

OKVIR ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I UPRAVLJANJA U DRUŠTVENOM SEKTORU za Projekat digitalne ekonomije na Kosovu

Ministarstvo za ekonomski razvoj

Sadržaj

Uvod	4
Osnovne činjenice o Kosovu	6
Ciljevi i komponente projekta	11
Linije finansijske podrške	13
Linija finansijske podrške za investicije	13
Linija finansijske podrške za uvođenje širokopojasnog pristupa internetu.....	13
Linija finansijske podrške za potkomponente koje je sprovelo MER.....	17
Linija finansijske podrške za izgradnju kapaciteta.....	18
Izgradnja kapaciteta za upravljanje životnom sredinom	18
Politike SB koje se odnose na Projekat	19
Pregled nacionalnog zakonodavstva	20
Podobne i nepodobne investicije	24
Postavljanje širokopojasne infrastrukture	24
Izgradnja antena, tornjeva i stanica za nadzor, rehabilitacija centra za nadzor i praćenje	25
Oposobljavanje veza NREN.	26
Isključenje i neobuhvaćenost politika SB	26
Ekološki skrining (kategorije)	28
Procena stanja životne sredine	31
Procena uticaja na društvo.....	32
Mehanizam rešavanja žalbi	32
Rešavanje rizika po životnu sredinu.....	33
Uticaji na životnu sredinu.....	33
Mere ublažavanja	33
Praćenje usklađenosti sa merama očuvanja životne sredine	35
Objavljivanje podataka, deljenje informacija i konsultacije	36
Proces pregleda stanja životne sredine	37
ANEKS.....	39
ANEKS 1 - Nadležnosti, odgovornosti i ključni učesnici.....	39
ANEKS 2 – Upitnik za procenu rizika po životnu sredinu od postavljanja širokopojasne strukture – implementirao ISP.....	40
ANEKS 3 – Šablon za kontrolnu listu plana zaštite životne sredine i društveno upravljanje	42
ANEKS 4 – Šablon plana zaštite životne sredine i društvenog upravljanja	63
ANEKS 5 – Spisak projekata koji moraju da prođu kroz PUŽS.....	70
ANEKS 6 - ANEKS 6 - spisak projekata koji će biti preispitani slučaj po slučaj	75
ANEKS 7 - USLOVI ZA SKRINING	80
ANKS 8 - Zapisnik sa sastanka konsultacija sa ESMF-om	82

Akronimi

ARKEP/RAEKPU	Regulatorna agencija za elektronske komunikacije i poštanske usluge
Banka	Svetska banka
DE	Digitalna ekonomija
PUŽS	Procena uticaja na životnu sredinu
PER	Program ekonomskih reformi (Kosova)
ESMF/OZŽSUZM	Okvir za zaštitu životne sredine i upravljanje zaštitnim merama
ESMP/PUŽŽSD	Plan upravljanja zaštitom životne sredine i društvom
EU	Evropska unija
BDP	Bruto domaći proizvod
VK	Vlada Kosova
GRM	Mehanizam za naknadu štete
GRS	Služba za adresiranje žalbi (Svetske banke)
HEI/VU	Visokoškolske ustanove
ZiB	Zdravlje i bezbednost

IBRD	Međunarodna banka za obnovu i razvoj (Grupe Svetske banke)
IKT	Informacione i komunikacione tehnologije
IDA	Međunarodno udruženje za razvoj (Grupe Svetske banke)
IPF/FIP	Finansiranje investicionih projekata
IP	Internet provajderi
IT	Informacione tehnologije
KODE	Projekat digitalne ekonomije na Kosovu
PIE	Praćenje i evaluacija
NSR	Nacionalna strategija razvoja (Kosova) za period od 2016-2021. godine
PMSG	Pristupne mreže sledeće generacije
NREN	Nacionalna istraživačka i obrazovna mreža
NSMS	Nacionalni sistem za upravljanje spektrom i sistemom nadzora
OEBS	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
OP/BP	Operativne politike/Bankarske procedure
PPP	Paritet kupovne moći ili javno-privatno partnerstvo
SDZ	Sistematska dijagnoza zemlje
TP	Tehnička pomoć
SB	Svetska banka
GSB	Grupa Svetske banke
ZB	Zapadni Balkan
WoW	Pilot projekat „Žene na radu onlajn“
YOU	Youth Online i Upward Program

Uvod

Vlada Kosova (VK) pokrenula je projekat digitalne ekonomije na Kosovu (KODE) u okviru svog programa KODE, čiji je cilj poboljšanje pristupa i korišćenja IKT kroz proširenje širokopojasne infrastrukture na nepokrivenim područjima, jačanje ljudskog kapitala i podržavanje digitalnog biznisa i digitalizacije drugih biznisa. Program KODE, koji je nastao kao rezultat dijaloga Svetske banke i Ministarstva za ekonomski razvoj Kosova (MER), odražava se u Programu ekonomskih reformi Kosova (PER) za period od 2018-2020. i u Nacionalnoj strategiji razvoja (NSR) (mera br. 30 - 'Razvoj infrastrukture informacionih i komunikacionih tehnologija'). Osim toga, Nacionalni savet za investicije (NSI) je uključio KODE u svoju listu prioriternih (infrastrukturnih) projekata koristeći investicionu klauzulu¹.

Podrška za KODE projekat tražena je od Svetske banke (SB) u oktobru 2017. godine, s obzirom na to da će se određeni broj aktivnosti programa KODE finansirati u okviru IDA kredita u trajanju od pet godina. Sve ove aktivnosti su jedinstvene i nikada ranije nisu bile implementirane na Kosovu. Korisnici su raznovrsni i brojni (preko 200.000 stanovnika), uključujući ruralne zajednice, istraživačku i inovativnu zajednicu, pružaoce internet usluga i nezaposlene mlade.

Odeljenje MER-a za telekomunikacije, poštu i informatike pripremilo je Okvir za zaštitu životne sredine i upravljanje društvom (ESMF), koji je obavezan prema Politikama zaštite SB za ovu vrstu projekta. Dokument ESMF-a, između ostalog, služi kao sredstvo za prikazivanje potprojekata i na osnovu skrininga usmerava klijenta na procedure poštovanja životne sredine, uključujući i PUŽS i adekvatno ophođenje prema životnoj sredini u svim fazama projektnog ciklusa.

Svi potprojekti koji će se finansirati u okviru projekta KODE, uključujući finansiranje infrastrukture širokopojasnog interneta, izgradnja/ugradnja fiksnih stanica za nadzor i praćenje (uključujući i antenske tornjeve i antene), rehabilitaciju centralne kontrolne sobe u Prištini i NREN, osposobljavanje infrastrukture (ugradnja optičkih mrežnih kablova), će biti podvrgnuti procesu procene uticaja na životnu sredinu koji primenjuje postupke opisane u ovom dokumentu. MER će koristiti ove procedure pri (i) upravljanju životnom sredinom MER implementiranih potprojekata i tokom (ii) pregleda i procene odabranih potprojekata internet provajdera (IP), i informisaće pružaoce internet usluga i izvođače radova o zahtevima za očuvanje životne sredine u svrhu procenu za izdavanje kredita, tako da potprojekti (određeni odeljak koji će povezati PIU) mogu biti implementirani na ekološki prihvatljiv način. Ove procedure i zahtevi uključuju kosovsko zakonodavstvo u oblasti životne sredine, zakone o izgradnji i podzakonske akte i zaštitne politike Svetske banke². Sve projektne aktivnosti moraju biti u skladu sa nacionalnim propisima i pravilima SB, što je po pravilu strožije.

U okviru projekta KODE biće razmotrene dve vrste finansiranja: finansiranje (a) obrtnog kapitala, i (b) ulaganje. Procedure ispitivanja stanja životne sredine koje se sprovode isključivo za investicione potprojekte se u suštini sastoje se od pregleda životne sredine, procene uticaja na životnu sredinu (PUŽS), planiranja upravljanja zaštitom životne sredine, mera ublažavanja i praćenja usklađenosti sa planom delovanja predloženog za ublažavanje rizika po životnu sredinu. Ekološki skrining će biti sproveden od strane MER-a za sve projekte u

¹ Tokom 2015. godine VK je, u dogovoru sa MMF-om, uvela tzv. "Investicionu klauzulu"; priliku koja omogućava dodatnu potrošnju u odnosu na deficit od 2% BDP-a vezanog za razvojne projekte koji utiču na ekonomski rast koji finansiraju međunarodne finansijske institucije.

Koncept "investiciona klauzula" tačno znači: „Oslabljenje fiskalnog pravila koje ograničava budžetski deficit, a samim tim i zaduživanje u svrhu finansiranja projekata javnih investicija (...) koje će omogućiti vladi da stupi u pregovore sa međunarodnim finansijskim institucijama i donatorima za finansiranje kapitalnih projekata od javnog značaja koji će direktno i indirektno uticati na razvoj privatnog sektora ". Okvir srednjoročnih troškova, Ministarstvo finansija, 2017-2019, http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Medium_Term_Expenditures_Framework.pdf Dana 3. avgusta 2016. godine, Nacionalni savet za investicije Kosova usvojio je revidiranu klauzulu za investicije gde je ista uključila širenje infrastrukture širokopojasne mreže za pokrivanje ruralnih područja, škola, bolnica kao jednog od svojih prioriternih projekata.

² Politike zaštite Svetske banke - Politika zaštite životne sredine, socijalna politika, pravne politike i politika otkrivanja podataka banaka; www.worldbank.org/safeguards

ranoj fazi podkreditnog revidiranja kako bi se odredila odgovarajuća kategorija životne sredine za predložene potprojekte. Na osnovu ishoda skrininga, procena uticaja na životnu sredinu (PUŽS) koja se odnosi na pripadajuću kategoriju životne sredine će se primjenjivati na predloge. Korisnici finansijskih sredstava (MER i PIU-ovi za svoje potprojekte) će biti odgovorni za pripremu potrebnog PUŽS-a (ESMP ili kontrolna lista ESMP-a) i zarad potvrđivanja da se sva odobrenja neophodna za predložene potprojekte dobijaju od nadležnih organa onako kako je propisano od strane nacionalnog zakonodavstva i da je to u skladu sa procedurama Svetske banke, kako je opisano u ovom dokumentu. Opštu odgovornost za ekološku usklađenost projekta KODE snosi MER. U zavisnosti od priložene kategorije životne sredine, od kojih za ovaj projekat to može biti ili B ili C i karakteristike lokacije, PUŽS uključuje jednu od sledećih:

- a) plan upravljanja zaštitom životne sredine i društvom (ESMP),
- c) pojednostavljenu procenu uticaja na životnu sredinu, tzv. kontrolnu listu ESMP, ili
- d) opravdanu izjavu da se ne zahteva PUŽS.

Implementacija ESMP-a je odgovornost Izvođača, dok će MER i PIU-ovi nadgledati iste. Sveobuhvatni pregled, odobravanje i nadzor koji provode internet provajderi dodatno će nadgledati MER.

Potprojekti koji su kategorije A i/ili projekti sa visokim rizicima ili zahtevaju procenu uticaja na životnu sredinu prema kosovskom Zakonu o životnoj sredini se neće finansirati.

Sve u svemu, postupci zaštite životne sredine koji se primenjuju na ciklus potprojekta i odgovornosti ključnih strana su detaljno opisani u daljem tekstu.

OSNOVNE ČINJENICE O KOSOVU

Kosovo je najmlađa zemlja Evrope. Nakon svog iskustva kao dela bivše Jugoslavije, Kosovo je 1999. godine postalo zasebna teritorija pod upravom Ujedinjenih nacija (UN), a 2008. je proglasilo nezavisnost. Od tada je zemlja ostvarila značajan društveno-ekonomski napredak, uz pomoć korišćenja međunarodne podrške i sopstvene značajne dijaspor. Svojim politikama usmerenim ka sveobuhvatnom političkom cilju evropskih integracija, ono teži da postane član Evropske unije (EU). Međutim, pošto njegov međunarodni status još uvek nije rešen, njegov ekonomski razvoj suočen je sa jedinstvenim poteškoćama u oblastima kao što su transport, telekomunikacije, poljoprivreda, bankarstvo i osiguranje. Ono što uzrokuje dalje probleme su zatezne unutrašnje i regionalne tenzije, te problemi sa primenom vladavine prava i rastuća participativna demokratija³.

Demografski gledano, Kosovo je trenutno i najmlađa zemlja Evrope. Kosovo ima 1,8 miliona stanovnika. Prosečna starost je oko 26 godina, a oko 38% stanovništva je mlađe od 20 godina. Stanovništvo tako predstavlja resurs za budući prosperitet zemlje. Za razliku od većine evropskih zemalja, Kosovo se ne suočava sa fiskalnim i ekonomskim pritiscima izazvanima starenjem stanovništva, a mlada, dobro obučena radna snaga može biti komparativna prednost za povećanje proizvodnje, prelazak u moderne ekonomske sektore i kao rezultat, može dovesti do ubrzanja ekonomskog rasta. Međutim, do sada razvojni model Kosova nije uspeo da načini veliki uticaj na visoke stope nezaposlenosti; pruži formalna radna mesta za više svog stanovništva, naročito za žene i mlade; i preokrene trend migracije ka spolja, koji nudi glavnu priliku visoko kvalifikovanim i dobro obrazovanim mladim ljudima⁴.

Pregled zemlje

Kosovo je zemlja koja nema izlaz na more i u centru je jugoistočne Evrope. Graniči se sa Albanijom, Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom, Crnom Gorom i Srbijom. Ukupna površina je 10.887 km², što čini Kosovo 168. zemljom po veličini na svetu. Zemlja se nalazi na nadmorskoj visini 400-700 m nadmorske visine okružena nizom visokih planina na nadmorskim visinama od 2.000 do 2.500 m⁵.

Populacija Kosova od 1,8 miliona stanovnika nastavlja da raste, i stoga je došlo do povećanja u ekspanziji stope naseljavanja i promena korišćenja zemljišta. U 2012. naselja su pokrivala 4,7% kosovske teritorije u poređenju sa 3,7% u 2002. godini. Poljoprivredno zemljište je opalo sa 31,3% teritorije Kosova u 2002. godini na 27,8% u 2012. godini (usled širenja naselja). Šumsko zemljište se povećalo sa 42,1% teritorije Kosova u 2002. na 44,7% u 2012. godini. U 2012. godini oko 78% stanovništva se snabdevalo vodom iz javnog vodovoda (4% više nego u 2011. godini), dok je oko 56% stanovništva imalo pristup uslugama otpadnih voda (5% više nego u 2011. godini)⁶.

Kosovo sadrži gornje slivove od četiri reke koje protiče u tri različita mora: Jadransko, Egejsko i Crno. Reka Ibar se uliva u reku Dunav, čineći je delom jednog od glavnih evropskih rečnih sistema. Kosovo pruža razvođe za vodu koja teče u susedne zemlje, ali usled svoje povišene topografije ono ne dobija vodu izvan svojih granica. Na Kosovu postoji samo jedna velika brana koja je izgrađena da generiše hidroenergiju, ali susedne zemlje su izgradile brane na rekama nizvodno od Kosova. Mnogi delovi reka su ozbiljno narušeni rudarstvom peska i šljunka i pokušajima kontrolisanja poplave reke pomoću veštačkih nasipa⁷.

Na klimu na Kosovu utiču njegova blizina Jadranskom i Egejskom moru, kao i kontinentalna evropska kopnena masa na severu. Celokupna klima je modifikovana kontinentalna, sa pojedinim elementima podmediteranske klime na dalekom jugu i alpskog režima u višim planinama. Zime su hladne sa prosečnom temperaturom u

³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/countries/kosovo>

⁷ http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnact349.pdf

januaru i februaru od 0 stepeni Celzijusa i značajnom akumulacijom snega, naročito u planinama. Leta su veoma topla, sa ekstremnim temperaturama do 40 stepeni. Prosečne godišnje padavine na Kosovu iznose 720 mm, ali mogu dostići više od 1000 mm u planinama. Letnje suše nisu neuobičajene. Raznolikost nadmorske visine, klimatski uticaji i tla na Kosovu pružaju široku raznolikost mikro staništa kojima su biljne i životinjske vrste prilagođene⁸.

Kosovo je sklono širokom spektru raznih prirodnih opasnosti - uključujući poplave, klizišta, suše, zemljotrese i požare - što bi moglo predstavljati ozbiljnu štetu po ekonomiju, fiskalnu ravnotežu i dobrobit osetljivih populacija. Očekuje se da će mnoge od ovih klimatskih opasnosti biti uvećane sa budućim klimatskim promenama. Ovi klimatski rizici i rizici od katastrofa mogu ozbiljno uticati na sektore proizvodnje u privredi, kao što su poljoprivreda, infrastruktura, energija, vodni resursi, zajednice i domaćinstva. Prirodne katastrofe i klimatske promene mogu takođe ometati reforme i pridodati pritisak na fiskalnu poziciju, pogoršati postojeće pritiske rashoda, preusmeriti javne resurse dalje od dugoročnih razvojnih planova i ograničiti sposobnost zemlje da izgradi podlogu za razvojne programe i buduće potrebe. Oni takođe mogu preusmeriti oskudne državne upravne kapacitete ka aktivnostima u vanrednim situacijama⁹.

Kosovska ekonomija pokazala je napredak u tranziciji u tržišno zasnovan sistem i održavanju makroekonomske stabilnosti, ali je i dalje veoma zavisna od međunarodne zajednice i dijaspore po pitanju finansijske i tehničke pomoći. Procenjuje se da doznake iz dijaspore, koje se nalaze uglavnom u Nemačkoj, Švajcarskoj i nordijskim zemljama, čine oko 17% BDP-a, a međunarodna donatorska pomoć čini oko 10% BDP-a. Uz međunarodnu pomoć Kosovo je uspeo da privatizuje većinu svojih preduzeća u državnom vlasništvu¹⁰.

Građani Kosova su drugi po siromaštvu u Evropi nakon Moldavije, sa BDP-om po glavi stanovnika (PPP) od 10.400 američkih dolara u 2017. godini. Stopa nezaposlenosti od 33% i stopa nezaposlenosti mladih oko 60% u zemlji u kojoj je prosečna starost 26 godina podstiče emigraciju i potpiruje značajnu neformalnu, nezapamćenu ekonomiju. Međutim, emigracija ostaje kao izazov jer Kosovo nema mogućnost bezviznog putovanja u EU. Većina kosovskog stanovništva živi u ruralnim mestima van glavnog grada Prištine. Neučinkovita i jedva samoodrživa poljoprivreda je uobičajena - rezultat malih parcela, ograničene mehanizacije i nedostatka tehničke stručnosti. Kosovo uživa niže troškove rada od ostatka regiona. Međutim, poteškoće u sprovođenju ugovora i nepouzdanost snabdevanje električnom energijom su obeshrabrile potencijalne investitore. Zvanična valuta Kosova je evro, a njegova veza sa evrom je pomagala u održavanju osnovne inflacije na niskom nivou¹¹.

Proizvodnja minerala i metala - uključujući lignit, olovo, cink, nikal, hrom, aluminijum, magnezijum i širok spektar građevinskih materijala - nekada temelj industrije, opala je usled starenja opreme i nedovoljnih investicija, problema koji su pogoršani konkurentskim i nerešenim pitanjima vlasništva nad najvećim rudnicima na Kosovu. Ograničeno i nepouzdanost snabdevanje električnom energijom predstavlja glavnu prepreku ekonomskom razvoju, ali su i dalje postignute neke prekretnice. Kosovo je 2012. godine privatizovalo mrežu za snabdevanje električnom energijom i distribuciju električne energije. U saradnji sa Svetskom bankom i Vladom SAD, MER radi na zaključivanju komercijalnog tendera za izgradnju Kosova C, nove elektrane na lignit koja bi koristila velike rezerve lignita na Kosovu. MER ima i planove za rehabilitaciju starije termoelektrane na Kosovu B i razvoj rudnika uglja koji bi mogao snabdevati obe elektrane¹².

U junu 2009. godine Kosovo se pridružilo Svetskoj banci i Međunarodnom monetarnom fondu, te je počelo da servisira svoj deo duga bivše Jugoslavije. Da bi pomogao integraciji Kosova u regionalne ekonomske strukture, UNMIK je 2006. godine (u ime Kosova) potpisao pristupanje Slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi (CEFTA).

⁸ http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnact349.pdf

⁹ <http://documents.worldbank.org/curated/en/282091494340650708/pdf/Kosovo-SCD-FINAL-May-5-C-05052017.pdf>

¹⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

Kosovo se pridružilo Evropskoj banci za obnovu i razvoj u 2012. godini i Razvojnoj banci Saveta Evrope 2013. godine. U 2016. godini, Kosovo je implementiralo pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa EU, sa fokusom na liberalizaciju trgovine. Prema SSP-u, od Kosova - koje dobija približno 58% državnih prihoda od tarifa za uvoz - se zahteva da ukine tarife za robu iz EU u narednih sedam godina. U 2014. godini skoro 60% carinskog uvoza na Kosovu je sačinjavala roba iz EU. U 2015. godini, Kosovo je pregovaralo sa standby aranžmanom (SBA) od 185 miliona dolara sa MMF-om nakon zaključivanja svog prethodnog SBA u 2014. godini. MMF je zatražio produženje aktuelnog SBA do avgusta 2017. godine kako bi se olakšao kontinuitet politike i omogućilo dovoljno vremena za nastavak tekućih strukturnih reformi. U avgustu 2015. godine, u okviru procesa normalizacije odnosa sa Srbijom, koji je omogućila EU, Kosovo je potpisalo sporazume o telekomunikacijama i distribuciji energije, ali se nastavljaju neslaganja oko toga ko poseduje ekonomska sredstva, kao što je rudarski konglomerat Trepča na Kosovu¹³.

Iako je kosovska ekonomija nastavila da napreduje, potrebna su dalja reforma i investicije kako bi se omogućio nivo rasta potreban za umanjenje nezaposlenosti i podizanje životnog standarda na značajan način¹⁴.

Zaštićena područja (ZP) na Kosovu

Nacionalnu mrežu zaštićenih područja čini 116 prirodnih područja (ili 10,9% teritorije zemlje¹⁵). Najveću teritoriju zaštićenog područja pokrivaju nacionalni parkovi "Sharri" i "Bjeshket e Nemuna".¹⁶

Kada je 2012. godine Kosovo objavilo osnivanje svog drugog nacionalnog parka *Bjeshkët e Nemura* (62.488 hektara), proširilo je i teritoriju svog prvog nacionalnog parka *Sharri*. Ove dve aktivnosti povećale su ukupan udeo zaštićenih područja na Kosovu sa 4,36% (u 2003. godini) na 10,9% državne teritorije. Osim svoja dva nacionalna parka Kosovo ima još 97 drugih zaštićenih područja raznih kategorija¹⁷. Pogledajte mapu ispod zarad vizuelnog prikaza zaštićenih područja¹⁸.

¹³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>

¹⁴ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>

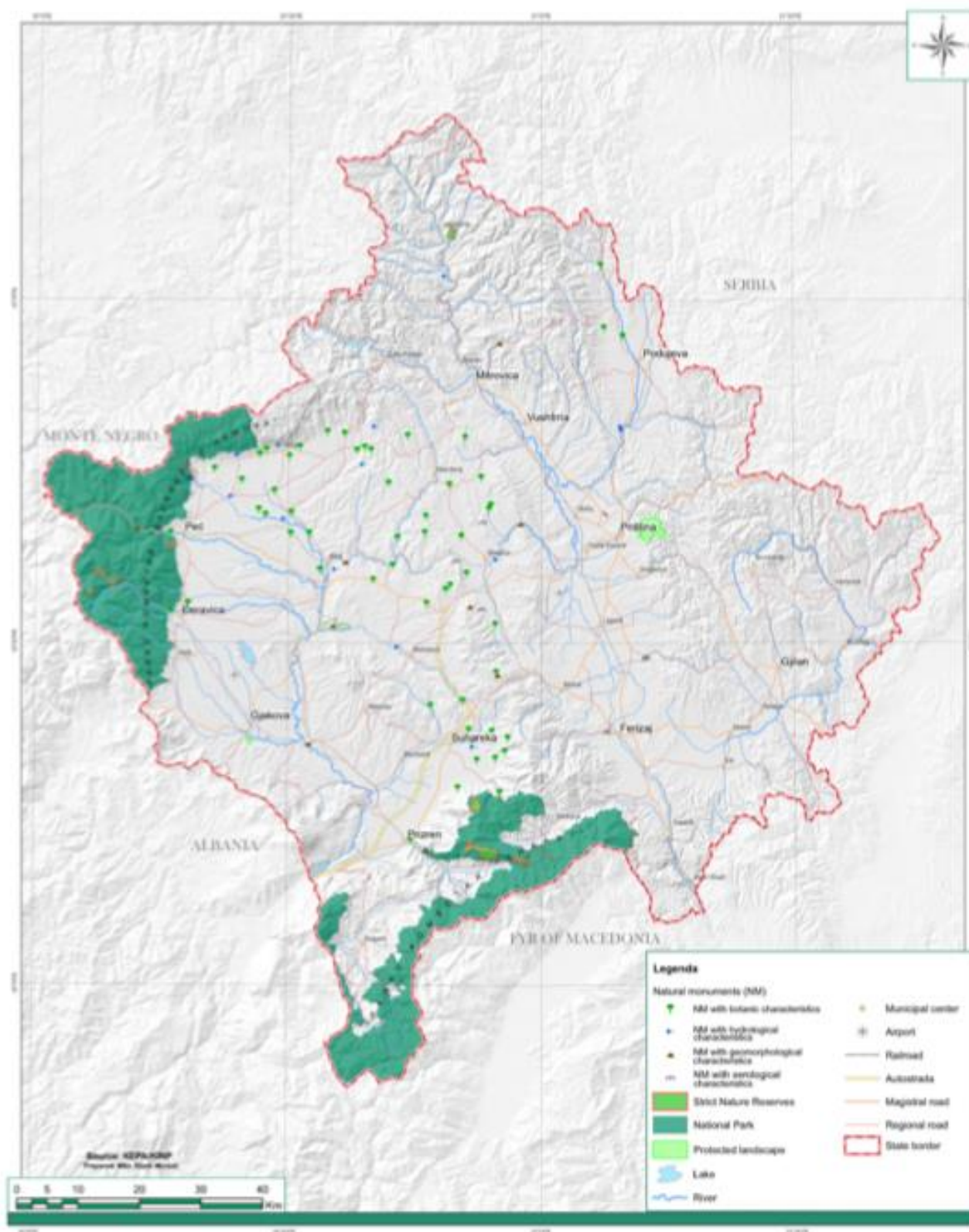
¹⁵ <http://www.landscapeonline.de/wp-content/uploads/DOI103097-LO201545.pdf>

¹⁶ *Biodiverzitet i zaštićena područja na Kosovu (dostupna verzija u PDF za preuzimanje)*. Dostupno sa:

https://www.researchgate.net/publication/259368759_Biodiversity_and_Protected_Areas_in_Kosovo [accessed Feb 26 2018].

¹⁷ <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/countries/kosovo>

¹⁸ <http://www.landscapeonline.de/wp-content/uploads/DOI103097-LO201545.pdf>

Izvor: Kosovka Agencija za zaštitu životne sredine (2015)

Nepokretna kulturna baština

Kosovo je naseljeno još od praistorijskih vremena. Nedavna arheološka nalazišta potiču iz ranog neolitskog perioda, tj. 6. milenijuma pre Hrista i uključuju različite antropomorfne i zoomorfne figure koje simbolizuju plodnost i obojenu keramiku. U starom veku na području sadašnjeg Kosova postojali su visoko urbanizovani centri rafinirane kulture¹⁹. Zbog toga nije čudno što je Kosovo dom značajnog kulturnog i verskog nasleđa, a ne samo prirodnih znamenitosti.

Kulturno nasleđe Kosova uključuje spomenike, lokacije, artefakte, kao i njihove nematerijalne tvorevine koje su kreirali svi narodi koji su živeli na Kosovu tokom vekova.

Što se tiče znamenitosti, na Kosovu postoji nekoliko malih i srednjih jezera, uključujući i nekoliko alpskih jezera glacialnog porekla, koja su od naučnog i scenskog interesa.

Glavna ekološka pitanja i problemi

Kosovo se bori sa više ekoloških rizika:

Zagađenje vazduha je značajan problem u urbanim područjima Kosova i umereni problem za zemlju u celini. Kvalitet urbanog ambijentalnog vazduha je loš naročito u Prištini, u području Obilića, Drenaša i u Mitrovici. Glavni izvori zagađenja uključuju (a) spaljivanje drveta i lignita za potrebe ogreva u domaćinstvima/zgradama, a u manjoj meri i za proizvodnju energije i rudarstva; (b) dim i emisije iz velikih industrijskih kompleksa; (c) deponije urbanog i industrijskog otpada koji imaju tendenciju da generišu specifičniji lokalni uticaj; i (d) emisije vozila. Ključni uticaji zagađenja vazduha na zdravlje su povezani sa visokim nivoima mase čestica (PM), poznatih i kao fine čestice ili prašina²⁰.

Kvalitet vode. Podaci Instituta za javno zdravlje o kvalitetu vode za piće pokazuju da je zagađenje vode za piće uglavnom povezano sa bakterijskom, a ne hemijskom kontaminacijom. Većina ove bakterijske (fekalne) kontaminacije dolazi u sisteme za snabdevanje vodom malih gradova i ruralnih područja u kojima se smatra da je veliki deo bunara i izvora kontaminiran, iako ne postoje konkrentan broj. Takođe postoji nedostatak operativnih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na Kosovu²¹.

Neobrađeni opasni i komunalni otpad. Istorijski i tekući industrijski otpad je ostao - tokom dugih vremenskih perioda - na proizvodnim lokacijama, skladišnim površinama i industrijskim žarištima. Pored rudarskih i industrijskih aktivnosti koje generišu oko 1,3 miliona tona otpada godišnje (komercijalni, opasni i bezopasni), godišnje se generiše 382.000 tona komunalnog čvrstog otpada. Trenutno na Kosovu skoro da ne postoji odgovarajuće upravljanje svim vrstama otpada - domaćim, industrijskim, medicinskim i opasnim otpada - kao i istorijskom zagađenju ostavljenom od ranije. Sadašnja praksa upravljanja otpadom će, ukoliko ostane nepromenjena, dovesti do visokog nivoa zagađenja podzemnih voda i vazduha (na primer, putem metana ili deponijskog gasa), ali i dioksina i sitnih čestica pri spaljivanju.

Šumski resursi su pod pritiskom od 1990. godine kada je većina nelegalno nabavljenog drveta korišćeno kao drvo za ogrev, a nakon rata je došlo do velikih seča usled potrebe za drvetom za obnovu kuća. Pored toga, nedostatak finansijskih resursa za pravilno šumogojstvo, naročito predkomercijalno proređivanje u ranoj fazi razvoja šume, neophodno je da se šume vrate u željeno stanje i kako bi se njima adekvatno upravljalo²².

¹⁹ <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001344/134426e.pdf>

²⁰ <http://documents.worldbank.org/curated/en/282091494340650708/pdf/Kosovo-SCD-FINAL-May-5-C-05052017.pdf>

²¹ Ibid.

²² Ibid.

Ciljevi i komponente projekta

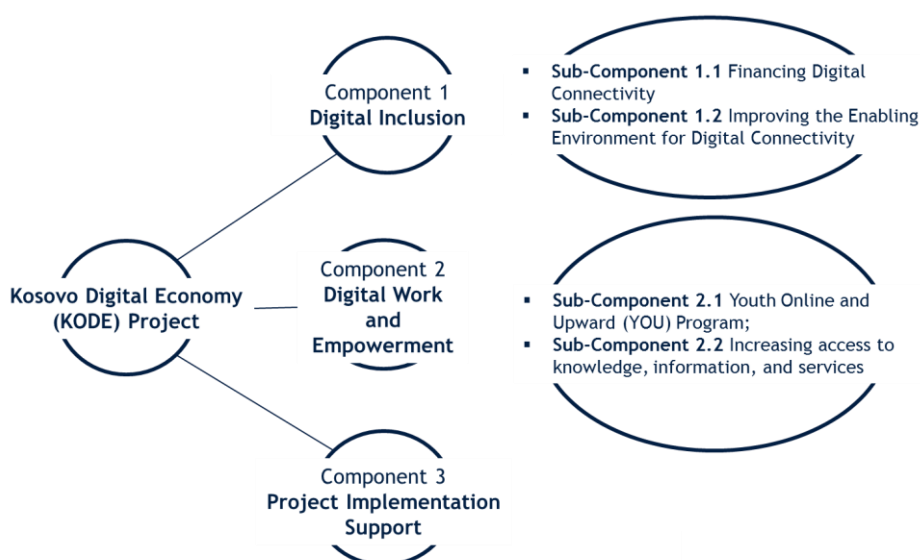
Razvojni cilj projekta (PDO) digitalne ekonomije na Kosovu (KODE) je da se poboljša pristup boljem kvalitetu i uslugama širokopojasne mreže visoke brzine

u oblastima Projekta i internet izvorima informacija, znanju i tržištu rada među građanima, javnim institucijama i akademskih institucija.

Projekat KODE će postići svoj razvojni cilj kroz dva glavna niza aktivnosti: (1) proširenje pristupa Kosovaca brzoj i kvalitetnijoj digitalnoj infrastrukturi i (2) podrška Kosovcima da iskoriste prednosti regionalnih i globalnih mogućnosti digitalne ekonomije (DE), naročito za generisanje prihoda, istraživanje i učenja, čime bi se pokrenuo rast DE na Kosovu.

Projekat KODE će biti strukturiran u tri glavne komponente: Digitalna inkluzija, digitalni rad i osnaživanje i podrška pri implementaciju projekata, kao što je prikazano na grafikonu ispod.

Grafikon: Komponente i potkomponente projekta KODE

Komponenta 1: Digitalna inkluzija. Ova komponenta će "primamiti" privatna ulaganja kako bi proširila brzu širokopojasnu vezu u onim područjima na Kosovu gde su identifikovani tržišni neuspesi i podržavaće i poboljšaće kvalitet mobilnih usluga putem efikasnijeg upravljanja spektrom i nadzor. Važno je to da će proširivanjem brzog širokopojasnog povezivanja širom zemlje, uključujući i u ruralnim područjima koja su najosetljivija na klimatske promene, aktivnost pomoći da se poboljšaju sistemi ranog upozoravanja kroz podršku boljoj komunikaciji između područja sklonih katastrofama i relevantnim javnim agencijama tokom i nakon katastrofa.

Potkomponenta 1.1: Finansiranje digitalne konektivnosti Ova potkomponenta će sufinansirati (1) uvođenje širokopojasne infrastrukture visoke brzine na osnovu neutralnosti tehnologije kako bi obuhvatila: (a) nepovezana ('bela') područja širom zemlje, i (b) nepovezane javne institucije u istim područjima; i (2) pružanje tehničke pomoći i aktivnosti za izgradnju kapaciteta za ARKEP i MER za jačanje političke, pravne i regulatorne sredine zarad omogućavanja pružanja podrške širokopojasnoj infrastrukturi širokopojasne infrastrukture prema otvorenim i nediskriminatorskim uslovima i razvoju digitalne ekonomije. Cilj ove potkomponente je da 'prikupi' privatne investicije za područja u kojima se usluge neće dobiti kroz samo tržište, putem aranžmana za javno sufinansiranje. Konkretnije govoreći, projekat će izdvojiti finansijska sredstva PIU-ima koji zahtevaju najmanju sumu javnog sufinansiranja za povezivanje odabranih nepovezanih naselja (uključujući domaćinstva

i javne institucije) na brzinu preuzimanja/učitavanja od najmanje 100 Mb po sekundi, što se može nadograditi u budućnosti. Identifikovane su tačne geografske lokacije koje se ponovo potvrđuju i mapiraju.

Potkomponenta 1.2: Poboljšanje okruženja koje omogućava digitalno povezivanje. Ova potkomponenta će finansirati Nacionalni sistem za upravljanje spektrom (NSMS) kako bi osigurala efikasno upravljanje spektrom unutar zemlje. Konkretnije govoreći, aktivnost će finansirati uvođenje hardverskih i softverskih elemenata (npr. tornjeva i antena), postavljanje (pokretanje) sistema (uključujući i uspostavljanje kontrolnog centra i pokretanje softvera za upravljanje spektrom) i obuku za ARKEP o upotrebi i održavanju i upravljanju opremom za praćenje i softverom NSMS-a. NSMS-om će rukovoditi ARKEP u skladu sa svojim mandatom prema Zakonu.

Komponenta 2: Digitalni rad i osnaživanje. Ova komponenta finansiraće aktivnosti koje će: (i) obučiti i povezati lokalne mlade koji su nezaposleni/nedovoljno zaposleni, a naročito žene, sa digitalnim radom, (ii) podići svest domaćinstava povezanih na brzi širokopojasni internet u okviru potkomponente 1.1 o mogućnostima digitalnog rada i mogućnostima učenja; i (iii) podržati uspostavljanje NREN-a na Kosovu i njegovu povezanost na mrežu GÉANT.

Potkomponenta 2.1: Youth Online i Upward Program Ova potkomponenta će finansirati obuku i povezivanjeⁱⁱⁱ mladih širom zemlje sa mogućnostima honorarnog rada u IT-u dok proaktivno osigurava upis žena. Program će korisnicima omogućiti rad na internetu, uključujući i obavljanje osnovnih usluga koje će omogućiti IT kao onlajn honorarci. Isti će biti izgrađivan na uspesima i naučenim lekcijama iz pilota projekata WoW-a na Kosovu. Planira se obučavanje do 2.000 korisnika (što je oko 10 puta više od broja obučanih u dve faze pilota WoW-a i više od oko 1/3 ukupne zaposlene populacije u IKT sektoru na Kosovu), iako u određenoj meri ekonomije mogu na kraju omogućiti da više učesnika ima korist od programa. Očekuje se da će kroz ovu obuku korisnici povećati svoju zapošljivost i na lokalnom IKT tržištu.

Potkomponenta 2.2: Povećanje pristupa znanju, informacijama i uslugama. Ova potkomponenta će finansirati: (1) Pružanje podrške (i) za uspostavljanje Nacionalne mreže za istraživanje i obrazovanje (NREN) radi poboljšanja pristupa studenata, istraživanja i vaspitača visokoškolskih ustanova na Kosovu znanju, istraživačkim mrežama i (ii) povezivanje NREN-a na mrežu GÉANT; i (2) Pružanje podrške povećanju učestalosti korišćenja informacija o tržištu rada na tržištu rada i uslugama kako bi se poboljšali tokovi informacija o mogućnostima rada kroz ciljane aktivnosti podizanja svesti i aktivnosti razmene informacija u područjima sa nepovoljnim ili nepovezanim područjima identifikovanim u potkomponenti 1.1 projekta.

Drugi niz aktivnosti će imati za cilj povećanje korišćenja internet usluga koje poboljšavaju pristup informacijama i uslugama vezanim za tržište rada, teže poboljšanju lokalnih tokova informacija o mogućnostima rada (npr. suzbijanje percepcije među muškarcima koji su neaktivni na tržištu da "nema posla", ili povećani pristup informacijama o mogućnostima porodičnog staranja). Kroz ove aktivnosti projekat će težiti prilagođenom pristupu u cilju uključivanja većeg broja žena, što će rezultirati većim brojem žena korisnika, čime će se doprinijeti rešavanju postojećeg rodnog jaza u učešću na tržištu rada, a samim tim i u rodnom jazu u zaposlenju. Povratne informacije dobijene na informativnim sastancima će biti usmerene na PIU za prateće aktivnosti i kao deo okvira za PiE.

Komponenta 3: Podrška implementaciji projekta. Ova komponenta će finansirati aktivnosti upravljanja projektima (uključujući upravljanje zaštitom životne sredine), fiducijarno upravljanje, strateške komunikacije, nadzorne i kontrolne funkcije, funkcije PiE (evaluacija) i angažovanja građana (AG). Osim finansiranja ključnog tima KODE PIU, Projekat će uključivati *komunikacije i podršku AG* kako bi se podigla svest i prihvatanje različitih aktivnosti KODE-a, i povećao nivo angažovanja oko njih među ciljnim korisnicima, ključnim akterima i široj populaciji. Takva podrška će podrazumevati organizovanje konsultacija sa privatnim sektorom, okruglih stolova unutar zajednice, događaja za štampu i medije, događaja javnog informisanja (putem internet stranice namenjene za projekat) i dvosmerne komunikacije putem kanala društvenih medija. Kroz usredsređene komunikacije i aktivnosti CE projekat će imati za cilj da zatvori petlje povratnih informacija prikupljanjem

povratnih informacija od građana o različitim aspektima Projekta, primenjivanjem istih u implementaciju projekta i izveštavanjem građana o tome kako su se pokazale njihove povratne informacije.

Linije finansijske podrške

LINIJA FINANSIJSKE PODRŠKE ZA INVESTICIJE

Projekat KODE će se finansirati pomoću IDA kredita od 25 miliona američkih dolara za VK. Projekat će koristiti instrument finansiranja investicionog projekta (IPF) od SB. Pregled raspodele projektnih finansija po komponentama je uključen u tabeli 2 u daljem tekstu. Projekat će se u potpunosti finansirati putem IDA kredita bez dodatnih doprinosa ili sufinansiranja. Međutim, predviđa se da će sredstva iz projekta uticati pozitivno na ulaganja iz drugih izvora, naročito na investitore iz privatnog sektora koji dostavljaju ponude za ugovore iz potkomponente 1.1.

KODE IPF je deo digitalne ekonomije Kosova (KODE), šireg programa VK. Program "ima za cilj da poboljša pristup i upotrebu IKT kroz proširenje širokopojasne infrastrukture na nepokrivenim područjima, jačanje ljudskog kapitala i podršku digitalnih biznisa i digitalizaciju drugih biznisa".

Retroaktivno finansiranje. VK je dodelila sredstva iz sopstvenog budžeta za MER kao pilot projekat i pripremila je neke aktivnosti pre odobrenja Odbora. Međutim, trenutno **nikakvi građevinski radovi i fizička ulaganja nisu planirani pod aranžmanom retroaktivnog finansiranja.**

Iz perspektive finansijskog aranžmana i upravljanja, uključujući i ekološke, u okviru projekta biće finansirane dve vrste potprojekata:

Prvu vrstu potprojekata će ISP-ovi implementirati kao krajnje korisnike sredstava. Ova vrsta potprojekata finansira se potkomponentom 1.1 i podržava samo korišćenje širokopojasne infrastrukture, i

Druga vrsta potprojekata sastoji se od svih onih koje će implementirati MER i obuhvataju razne aktivnosti u okviru potkomponentata 1.2 i 2.2: postavljanje stanica za praćenje (uključujući izgradnju tornja za antene), rehabilitaciju centralne kontrolne sobe i instalacija mreže NREN.

Linija finansijske podrške za korišćenje širokopojasnog internetskog povezivanja

Razmena širokopojasnog povezivanja na internet je centralni deo projekta KODE i stoga je to najskuplja potkomponenta. Pregled istog se nalazi u potkomponenti 1.1: *Finansiranje digitalne povezanosti*, prema kojoj će VK sufinansirati postavljanje širokopojasne infrastrukture visoke brzine na temelju tehnološke neutralnosti kako bi se pokrilo sledeće: (a) nepovezana ("bela") naselja širom zemlje, i (b) nepovezane javne institucije, naročito zdravstvene i obrazovne ustanove, tj. osnovne i srednje škole, u istim naseljima.

Finansijski aranžmani će pratiti maksimalni pristup finansiranja za razvoj (MFD), predložen od strane SB unutar konkurentnog tržišta telekomunikacija. Kao takav će 'prikupiti' privatne investicije za područja koja se neće dobavljati kroz čisto tržišno zasnovane pristupe, putem aranžmana za javno sufinansiranje²³. Očekuje se da će ovo se maksimizirati uticaj javnih investicija u digitalni razvoj. Konkretnije govoreći, projekat će izdvojiti finansijska sredstva PIU-ima koji zahtevaju najmanju sumu javnog sufinansiranja za povezivanje odabranih nepovezanih naselja (uključujući domaćinstva i javne institucije) na brzinu preuzimanja/učitavanja od najmanje 100 Mb po sekundi, što se može nadograditi u budućnosti. Identifikovane su tačne geografske lokacije i iste se ponovo potvrđuju²⁴ i mapiraju.

²³ O posebnim aranžmanima nabavki se raspravlja sa MER i MF i potvrđuje se pre procene; alternative za aranžmane nabavki su Šema usklađivanja grantova ili Mehanizam dofinansiranja održivosti (model za pružanje resursa za poboljšanje održivosti projekata koji se smatraju ekonomski opravdanim, ali inače i izazovima za finansiranje i banke)

²⁴ Ovo sprovodi MER. Pored toga, pre identifikovanja svake strane kao podobne za javno sufinansiranje održaće se konsultativni sastanak sa PIU-ima kako bi se potvrdilo da ne postoje već odobreni investicioni planovi za naredne tri godine za pomenute strane (prema Smernicama državne pomoći za razvoj širokopojasnih mreža EU, na: <http://eur->

Glavni akteri u procesu

U kontekstu implementacije potkomponente 1.1 postoji više zainteresovanih strana, odnosno aktera: (i) Internet provajderi/pružaoci internet usluga (ISP) koji su direktni korisnici (primatelji javnog sufinansiranja); (ii) krajnji korisnici (domaćinstva i javne institucije) iz ciljnih katastarskih zona, gde će biti postavljene brze širokopojasne mreže, koji će na kraju koristiti usluge; (iii) centralna vlada (koju predstavlja više institucija) koja je klijent sredstava i sprovodi projekat koristeći ova sredstva; (iv) lokalne vlasti (opštinske vlasti) koje predstavljaju političku volju stanovništva iz ciljnih katastarskih zona; i (v) Svetska banka.

Na Kosovu postoji 54 registrovanih i licenciranih PIU-ova, od kojih većina radi u ruralnim područjima. Među njima je i jedan PIU u državnom vlasništvu - Kosovo Telecom (ili VALA). Svaki internet provajder bi mogao da ima koristi od javnog sufinansiranja pod uslovom da je dobio tender u okviru ovog projekta i da je završio radove koji su zadovoljili VK i SB.

Krajnji korisnici, trenutno procenjeni na 61.156 pojedinaca, su stanovnici ruralnih oblasti iz 266 ciljnih katastarskih zona u 27 opština. U zavisnosti od raspoloživih sredstava, ovaj broj se može promeniti i uključiti stanovništvo iz više katastarskih zona.

Centralnu vladu, ili VK, predstavljaju sledeće institucije:

Ministarstvo finansija (MF) je Klijent projekta KODE i glavni sagovornik sa Svetskom bankom.

Ministarstvo za ekonomski razvoj (MER) je agencija za implementaciju u okviru ovog projekta i sadrži Jedinicu za implementaciju projekta (PIU). Sve u svemu, Ministarstvo ima nadležnost da razvija politike i zakonodavstvo za pružanje usluga i objekata u sektoru telekomunikacija i informacionih tehnologija. U oblasti telekomunikacija Ministarstvo nadgleda usklađenost sa evropskim standardima koji pokrivaju tarife i naknade, kvalitet usluga i tehničke standarde; razvija politike za promovisanje konkurentnosti i bolje usluge za potrošače.

Prema projektu i po potrebi konsultacije će se održavati sa Regulatornim autoritetom za elektronske i poštanske komunikacije (ARKEP) o pitanjima vezanim za njegov regulatorni mandat. Sve u svemu, ARKEP je odgovoran za sprovođenje politika telekomunikacijskog sektora koji izdaje VK u skladu sa relevantnim zakonima; usvajanje propisa i uputstava iz Zakona o elektronskim komunikacijama; izdavanje dozvola i ovlašćenja za pružanje elektronskih komunikacionih mreža i usluga na Kosovu i upravljanje brojevima i resursima spektra.

Budući da će finansiranje aktivnosti u okviru ove potkomponente biti usmeravano na osnovu ishoda javnih tendera, biće uključeni i organi za javne nabavke na Kosovu. Iako postoji puno državnih organa za javne nabavke²⁵ u zemlji i institucije koje imaju ulogu u javnim nabavkama²⁶, **Regulatorna komisija za javne nabavke (RKJN)** je ta koja će igrati najveću ulogu.

Opštinske vlade Kosova (trenutno iz 27 opština) će biti uključene u proces sve do odobravanja dozvole za kopanje. U tim ciljnim katastarskim zonama gde nisu uvedeni nikakvi stubovi, iskopavanje puteva biće neophodno za uspostavljanje širokopojasnih mreža sa visokom brzinom. Vlade opština su vlasnici lokalnih puteva i pristupiće im pobednici PIU-ovi (lica kojima su dodeljeni javni tenderi u okviru ovog projekta) zarad izdavanje dozvole za kopanje.

Svetska banka (SB) je, kroz Međunarodno udruženje za razvoj (IDA), finansijer projekta KODE.

Matrica odgovornosti u okviru potkomponente 1.1. glavnih zainteresovanih strana u ovom procesu ukratko je prikazana u tabeli ispod.

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:025:0001:0026:EN:PDF

²⁵ Regulatorna komisija za javne nabavke (RKJN), Telo za razmatranje nabavki (TRB) i Centralna agencija za nabavke (CAN).

²⁶ Odeljenje trezora Ministarstva finansija, OAG, Agencija za borbu protiv korupcije, Kosovski institut za javnu upravu (KIPA), Kosovsko telo za zaštitu konkurencije, Komisija za državnu pomoć.

Naziv/Ime zainteresovane strane	Interes za projekat	(O) Odgovorno	(N) Nadležno	(K) Konsultovan o	(I) Informisan o
Vlada Kosova	Klijent	-	-	X	X
Ministarstvo za ekonomski razvoj	Agencija za implementaciju	X	X	-	-
Krajnji korisnici (populacija)	Korisnici	-	-	X	X
PIU-ovi	Direktni korisnici	X	X	-	X
Svetska banka	Nadzor nad nabavkama, finansiranje i pravovremena implementacija	-	-	X	X
Opštine u kojima se planiraju investicije	Nadzor, blagovremeno odobravanje dozvola za kopanje (ukoliko je potrebno zarad postavljanja infrastrukture)	-	-	X	X

Prihvatljive aktivnosti

Predviđene aktivnosti su zamišljene da obuhvate uspostavljanje širokopojasnih mreža širokog propusnog opsega sa otvorenim pristupom kako bi se omogućile širokopojasne veze visoke brzine i napredne usluge elektronskih komunikacija za domaćinstva, preduzeća i javne institucije koje se nalaze u područjima (u 266 ciljanih katastarskih zona sa mogućim produženjem na nove katastarske zone, u skladu sa dostupnim/dodatnim sredstvima) koje još uvek nisu pokrivene širokopojasnom infrastrukturom brzog protoka, kroz podršku/sufinansiranje iz državnih fondova proširenje ove infrastrukture. Prema tome, pozajmljena sredstva će biti usmerena na sufinansiranje izgradnje širokopojasne infrastrukture širokog propusnog opsega otvorenog pristupa u identifikovanim područjima za omogućavanje širokopojasne veze za brzinu preuzimanja/postavljanja od najmanje 100 Mbit/s (simetrično snabdevanje) ili više za sva domaćinstva (stambene kuće) i pružanje besplatnih usluga širokopojasnog interneta javnim institucijama - školama i zdravstvenim ustanovama u tim područjima.

U kontekstu telekomunikacionih mreža, "otvoreni pristup" obično podrazumeva pristup koji se odobrava drugim pružaocima usluga za veleprodajne usluge na lokalnoj pristupnoj mreži, što im omogućava da pružaju usluge klijentima bez potrebe da poseduju mrežu. Veleprodajni proizvodi se nude na različitim nivoima kroz mrežnu infrastrukturu na osnovu vrste modela otvorenog pristupa:

Pasivna infrastruktura sa otvorenim pristupom, kao što su cevovodi, kanali, stubovi, optički kablovi i dužine talasa omogućavaju drugim telekomunikacionim operaterima da koriste ovu pasivnu infrastrukturu i instaliraju sopstvenu infrastrukturu za pružanje usluga. Pored odredbi i postupaka ovog ESMF-a, operateri neće biti ograničeni u svojim mogućnostima dizajna sve dok ispunjavaju zahteve kvaliteta usluge. **Prihvatljivi radovi u zaštićenim područjima (ZP) neće uključivati postavljanje piona ili bilo koje druge nove infrastrukture:** (i) radovi u zaštićenim područjima će biti u potpunosti usklađeni sa politikom Svetske banke, nacionalnim zakonodavstvom i poštovanjem nadležnih nacionalnih organa, uključujući i one koji upravljaju određenim ZP, (ii) neće biti dozvoljen rad u kritičnim staništima, (iii) nikakve antene, tornjevi, novi radovi iskopavanja, fiksne stanice za nadgledanje, stanice za nadgledanje mobilnih uređaja i instalacije koje spadaju izvan postojećih instalacija neće biti dozvoljene u ZP-ima, (iv) nijedna radna baza neće biti postavljena u ZP-ima, i (v) mere zaštite (koje će biti inkorporirane u ESMP-ove) će biti zatražene od nadležnih organa (Agencija za zaštitu životne sredine Kosova, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, organ upravljanja ZP).

Aktivna infrastruktura sa otvorenim pristupom u vidu sloja 2 eterneta i IP sloja 3 omogućavaju pružiocima usluga koji pružaju stambene, poslovne i druge javne usluge da zajedno koriste aktivnu infrastrukturu za pružanje određenih usluga.

S tim u vezi, predviđene su aktivnosti u okviru ove potkomponente za uključivanje finansiranja sredstava telekomunikacione infrastrukture i radova na zemljištu i instalacijama malih razmera. Infrastrukturna sredstva odnose se na opremu elektronske mreže koja je potrebna za upravljanje pasivnom infrastrukturom i operativnim sistemima podrške koji su neophodni za komercijalizaciju širokopojasne mreže velike brzine. Pasivna infrastruktura uključuje fizičke elemente potrebne za izgradnju širokopojasne mreže velike brzine. Ovo obuhvata, na primer, optička vlakna, kanale, cevi i stubove gde je smeštena širokopojasna mreža visoke brzine. Pasivna infrastruktura uključuje i optičke okvire za distribuciju, prespojne ploče itd²⁷.

Važno je napomenuti da, ukoliko bilo koja od zgrada (npr. ustanove za zdravstvenu zaštitu i škole ili privatne ustanove) koja se nalazi u ciljanim 266 katastarskim zonama, a **koja je predviđena za povezivanje na širokopojasni internet kroz potkomponentu 1.1, pripada kulturnom fizičkom nasleđu Kosova. Za proces povezivanja ovih zgrada na širokopojasnu mrežu će se koristiti samo postojeća infrastruktura, bez odobrenja izvođenja radova na samoj zgradi.**

Uslovi za angažovanje

Pobednicima javnih konkursa i tendera²⁸ u okviru projekta KODE (PIU-ovi) je predviđeno da dobiju podršku od VK od ne više od 50% ukupnih troškova neophodnih za izgradnju potrebne infrastrukture. Predviđena je dodela nagrade za ekonomski najpovoljniju odgovarajuću ponudu za tender koja je određena ponderiranim kriterijumima, utvrđenim od strane MER.

Da bi PIU mogao da se uključi u projekat, osim što treba da dostavi ekonomski najpovoljniju ponudu, treba i da dokaže dokumentarnim dokazima svoje specifične mogućnosti i stručnost u vezi sa ovim tenderom.

Nakon što je tender dodeljen i nakon što ugovor stupi na snagu, predviđa se da pobednik na tenderu garantuje održivo snabdevanje uslugama uprkos vremenskom toku i razvoju tržišta, na istom nivou, a usluge pružene korisnicima moraju biti slično unapređene u pogledu buduće tehnologije, bezbedne i pristupačne u trenutku odabira pobedničke ponude ovog projekta.

Infrastruktura širokopojasne mreže velike brzine izgrađena u okviru ovog projekta ostaće u vlasništvu pobedničkog operatora koji je razvio mrežu.

Proces odabira

Proces odabira se obavlja putem javnog tendera u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama (Zakon br. 04/L-042 o javnim nabavkama Republike Kosovo, izmenjen i dopunjen zakonom br. 04/L-237, zakonom 05/L-068 i zakonom br. 05/L-092) i pravilima nabavke izdatima na njegovoj osnovi, kao i u skladu sa zahtevima iz Pravilnika o nabavkama za klijente FIP: Roba, radovi, nekonsultantske usluge i konsultantske usluge od 1. jula 2016. godine; 'Smernice za sprečavanje i suzbijanje prevara i korupcije u projektima finansiranim od strane IBRD i IDA kredita i bespovratnih sredstava' revidiran 1. jula 2016. godine; i odredbe predviđene Sporazumom o finansiranju projekta KODE. Ugovorno telo, odnosno naručilac je MER.

Predviđeno je podnošenje tenderskog paketa obuhvati i detaljan plan razvoja širokopojasne infrastrukture brze veze u datoj katastarskoj/im zoni/ama i finansijskoj ponudi. S obzirom da se KODE finansira kroz kredit Međunarodne asocijacije za razvoj (IDA), prema potkomponenti 1.1. od internet provajderi su u obavezi da pripreme Plan upravljanja zaštitom životne sredine (ESMP) ili kontrolnu listu ESMP, u zavisnosti od statusa zaštite područja obuhvaćenog projektnim aktivnostima. Kontrolna lista ESMP/ESMP je deo tenderskog i ugovornog paketa.

²⁷ Važno je da se maloprodajne usluge pojave nakon izgradnje i uvođenja pasivnog i aktivnog sloja. Ovaj sloj se odnosi na internet usluge i druge usluge kojima se upravlja a koje se pružaju pretplatnicima i preduzećima.

²⁸ Svaki tender će ponuditi jednu oblast (katastarsku zonu) ili grupu oblasti (nekoliko katastarskih zona). Očekuje se da će u toku petogodišnjeg perioda projekta KODE biti realizovano oko 66 zasebnih ponuda, odnosno 12-15 tendera tokom prvih 18 meseci.

Predviđeno je da svaki ponuđač na nediskriminatorski način opiše obavezne karakteristike predmeta ugovora, kao što su: kvalitet, osiguranje kvaliteta, učinkovitost, terminologija, projektni zahtevi, simboli, dimenzije, ispitivanje i metode ispitivanja, sigurnost/bezbednost, pakovanje, označavanje, brendiranje. Tehničke specifikacije će morati biti uspostavljene na način koji je u skladu sa svrhom nabavke i usmeren na pružanje najvećeg mogućeg pristupa svim potencijalno zainteresovanim ekonomskim operaterima.

Spisak zahteva koje ponuđači moraju ispuniti da bi njihove ponude bile prihvaćene za razmatranje, pregledanje i da bi pobedile će biti predstavljen u tenderskoj dokumentaciji. Rok važnosti tendera je predviđen da bude 90 dana.

Kako je organizovano finansiranje

Očekuje se da će javno sufinansiranje pokrenuti doprinose iz privatnog sektora (PIU) u iznosu od oko 14 miliona US\$ za uspostavljanje infrastrukture širokopojasnog interneta sa brzim pristupom za povezivanje 266 ciljanih katastarskih zona (približno 61.156 stanovnika ruralnih područja).

Izbor izvođača radova je predviđen na osnovu **cena i tehničkih** kriterijuma. **Cena** ponude (sufinansiranje države) se predviđa za procentualno vrednovanje od 80% bodova. Predviđa se da se ovih 80% bodova izračunavaju na osnovu definisane formule koja, primenom maksimalnog broja bodova, izlistava ponuđače koji su tražili podršku/sufinansiranje od države sa najnižom (minimalnom) vrednošću (cenom).

Predviđeni maksimalni iznos koji predloži operater (ponuđač) za podršku od Vlade Kosova nije veći od polovine ukupnih troškova proširenja širokopojasne infrastrukture za brze veze u odgovarajućoj oblasti projekta.

Drugi deo vrednosti ponude su **tehnički kriterijumi**: Predviđeno je da se tehnički kriterijumi procenjuju sa 20% bodova, a potkriterijumi za ovaj kriterijum su:

- Kvalitet celokupnih skica projektnog plana i kvalitet detaljnih topografskih skica. Više bodova će biti dodeljeno za skice napravljene adekvatnim softverom.
- Način povezivanja domaćinstava na širokopojasnu infrastrukturu velike brzine.
- Plan vraćanja u prethodno stanje.

Sekcije će biti ugovarane u parcelama/komadima; oko 4 do 6 katastarskih zona po komadu/lotu. ISP-ovi će definisati dizajn potprojekta (za komad zemljišta) uz poštovanje opštih pravila koje impliciraju propise MER i druga relevantna zakonodavstva.

MER će vršiti isplatu pobjednicima na javnim tenderima. Plaćanje će biti izvršeno PIU-u prema rasporedu plaćanja koji se navodi u Posebnim uslovima ugovora i zahtevima za plaćanje na osnovu završenih radova. Zahtev za plaćanje neće biti prihvatljiv ukoliko jedan ili više osnovnih zahteva nisu ispunjeni.

Nadzor/Praćenje

Predviđeno je da MER proveriti učinkovitost pružaoca usluga i obavesti telo o bilo kakvim nedostacima koji su pronađeni. Takva provera neće uticati na odgovornosti pružaoca usluga. Predviđeno je da MER usmeri pružaoca usluga da potraži grešku i otkrije i testira bilo koju uslugu za koju MER smatra da može imati nedostatak. Period odgovornosti za nedostatke treba definisati Posebnim uslovima ugovora.

Pored MER-a, prihvatanje radova treba da dostavi nezavisna stranka/presuditelj, prema operativnim politikama/bankarskim politikama SB.

Linija finansijske podrške za potkomponente koje je sprovelo MER

Pod potkomponentom 1.2 KODE projekat će finansirati: (1) Obezbeđivanje tehničke pomoći za obavljanje procene i revizije tehničkih specifikacija za NSMS na Kosovu; i (2) nabavku NSMS-a po ažuriranim tehničkim specifikacijama. Nakon revidirane tehničke specifikacije NMSM-a, finansirani NMSM (jedna linija finansiranja) mogu obuhvatiti glavni kontrolni centar u Prištini, podržan od strane daljinskih fiksnih stanica za praćenje kako bi se pokrili svi zadaci monitoringa, uključujući i funkciju frekvencijskog opsega (FBO) i okupiranost kanala frekvencije (FCO) i smetnje pri rukovanju; Daljinska stanica za pronalaženje za podršku RFMS-u za triangulaciju; Mobilne stanice za praćenje (MMS) za sve vrste operacija pokretnog nadgledanja; Prenosiva nadzorna stanica

za sve vrste operacija nadgledanja uključujući FBO i FCO i rukovanje ometanjima; i prenosiva oprema za praćenje radi praćenja u veoma lokalnim situacijama (npr. u zgradama), koje MMS ne može izvršiti - sve zarad uspostavljanja nacionalnog sistema za praćenje spektra (NSMS), koji trenutno ne postoji na Kosovu. Nabavka ovog sistema IKT-a za nadgledanje mreže (oprema i softver) biće izvršena putem zahteva za ponude preko međunarodnog konkursnog nadmetanja.

Pod potkomponentom 2.2, KODE projekat će finansirati neke od instalacija optičkih kablova u Prištini kako bi se povezali kosovski univerziteti i koledži u nacionalnu istraživačku i obrazovnu mrežu (NREN) u panevropsku mrežu podataka GÉANT. GÉANT je mreža koja međusobno povezuje evropske nacionalne istraživačke i obrazovne mreže kroz visoko fleksibilne panevropske opsege širokopojasne mreže, i nudi mogućnosti za istraživanje saradnje među vodećim univerzitetima širom Evrope. GÉANT povezuje NREN u EU i šire - ukupno 110 NREN-ova - na širokopojasni pristup po niskim cenama i pruža pristup nizu istraživačkih i inovativnih usluga. GÉANT je sufinansiran od strane Sedmog okvirnog programa za istraživanje i razvoj EU, a dodatna sredstva obezbeđuju partneri NREN-a.

Pod istom potkomponentom planirane su i aktivnosti podizanja svesti. One će finansirati ciljanu raspodelu informacija o digitalnim resursima i aktivnostima koje podstiču produktivnost, kao što su elektronske usluge, informacije o zapošljavanju, mogućnosti učenja i sajber bezbednost itd. za domaćinstva i javne institucije da bi se isti povezali na širokopojasnu mrežu u okviru potkomponente 1.1. Očekuje se da će predložene aktivnosti rešiti praznine i asimetrije u pristupu informacijama, znanju, uslugama i stvaranju prihoda i mogućnosti zapošljavanja kroz program digitalne svesti za domaćinstva.

LINIJA FINANSIJSKE PODRŠKE ZA IZGRADNJU KAPACITETA

Prva finansijska linija za izgradnju kapaciteta je planirana pod potkomponentom 1.1 projekta KODE za pružanje tehničke pomoći i aktivnosti za izgradnju kapaciteta za ARKEP i MER za jačanje političke, pravne i regulatorne sredine zarad omogućavanja pružanja podrške širokopojasnoj infrastrukturi širokopojasne infrastrukture prema otvorenim i nediskriminatorским uslovima i razvoju digitalne ekonomije.

Druga finansijska linija za izgradnju kapaciteta predviđena je u okviru potkomponente 2.2: *poboljšanje pristupa znaju, informacijama i uslugama*. pošto Kosovo još uvek nema funkcionalan NREN, biće potrebno da novo uspostavljeni NREN izgradi svoja kapacitete da pruža usluge GÉANT-a svojim – učesvujućim univerzitetima i koledžima, kako bi planirali i izgradili portfelje svojih usluga. najzad, **treća finansijska linija za izgradnju kapaciteta** predviđena je u okviru iste potkomponente za aktivnosti podizanja svesti. Ovo će finansirati ciljanu distribuciju informacija o digitalnim resursima i aktivnostima koje podižu produktivnost, kao što su e-usluge, informacije o zapošljavanju, mogućnosti za učenje, kompjuterska („sajber“) bezbednost, itd. za domaćinstva koja treba da budu povezana na širokopojasnu mrežu u okviru potkomponente 1.1. Očekuje se da predložene aktivnosti rešavaju jazove i asimetriju u pristupu informacijama, znaju, uslugama i stvaranju prihoda i prilikama za zapošljavanje, preko programa podizanja nivoa digitalne svesti za domaćinstva.

Izgradnja kapaciteta za upravljanje životnom sredinom

KODE projekat za upravljanje životnom sredinom i nadgledanje će biti organizovan u okviru KODE PIU od strane koordinatora komponente 1 (privremeni naslov) koji će biti angažovan sa punim radnim vremenom u trajanju od 5 godina. Ova osoba koja poseduje solidnu tehničku (IKT inženjering) stručnost i vrhunske menadžerske veštine će biti centralna tačka za zaštitu životne sredine na svim relevantnim potkomponentima projekta KODE.

Odeljenje za telekomunikacije, poštu i informatiku (IKT) MER-a (Agencija za implementacije) trenutno ne zapošljava stručnjaka za zaštitu životne sredine ili socijalnu zaštitu, međutim, u IFO projektima u Odeljenju za energetiku postoji ekspert za životnu sredinu sa kojim se Odeljenje za IKT može redovno konsultovati. Budući da projekat obuhvata dve vrste potprojekata - one koje implementira MER i one koje implementiraju PIU-ovi, izgradnja kapaciteta će biti adresirana na dva nivoa: (i) Fokalna tačka za zaštitu životne sredine od strane PIU

(imenovanog osoblja) će dobiti obuku o politikama i procedurama za životnu sredinu SB, sa naznakom na OP/BP 4.01 procenu uticaja na životnu sredinu od strane specijaliste za životnu sredinu SB, dok će za (II) PIU-a biti obezbeđena poludnevna obuka od strane ključne tačke za zaštitu životne sredine, uz podršku stručnjaka za životnu sredinu SB. Izgradnja kapaciteta za zaštitu životne sredine biće podržana u okviru finansiranja komponente 3.

Politike SB koje se odnose na projekat

Politike životne sredine i društvene zaštite Svetske banke neophodne su zarad dvostrukih ciljeva Svetske banke u borbi protiv ekstremnog siromaštva i podsticanja zajedničkog prosperiteta. Cilj ovih politika je sprečavanje i ublažavanje nepotrebne štete nanete populacijama, njihovom životu i staništu tokom procesa razvoja. Ove politike obezbeđuju zaštitu životne sredine i smernice usaglašenosti za SB i zajmodavce/klijente u identifikovanju, pripremi i implementaciji programa i projekata.

Prema politikama Svetske banke, projektu kome je dodeljena kategorija životne sredine B podrazumeva da realizacijom projektnih aktivnosti ne predviđa značajni uticaj na životnu sredinu. Mali građevinski radovi i instalacioni radovi su deo triju potkomponenti.

Tokom procene projekta preliminarno je pokrenuta samo jedna politika Svetske Banke za zaštitu, u nastavku:

OP/BP 401 (Procena stanja životne sredine) je pokrenut. Politika se pokreće uglavnom za građevinske radove iz potkomponente 1.1. Predviđeni mogući uticaji biće tipični, pri čemu će malo njih, ukoliko ih ima, biti nepovratni. U većini slučajeva mere ublažavanja mogu se lako dizajnirati. U nekim slučajevima aktivnosti se mogu odvijati u zaštićenim područjima, te će se smatrati specifičnima za tu lokaciju i biće im potreban individualniji pristup. Mali građevinski radovi sa mogućim uticajima na životnu sredinu odvijaju se prema potkomponentama 1.2 i 2.2. Zbog toga će samo potprojekti kategorije B (pretežno B-) biće razmatrani za finansiranje pod projektom KODE.

Sveukupni ESMF je pripremljen za projekat, prateći politiku SB o konsultacijama i obelodanivanju, pre same procene projekta. ESMF postavlja procedure i usmerava ispitivanje i procenu potprojekta, uključujući pripremu planova za upravljanje životnom sredinom i društvima (ESMP) i/ili kontrolnu listu ESMP u toku projekta. ESMF eliminiše projekte kategorije A i projekte visokog rizika i ograničava podobne projekte i radove u zaštićenim područjima.

OP 4.04 (prirodna staništa) nije pokrenut. Radovi na instalaciji infrastrukture širokopojasnog povezivanja mogu se odvijati u zaštićenim područjima, ali će biti malog opsega i koristitiće samo postojeću infrastrukturu i tekuće/planirane projekte komunalne infrastrukture za integrisani smeštaj, pa se ne očekuju značajni uticaji na prirodu i biodiverzitet. Međutim, ograničeni rizik od ljudskog prisustva i/ili nepovoljnog vremena rada još uvek postoji, tako da aktivnosti koje su dozvoljene ovim aranžmanom imaju sledeća ograničenja: (i) radovi u zaštićenim područjima će biti u potpunosti usklađeni sa politikom Svetske banke, nacionalnim zakonodavstvom i poštovanjem nadležnih nacionalnih organa, uključujući i one koji upravljaju određenim ZP, (ii) neće biti dozvoljen rad u kritičnim staništima, (iii) nikakve antene, tornjevi, novi radovi iskopavanja, fiksne stanice za nadgledanje, stanice za nadgledanje mobilnih uređaja i instalacije koje spadaju izvan postojećih instalacija neće biti dozvoljene u ZP-ima, (iv) nijedna radna baza neće biti postavljena u ZP-ima, i (v) mere zaštite (koje će biti inkorporirane u ESMP-ove) će biti zatražene od nadležnih organa (Agencija za zaštitu životne sredine Kosova, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, organ upravljanja ZP).

Fiksne stanice za nadgledanje (antene) neće biti postavljene u zaštićenim područjima. Iako antene ne emituju nikakvu vrstu zračenja, fiksne antene neće biti dozvoljene u urbanizovanim područjima kako bi se izbegle kontroverze.

OP/BP 4.36 (Šume) nije pokrenut. Nikakva seča neće biti dozvoljena kao opšte pravilo. Ukoliko je neizbežno, tražiće se dozvola nadležnog organa za uklanjanje pojedinačnih stabala.

OP/BP 4.09 (Upravljanje štetočinama) nije pokrenut. Ne postoje planirane aktivnosti koje uključuju ili zahtevaju kontrolu štetočina.

OP/BP 4.11 (Nepokretni kulturni resursi) nije pokrenut. Zgrada kontrolnog centra koju treba obnoviti/prilagoditi i zgrade NREN-a nisu kulturno nasleđe, te se ova politika ne pokreće. Kako su mogući saznanja moguća, adekvatna klauzula će biti uključena u dokumentaciju o životnoj sredini koja obezbeđuje postupke upravljanja (kontrolne liste ESMP i specifični ESMP-ovi na lokaciji).

OP/BP 4.10 (autohtoni narodi) nije pokrenut. Nema aktivnosti koje utiču na ovu grupu stanovništva.

OP / BP 4.12 (nedobrovoljno preseljenje) nije pokrenut. Potprojekti obuhvataju postavljanje optičkih kablova i ugradnju nekoliko antena. Udaljenost kablova koji će se postaviti varira od nekoliko stotina metara u naseljima do nekoliko kilometara između naselja. Praksa je takva da se kablovi postavljeni na ulice i postavljaju u linearne rupe od oko 20-30 cm dubine i nekoliko centimetara širine.

OP/BP 7.50 (Projekti na međunarodnim plovnim putevima) nije pokrenut. Projekat ne uključuje aktivnosti koje utiču na vodna tela.

OP/BP 7.60 (Projekti u spornim oblastima) nije pokrenut. Lokacija izvođenja radova i dalje nije definisana, tako da može obuhvatiti i severno Kosovo koje ne priznaje nacionalnu vladu Kosova i gde može biti ograničena pristupačnost predstavnicima MER-a, kao i timu SB-a. Međutim, LEGEC je zaključio da se, na osnovu nekoliko sporazuma i saglasnosti potpisanih u 2012. i 2013. godini, ova politika se ne bi primenjivala. Ipak, treba prepoznati rizike vezane za problem ograničenog pristupa severu Kosova.

Pregled nacionalnog zakonodavstva

Dve glavne institucije izrađuju, sprovode i nadgledaju sprovođenje ekološkog zakonodavstva i propisa na Kosovu: Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja (MŽSPP) i Agencija za zaštitu životne sredine (KEPA).

MŽSPP, čiji je mandat je definisan UNMIK-ovom uredbom br. 2002/5 i 2005/15, je centralno izvršno telo zaduženo za kreiranje i implementaciju opšteg upravnog zakonodavstva u oblasti životne sredine, vodosnabdevanja, stambenog prostornog planiranja i izgradnje prostora. Za ove funkcije Ministarstvo je odredilo 9 odeljenja, 2 instituta i KEPA (2006).

KEPA je vladina institucija koja se kroz integrisano praćenje životne sredine angažuje na efikasnom sistemu informacija o životnoj sredini i kontinuiranom izveštavanju o stanju životne sredine radi održavanja kvaliteta vazduha, vode, tla i biodiverziteta, promovisanja korišćenja obnovljivih izvora energije i održivog korišćenja prirodnih resursa kako bi se osigurala zdrava okolina za sadašnje generacije i budućnost u skladu sa napretkom ekonomskog i društvenog razvoja²⁹. Osnovana je kao "institucija u okviru MMPH i obavljaće administrativne, profesionalne, pomoćno-naučne i istraživačke zadatke u oblasti zaštite životne sredine, zaštićenih prirodnih zona, biološke raznovrsnosti"³⁰.

Zakon o zaštiti životne sredine 2002/8 je centar kosovskog pravnog i regulatornog okvira. Osnovna svrha ovog zakona je uspostavljanje osnovnog pravnog okvira koji će promovisati sve zdravije okruženje za ljude na Kosovu kroz postepeno uvođenje standarda Evropske unije o zaštiti životne sredine³¹. Zakon se bavi sprečavanjem i umanjenjem zagađenja, praćenjem stanja životne sredine i naglašava, između ostalog, načela racionalnog korišćenja prirodnih resursa. Zagađenje životne sredine podleže kažnjavanju pod ovim zakonom.

Ovaj zakon predviđa da javni autoritet koji planira izgradnju velikog posla ili projekta mora, pre svega, da sprovede procenu uticaja na životnu sredinu (PUŽS) i podnese MŽSPP-u izveštaj koji sumira nalaze tog izveštaja o proceni uticaja na životnu sredinu, ukoliko takav projekat ili rad ima značajan potencijal za izazivanje štete po životnu sredinu. Što se tiče KODE (postavljanje infrastrukture koja je potrebna za povezivanje na brzi

²⁹ <http://www.ammk-rks.net/?page=2,46>

³⁰ Zakon o zaštiti životne sredine 2003/9, član 39, stavka 1

³¹ http://www.gazetazyrtare.com/e-gov/index.php?option=com_content&task=view&id=109&Itemid=28&lang=en

širokopojasni internet: (i) nepovezana ili nedovoljno uslužena naselja širom zemlje, (ii) nepovezane ili nedovoljno uslužene javne institucije, (iii) širokopojasni pristup visoke brzine za visokoškolske ustanove i uspostavljanje NSMS-a), **nijedna od njegovih aktivnosti se ne projektuje tako da poseduje takav potencijal za nanošenje štete po životnu sredinu, stoga PUŽS nije potrebna.** Istovremeno vredi napomenuti da se od PIU-ova i drugih subjekata koji imaju dozvolu za obavljanje građevinskih aktivnosti i završetak radova u okviru KODE-a zakonski zahteva da se prođu kroz osnovnu obuku iz zahteva PUŽS i dopunskih normativnih akata.

Zakon br. 03 / L-214 o proceni uticaja na životnu sredinu reguliše procedure za identifikaciju, procenu, izveštavanje i upravljanje uticajem na životnu sredinu predloženog projekta, kako bi tokom procesa donošenja odluka od strane MŽSPP-a za izdavanje saglasnosti za rad u okruženju bile pružene sve relevantne informacije u vezi sa životnom sredinom. **Svi ostale radovi rehabilitacije, rekonstrukcije i mali konstrukcijski radovi ne zahtevaju procenu uticaja na životnu sredinu prema nacionalnom zakonodavstvu. Prema tome, za vrstu aktivnosti planiranu u okviru ovog projekta nije potrebna PUŽS druge vrste studije o životnoj sredini** (Spisak projekata koji zahtevaju procenu uticaja na životnu sredinu dostupni su u Aneksu 5 i Aneksu 6).

Prirodnim zaštićenim područjima upravljaju direkcije u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode (2010/03-L-233). Direkcije za upravljanje nacionalnim parkovima, prirodnim parkovima, prirodnim spomenicima od posebnog značaja utvrđuje MŽSPP, dok druge kategorije zaštićenih područja vode organi nadležnih opština. **Ovlašćenje za intervencije i aktivnosti u strogim rezervatima, posebnim područjima, nacionalnom parku, parku prirode, spomeniku prirode izdaje Ministarstvo. Ovlašćenje za radove i intervencije na pejzažu i zaštićenim spomenicima arhitekture parkova izdaje upravni organ ili nadležni opštinski organ. Odobrenje se izdaje Odlukom.** Žalbe na odluku upravnog organa ili nadležnog opštinskog organa mogu se dostaviti Ministarstvu.

Zakon o inspekciji životne sredine, voda, prirode, prostornog planiranja i izgradnje (04 / L-175) uređuje principe, organizaciju i inspeksijski nadzor, koordinaciju inspeksijskog nadzora, prava, obaveze, ovlašćenja inspektora, prava, dužnosti i nadzor lica, postupke za obavljanje inspekcije i druga važna pitanja koja se odnose na inspeksijski nadzor. Opseg ovog zakona bavi se dužnostima i ovlašćenjima inspektora pod nadzorom oblasti životne sredine, vode, prirode, urbanističkog planiranja i izgradnje u organima lokalnog i centralnog nivoa, uključujući opštinski inspektorat za građevinarstvo i opštinski inspektorat za zaštitu životne sredine. Prema ovom zakonu, Državni inspektorat za zaštitu prirode vrši inspeksijski nadzor i kontrolu putem inspekcije u prirodi primenom zakonskih i podzakonskih akata koji se odnose na zaštitu prirode. Inspektorat za zaštitu prirode takođe obavlja svoje dužnosti i odgovornosti u zaštiti prirode usklađivanjem svoje delatnosti sa zahtevima Evropske unije za mrežu "NATURE - 2000".

Zakon o izgradnji br. 2004/2015 određuje glavne uslove za projektovanje, izgradnju i upotrebu građevinskog materijala, stručni nadzor, kao i postupke za građevinske dozvole, dozvole za korišćenje i građevinske inspekcije. Odredbe ovog zakona uređuju uslove projektovanja i izgradnje u vezi sa javnom bezbednošću i zaštitom životne sredine na Kosovu, a primenjuju se i na druge građevinske objekte, osim ukoliko ovim zakonom ili administrativnim uputstvom nije drugačije određeno³².

Što se tiče KODE-a, treba napomenuti da Zakon o izgradnji i dalje nije preneo relevantne odredbe Direktive 2014/61/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 15. maja 2014. godine o merama za umanjenje troškova primene elektronske komunikacione mreže visoke brzine. Kako je navedeno, MER preduzima prve korake ka transpoziciji ove važne Direktive dok koordiniše svoje aktivnosti sa MESP-om i drugim srodnim agencijama. S tim u vezi, MER je maja 2017. godine uveo "Uredbu br. 05/2017 za izgradnju, instalaciju i nadgledanje infrastrukture elektronskih komunikacija". Propisi standardizuju proces za operatora da obezbedi neophodne dozvole za instaliranje telekomunikacione infrastrukture, a takođe šifrue osnovne standarde i zahteve za takve primene. Preduzetnici koji planiraju izgradnju, ponovnu izgradnju, uvođenje ili uklanjanje spoljne elektronske komunikacione infrastrukture dužni su da o tome obaveste Nadležni organ (ARKEP) i dogovarajuću

³² http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E2004regs/RE2004_37_ALE2004_15.pdf

opštinu ili opštine na čijoj se teritoriji aktivnost realizuje. Preduzetnik podnosi detaljan plan izgradnje ili instalacije na otvorenom prostoru.

Kada je reč o zdravstvenim i bezbednosnim problemima, Zakon o zaštiti na radu, zaštiti zdravlja i radnog okruženja (2003) teži ka svom osnovnom cilju, da spreči povrede na radu i bolesti na radnom mestu i zaštiti radno okruženje³³. Uopšteno govoreći, on uređuje uslove rada na radnom mestu, prava zaposlenih i obaveze poslodavaca. On takođe ne ističe ta pitanja, osim u opštim vanrednim situacijama poput požara na radnom mestu, opasnosti od struje i tako dalje. Ne pokriva nikakva specifična pitanja u vezi sa postavljanjem infrastrukture. **Što se tiče KODE-a, nijedna od njegovih aktivnosti nije u suprotnosti sa odredbama ovog zakona koji će se u potpunosti primeniti u implementaciji potprojekta.**

Zakon o upravljanju otpadom (2012), Nacionalna strategija upravljanja otpadom i petogodišnji plan upravljanja otpadom (2013-2017) sa akcijama zasnovanim na Strategiji čine srž zakonodavnog tela za upravljanje čvrstim otpadom (UČO). Prema ovom zakonodavstvu, Kosovo je uspostavilo regionalni sistem za prikupljanje i odlaganje otpada. Nedavno je pokrenulo promene u sistemu naplate i prikupljanju koji imaju za cilj poboljšanje finansijskih performansi sektora³⁴.

MŽSPP izdaje dozvole za upravljanje otpadom, dozvole za izvoz, uvoz i tranzit otpada i upravlja opasnim otpadom. Što se tiče dozvola za upravljanje deponijama otpada, jedna ili više opština, po dogovoru, mogu utvrditi i koristiti lokaciju na svojoj teritoriji za izgradnju objekata i opreme za upravljanje otpadom. Ukoliko opštine ne mogu postići saglasnost za postavljanje zajedničkog mesta za upravljanje otpadom odluku će donijeti MŽSPP na osnovu ispunjenih uslova, u skladu sa ovim Zakonom.

Ministar MŽSPP-a može preduzeti dodatne mere za upravljanje određenim vrstama otpada, ukoliko otpad i rad sa otpadom ugrožavaju životnu sredinu i zdravlje ljudi, a pritom postoje dodatni zahtevi za primenu odredbi međunarodnih sporazuma, koje je Republika Kosovo dužna da sprovede i ispuni.

Lokalne vlasti (opštine) su odgovorne za izdavanje lokalnih planova za upravljanje otpadom, određivanje lokacije za potrebe upravljanja komunalnim otpadom i sl. prema prostornom planu i određivanju naknada za prikupljanje i odlaganje komunalnog otpada. Prema Zakonu oni su takođe odgovorni za odabir licenciranih lica (putem primene procedura nabavke) za prikupljanje, skladištenje i transport čvrstog otpada, opštinskog, obimnog otpada, od izgradnje i rušenja zgrada i poslovnih objekata na njihovoj teritoriji. Kosovska kompanija za upravljanje deponijama (KLMC) rukovodi sanitarnim deponijama komunalnog otpada.

Opasnim otpadom se rukovodi prema odredbama Zakona o odlaganju otpada, tj. MŽSPP ima mandat da upravlja opasnim otpadom u saradnji sa odgovarajućim nadležnim ministarstvom. Mere koje treba preduzeti u vezi opasnog otpada se razrađene u petogodišnjoj Nacionalnoj strategiji za upravljanje otpadom.

Svrha Zakona o zaštiti od buke br. 02/L-102 jeste izbegavanje, sprečavanje ili smanjenje, na prioritiziranim osnovama, štetnih uticaja, uključujući i uznemiravanje usled izloženosti buci u okruženju. Ovaj deo zakonodavstva pruža osnovu za izradu mera za smanjenje buke koju emituju glavni izvori, naročito putni i avio saobraćaj, kao i železnički saobraćaj, spoljna i industrijska oprema, mobilne mašine i drugi izvori zagađenja okoline u vidu buke i uznemiravanja³⁵.

Potreba za očuvanjem i zaštitom kulturnog nasleđa definisana je članom 9 Ustava Republike Kosovo. Pored toga, obavezan je da promoviše očuvanje verske i kulturne baštine svih zajednica i ima posebne zadatke da osigura delotvornu zaštitu svih objekata i spomenika kulturnog i verskog značaja za zajednice, kako je i

³³ http://www.gazetazyrtare.com/e-gov/index.php?option=com_content&task=view&id=83&Itemid=28&lang=en

³⁴ <http://documents.worldbank.org/curated/en/282091494340650708/pdf/Kosovo-SCD-FINAL-May-5-C-05052017.pdf>

³⁵ http://www.gazetazyrtare.com/e-gov/index.php?option=com_content&task=view&id=268&Itemid=28&lang=en

definisano u članu 58, stavu 5 Ustava Republike Kosovo³⁶. Ustav, zajedno sa Zakonom o kulturnom nasleđu, Zakonom o posebnim zaštićenim zonama (uključujući Zakon o istorijskom centru Prizrena i Zakon o Velikoj Hoči), Zakonom o selu Zym i Hasit, Zakonom o slobodi veroispovesti, Zakonom o eksproprijaciji, Zakonom o izgradnji, Zakonom o kulturnim institucijama i Zakonom o lokalnoj samoupravi; i drugim zakonima kao što su Zakon o prostornom planiranju i Zakon o arhivama, podzakonska akta kao što su Savet za implementaciju i nadzor (IMC), uspostavljen, osnovan u skladu sa Zakonom o posebnim zaštitnim zonama i drugim administrativnim aktima, osiguravaju posebnu zaštitu kulturnog i verskog nasleđa Srpske pravoslavne crkve na Kosovu, kao i odredbe evropske saradnje i međunarodnih standarda kulturne baštine i najboljih praksi, uključujući i one koje promovišu kulturnu i versku raznolikost i dijalog³⁷. Pored toga, Kosovo ima Nacionalnu strategiju za kulturno nasleđe (2017-2027)³⁸, čiji je prvi cilj unapređenje pravnog i institucionalnog okvira u ovoj oblasti.

Prema Zakonu o kulturnom nasleđu i onome što se odnosi na KODE, svaka intervencija koja može uticati na integritet ili vrednosti kulturnog nasleđa zahteva pisanu dozvolu nadležne institucije. Nadležna institucija onda nalaže momentalnu obustavu bilo kakvih neovlašćenih radova na kulturnoj baštini na neodređeno vreme.

Prijava za odobrenje za izgradnju zgrada ili održavanje drugih događaja u zaštitnoj zoni arhitektonskog spomenika, ili unutar arhitektonskog područja pod zaštitom ili koji bi uticali na postavljanje ansambla mora se podneti na razmatranje nadležnoj instituciji. Nadležna institucija ima pravo veta nad izdavanjem takve dozvole. Ukoliko nadležna institucija ne odgovori u roku od 15 dana u vezi sa prijavom za izgradnju objekata ili drugih događaja, dozvolu može dodeliti nadležni organ za planiranje i izgradnju.

Ekološki rizici i uslovi za ispunjavanje ekoloških pravnih tekovina u oblasti obuhvataju značajan uticaj industrijskih zagađivača, loš kvalitet vazduha, odsustvo otpada, otpadnih voda i vodnih infrastruktura, kao i veliki broj zagađenih lokacija, što dovodi do visokog ekološkog i zdravstvenog opterećenja stanovništva i uzrokuje da velike površine degradiranog zemljišta nemaju produktivnu namenu. Kosovo nije napredovalo izvan početnih faza usklađivanja sa *pravnim tekovinama* u ovim oblastima. Postignut je mali napredak u sprovođenju izmenjenog zakonodavstva o životnoj sredini. Međutim, načinjeni su početni koraci za kreiranje NSDI-a prema direktivi INSPIRE-a, zahtev EU za standardizovanim prikupljanjem podataka, korišćenje i deljenje za upravljanje životnom sredinom i potrebno je dodatno ih pojačati. Životna sredina i klima moraju postati vladini prioriteti kao jedan od uslova pristupanja EU za Kosovo³⁹.

Iako napredak u prenošenju pravnih tekovina EU u kosovsko zakonodavstvo želi da bude brži, treba napomenuti da je u nekim oblastima Kosovo načinilo značajan napredak. Na primer, inicijative za reformu UČO-a su se modelirale nakon okvira politike za upravljanje komunalnim otpadom u EU i počele su da daju pozitivne rezultate⁴⁰.

Takođe, izrada Nacionalne strategije kulturne baštine i Okvirne strategije za klimatske promene označavaju važan korak u konsolidaciji smernica, politika i strateških aktivnosti u oblasti kulturnog nasleđa i klimatskih promena pojedinačno. Kao takve, obe se mogu posmatrati kao polazna osnova za podelu dugoročnih okvira "vizije" zasnovanih na načelima održivosti.

Prilikom primenjivanja holističkog i integrisanog pristupa u upoređivanju kosovskog nacionalnog zakonodavstva u oblasti zaštite životne sredine naspram političkih mera za zaštitu životne sredine SB, potrebno je napomenuti da su one u velikoj meri usklađene. Kako je navedeno, kosovski zakonodavni i regulatorni akti o zaštiti životne sredine generalno se karakterišu kao slabiji, naročito po pitanju sprovođenja zakona. Takođe,

³⁶ http://mkrs-ks.org/repository/docs/eng_strategy_for_heritage.pdf

³⁷ http://mkrs-ks.org/repository/docs/eng_strategy_for_heritage.pdf

³⁸ http://mkrs-ks.org/repository/docs/eng_strategy_for_heritage.pdf

³⁹ <http://documents.worldbank.org/curated/en/282091494340650708/pdf/Kosovo-SCD-FINAL-May-5-C-05052017.pdf>

⁴⁰ <http://documents.worldbank.org/curated/en/282091494340650708/pdf/Kosovo-SCD-FINAL-May-5-C-05052017.pdf>

velika razlika leži u činjenici da ekološki i klimatski standardi zemlje još uvek nisu integrisani u druge politike, naročito telekomunikacije. Na kraju, neki kosovski standardi i tehnički propisi, naročito u oblasti rudarstva i poljoprivrede, još uvek nisu kompatibilni sa standardima EU i međunarodnim standardima⁴¹.

Podobne i nepodobne investicije

Pregled kvalifikovanog ulaganja u okviru KODE-a organizovan je u skladu sa vrstama građevinskih radova, na način opisan u nastavku.

POSTAVLJANJE ŠIROKOPOJASNE INFRASTRUKTURE

Pogodna ulaganja se odnose na postavljanje širokopojasnih mreža širokog propusnog opsega otvorenog pristupa kako bi se obezbedile širokopojasne veze velike brzine i napredne usluge elektronskih komunikacija za domaćinstva, preduzeća i javne institucije u ciljanim katastarskim zonama. Prema tome, pozajmljena sredstva će biti usmerena na sufinansiranje izgradnje širokopojasne infrastrukture širokog propusnog opsega otvorenog pristupa u identifikovanim područjima za omogućavanje širokopojasne veze za brzinu preuzimanja/postavljanja od najmanje 100 Mbit/s (simetrično snabdevanje) ili više za sva domaćinstva (stambene kuće) i pružanje besplatnih usluga širokopojasnog interneta javnim institucijama - školama i zdravstvenim ustanovama u tim područjima. U kontekstu telekomunikacionih mreža "otvoreni pristup" obično podrazumeva pristup koji se odobrava drugim pružaocima usluga za veleprodajne usluge na lokalnoj pristupnoj mreži, što im omogućava da pružaju usluge klijentima bez potrebe da poseduju mrežu. Veleprodajni proizvodi se nude na različitim nivoima kroz mrežnu infrastrukturu na osnovu vrste modela otvorenog pristupa:

Pasivna infrastruktura sa otvorenim pristupom, kao što su cevovodi, kanali, stubovi, optički kablovi i dužine talasa omogućavaju drugim telekomunikacionim operaterima da koriste ovu pasivnu infrastrukturu i instaliraju sopstvenu infrastrukturu za pružanje usluga.

Aktivna infrastruktura sa otvorenim pristupom u vidu sloja 2 eterneta i IP sloja 3 omogućavaju pružaocima usluga koji pružaju stambene, poslovne i druge javne usluge da zajedno koriste aktivnu infrastrukturu za pružanje određenih usluga.

U tom pogledu, podobne investicije u okviru ove potkomponente su predviđene da uključe proširenje fiksne širokopojasne infrastrukture velike brzine (Fiksna širokopojasna infrastruktura visoke brzine odnosi se na brzo simetrično snabdevanje za određene projektne oblasti od 100Mbit/s putem tehnologije optičkog kabla FTTH - Fiber-to-the-home (optički kabl-domaćinstvo)) kako bi se obezbedilo povezivanje svih domaćinstava (naseljenih kuća) na širokopojasni internet i pružanje besplatnih širokopojasnih internet usluga javnim institucijama - školama i zdravstvenim ustanovama u takvim oblastima, ali malim radovima na zemlji i instalacijama. Infrastrukturna sredstva odnose se na opremu elektronske mreže koja je potrebna za upravljanje pasivnom infrastrukturom i operativnim sistemima podrške koji su neophodni za komercijalizaciju širokopojasne mreže velike brzine. Pasivna infrastruktura uključuje fizičke elemente potrebne za izgradnju širokopojasne mreže velike brzine. Ovo obuhvata, na primer, optička vlakna, kanale, cevi i stubove gde je smeštena širokopojasna mreža visoke brzine. Pasivna infrastruktura može takođe obuhvatiti i optičke okvire za distribuciju, prespojne ploče itd⁴².

Ne postoje ograničenja u pogledu dizajna mreže dokle god su ispunjeni zahtevi kvaliteta i ciljane brzine, osim ograničenja odredaba o podobnosti u ovom ESMF-u vezanim za zaštićena područja. Svi građevinski radovi (kablovsko oblozavanje, iskopavanje (rovova), ugradnja stubova, mikroiskopavanje itd.) smatraju se prihvatljivima kad god ispunjavaju kriterijume definisane Uredbom MER-a br. 05/2017 za izgradnju, instalaciju

⁴¹ <http://documents.worldbank.org/curated/en/282091494340650708/pdf/Kosovo-SCD-FINAL-May-5-C-05052017.pdf>

⁴² Važno je da se maloprodajne usluge odvijaju nakon izgradnje i uvođenja pasivnog i aktivnog sloja. Ovaj sloj se odnosi na internet usluge i druge usluge kojima se upravlja a koje se pružaju pretplatnicima i preduzećima.

i nadzor elektronskih komunikacija sa sledećom rezervisanošću vezanom za realizaciju projekta **u zaštićenim područjima (ZP): neće se postavljati stubovi, nikakva iskopavanja jama i rovova u neobrađenoj zemlji, niti pomeranje zemljišta ili bilo koje druge nove infrastrukture u ZP, samo korišćenje postojeće infrastrukture za instalaciju sledećeg:** (i) radovi u zaštićenim područjima će biti u potpunosti usklađeni sa politikom Svetske banke, nacionalnim zakonodavstvom i poštovanjem nadležnih nacionalnih organa, uključujući i one koji upravljaju određenim ZP, (ii) neće biti dozvoljen rad u kritičnim staništima, (iii) nikakve antene, tornjevi, novi radovi iskopavanja, fiksne stanice za nadgledanje, stanice za nadgledanje mobilnih uređaja i instalacije koje spadaju izvan postojećih instalacija neće biti dozvoljene u ZP-ima, (iv) nijedna radna baza neće biti postavljena u ZP-ima, i (v) mere zaštite (koje će biti inkorporirane u ESMP-ove) će biti zatražene od nadležnih organa (Agencija za zaštitu životne sredine Kosova, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, organ upravljanja ZP).

UVODENJE/IZGRADNJA ANTENA, TORNJEVA I STANICA ZA PRAĆENJE, REHABILITACIJA CENTRA ZA PRAĆENJE

Kvalifikovane investicije u vezi sa postavljanjem i pokretanjem NSMS-a uključuju projektovanje, snabdevanje i instalaciju NSMS-a. Ova NSMS će obezbediti pokrivenost u navedenim oblastima, tamo gde postoji najveća gustina dodeljenih frekvencija u svim najaktivnijim frekvencijskim opsezima na Kosovu. Specifični sastav elemenata NSMS, kao i njihova pojedinačna lokacija, će se utvrditi nakon pregleda tehničkih specifikacija, međutim, prihvatljive investicije će verovatno uključivati sledeću opremu:

- Glavni kontrolni centar (MCC) u Prištini, podržan od strane;
- Daljinska fiksna stanica za praćenje (RFMS) za pokrivanje svih zadataka monitoringa, uključujući frekvenciju
- Pokrivenost pojasa (FBO) i pokrivenost frekventnog kanala (FCO) i rukovanje smetnjama;
- Daljinska fiksna stanica za pronalaženje smera (RDFS) za podršku RFMS-u u triangulaciji;
- Mobilne stanice za praćenje (MMS) za sve vrste operacija mobilnog nadgledanja;
- Prenosiva stanica za praćenje (TMS) za sve vrste operacija nadgledanja uključujući FBO i FCO i rukovanje smetnjama; i
- Prenosiva oprema za nadgledanje (PME) radi praćenja u veoma lokalnim situacijama (npr. u zgradama), koje MMS ne može izvršiti.

Kontrolni centar za nadgledanje (MCC). Planira se da isti bude instaliran u sedištu ARKEP-a. Sve ostale stanice će biti međusobno povezane sa ovim MCC-om. MCC je jedina stanica u sistemu kojom upravlja čovek. Rehabilitacija centra za nadzor obuhvata adaptaciju kao što su malterisanje, krečenje, renoviranje, ali bez radova na samom objektu (npr. rad na fasadi, zamena vrata i prozora itd.). Glavna kontrolna soba neće biti smeštena u zgradi pod bilo kojom vrstom zaštite kulturnog nasleđa.

Fiksne stanice na daljinsko upravljanje (RFMS) U planu je uvođenje dve RFMS. Jedna (1) RFMS-1 za kontrolu grada Prištine. Dve (2) RFMS-2 za kontrolu gradova Prizrena i Južne Mitrovice. Ove RFMS stanice će se daljinski kontrolisati od strane MCC-a u Prištini. Geografske koordinate za neke od RFMS-ova još nisu odlučene: Ove dve lokacije nisu urbanizovane. Za stanice Prizren i Južna Mitrovica ponuđači će biti odgovorni da identifikuju najpovoljnije mesto, što omogućava RFMS-u da pokrije identifikovane gradove. Potrebni radovi uključuju radove iskopavanja, izradu temelja za toranj, instalacije itd. Izrada RFMS-ova još nije definisana i biće obezbeđena i adresirana u potprojektu PSŽS.

Mobilna stanica za nadgledanje (MMS). Jedna (1) mobilna stanica za nadgledanje (MMS) biće stacionirana u MCC u Prištini. Predviđeni su samo instalacijski radovi. Dizajn MMS-a i dalje nije definisan i biće obezbeđen i adresiran u potprojektu PUŽS-a;

Prenosiva oprema za nadgledanje (PME). Dizajn PME-ova i dalje nije definisan i biće obezbeđen i adresiran u potprojektu PUŽS-a; Predviđeni su samo radovi na instaliranju.

Prenosiva stanica za nadgledanje (TMS). U planu su dve (2) TMS. Očekuje se da će antene TMS-a biti instalirane na podlogu sa tri noge (tronožac). Dizajn TMS-ova još uvek nije definisan. Dizajn TMS-ova još nije definisan i biće obezbeđen i adresiran u potprojektu PSŽS.

Neće biti izgrađeni pristupni putevi u svrhu instalacije tornja i antene ili bilo koje druge svrhe. Stanice za nadgledanje neće biti smeštene u zaštićenim područjima.

OSPOSOBLJAVANJE VEZA NREN.

Tačno prihvatljiva ulaganja biće utvrđena na osnovu rezultata studije izvodljivosti koja će biti završena tokom prvih 18 meseci projekta KODE. Između ostalog, studija će utvrditi tehničke specifikacije i topologiju NREN-a. Planirano je da se NREN servisira adekvatnom telekomunikacionom infrastrukturom na udruženim univerzitetima i koledžima (unutar Kosova) i da se međusobno poveže sa panevropskom mrežom podataka GÉANT.

Studija izvodljivosti određuje najoptimalniji način obezbeđivanja širokopojasne mreže velike brzine koja će biti prisutna u svim univerzitetskim gradovima koji učestvuju, sposobna da obezbedi međusobnu povezanost svih 29 kosovskih univerziteta i privatnih koledža koji učestvuju, u jednoj ili više pristupnih tačaka za svaki entitet.

Planira se da će topologija mreže morati da se sastoji od najmanje jedne međusobno povezane optičke mreže prstena. Priština će, kao glavni grad sa najvećim brojem stanovništva i sa najvećim brojem obrazovnih institucija, morati da obezbedi mrežu metropolitanskih prstenova sa minimalnim potpornim kapacitetom od 10 Gbps. Drugi prsten će morati povezati sve glavne gradove u zemlji sa visokoškolskim ustanovama.

Predviđeno je da će potrebna mreža NREN biti iznajmljena od ISP-ova. Zbog toga se, ukoliko se uopšte desi, instaliranje NREN-a očekuje samo za manje građevinske radove (uopšteno govoreći, kablovske obloge identične ili manje od planiranih aktivnosti planiranih u okviru potkomponente 1.1).

ISKLUČENJE I NEOBUHVAĆENOST POLITIKA SB

Brojne aktivnosti nisu kvalifikovane za finansiranje u okviru KODE FIP-a. Ovo uključuje kupovinu zemljišta, kategoriju A i projekte od visokog rizika, kao i aktivnosti iz opšte liste isključenja SB, kako sledi:

1. Trgovina divljim životinjama i proizvodima divljih životinja zabranjena je po CITES konvenciji,
2. Oslobođanje genetski izmenjenih organizama u prirodno okruženje,
3. Proizvodnja, distribucija i prodaja zabranjenih pesticida i herbicida,
4. Pecanje plutajućim mrežama u morskom okruženju,
5. Proizvodnja, rukovanje i odlaganje radioaktivnih proizvoda,
6. Skladištenje, tretman i odlaganje opasnog otpada,
7. Izrada opreme i uređaja koji sadrže HFK, halone i druge supstance regulisane u skladu sa Montrealskim protokolom,
8. Proizvodnja električne opreme koja sadrži polihlorovane bifenile (PHB) veće od 0,005% po težini,
9. Izrada proizvoda koji sadrže azbest,
10. Nuklearni reaktori i njihovi delovi,
11. Duvan, neobrađeni ili obrađeni,
12. Mašine za prerađivanje duvana, i
13. Izrada vatrenog oružja.

Neki od radova mogu se odvijati u zaštićenim područjima (ZP) i iako radovi koji se planiraju proizvode nepomerni uticaj na životnu sredinu i dalje postoji ograničeni rizik od ljudskog prisustva i/ili nepovoljnog vremena izvođenja radova ili nepovoljnog dizajna. Prema tome, aktivnosti koje PIU-ovi i MER mogu obavljati pod komponentama 1 i 2 imaju sledeća ograničenja:

- U kritičnim staništima nisu dozvoljene aktivnosti bilo koje vrste,

- U zaštićenim područjima neće biti dozvoljeni projekti koji uključuju radove iskopavanja odvojeno od postojećih instalacija (npr. kopanje rovova izvan puta ili cevovoda ili instalacija novih stubova),
- Nisu dozvoljene antene, tornjevi, nove radionice, fiksne stanice za nadgledanje, stanice za nadgledanje mobilnih uređaja i nikakve druge instalacije ZP koje se nalaze izvan postojećih instalacija,
- Nijedna radna baza neće biti postavljena u ZP,
- Posebne mere zaštite prirode biće zatražene od nadležnih organa (Kosovska agencija za zaštitu životne sredine, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Upravni organ ZP):
 - Mesto izvođenja radova treba da zauzima samo površinu neophodnu za izvođenje radova.
 - Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja u izgradnji i pristup otvorenom prostoru okoline mora biti striktno regulisan
 - Teren mesta izvođenja radova se mora vratiti u isto stanje u kome je bio pre radova, a ukoliko to nije moguće onda adekvatno rehabilitovan.
- Zgrade koje sadrže azbest (crepovi, krovovi, fasada, itd.) ili opremljene radioaktivnim stubovima za gromobran.

Ekološki skrining (kategorije)

Skrining životne sredine/ekološki skrining je prvi korak u procesu procene ophođenja prema životnoj sredini i pregleda primene/konceptata potprojekta. Njegova svrha je da utvrdi rizik po životnu sredinu vezan za predloženi potprojekat, odbacuje prijave koje su neprihvatljive zbog prirode predloženih aktivnosti i/ili lokacije, klasifikuje prihvatljive prijave prema kategorijama životne sredine i identifikuje vrstu PSŽS koji će biti potreban. Rezultati skrininga životne sredine će biti prikazani u izveštaju PSŽS i izveštaju o zaštiti životne sredine.

Tokom procesa skrininga i u zavisnosti od vrste, lokacije, osetljivosti i obima projekta i prirode i veličine njegovih potencijalnih uticaja na životnu sredinu, potprojekat se može svrstati u jednu od četiri kategorije:

Kategorija A

Aktivnosti kategorije A neće se finansirati kroz šemu podzajmova

Predloženi potprojekat spada u ovu kategoriju ukoliko verovatno ima veoma značajne, raznovrsne i/ili dugoročne štetne uticaje po ljudsko zdravlje i prirodno okruženje čiji je opseg teško odrediti pri fazi identifikovanja potprojekta. Ovi uticaji mogu uticati na područje šire od lokacija radova potprojekta. Mere za ublažavanje takvih ekoloških rizika mogu biti složene i skupe.

Prema tome, procena uticaja na životnu sredinu (PUŽS) je neophodna za identifikaciju i procenu budućih uticaja na životnu sredinu povezanih sa predloženim projektom, utvrđivanje potencijalnih mogućnosti poboljšanja životne sredine i preporučivanje bilo kakvih mera potrebnih za prevenciju, smanjivanje i ublažavanje negativnih uticaja.

Podzajmoprimalac je odgovoran za pripremu izveštaja, obično PSŽS. Podzajmoprimalac bi paralelno obezbedio tehnološko-ekonomsku studiju izvodljivosti pot-projekta. Troškovi mera ublažavanja bi bili uključeni u PUŽS i uključeni u studiju izvodljivosti.

Za projekte kategorije A studije uticaja na životnu sredinu propisane su zakonom Republike Kosovo, izričito Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu (br.03/L-214). Navedeni pravni akt identifikuje projekte za koje je, prema kosovskim propisima, PUŽS obavezna. Projekat ne podržava aktivnosti utvrđene u Aneksu I Zakona o proceni uticaja na životnu sredinu.

Kategorija B

Predloženi projekat je klasifikovan kao projekat kategorije B, s obzirom na to da ako ima potencijalni štetan uticaj na životnu sredinu i ljudsko stanovništvo ili područja koja su važna za životnu sredinu, ona su manje negativna od onih iz projekata kategorije A. Ovi uticaji su specifični za lokaciju; malo njih je nepovratno; i u većini slučajeva mere ublažavanja se mogu projektovati lakše nego za projekte kategorije A. Opseg PSŽS za projekat kategorije B se može razlikovati od potprojekta do potprojekta kao što je kategorija A PSŽS-a. On ispituje potencijalne negativne i pozitivne uticaje na životnu sredinu projekta i preporučuje sve mere potrebne za sprečavanje, minimiziranje, ublažavanje ili kompenzaciju negativnih uticaja i poboljšanje ekološkog učinka.

Kategorija B+

Aktivnosti kategorije B+ neće se finansirati kroz šemu podzajmova

Za projekte kategorije B+ primalac zajma je odgovoran za pripremu potpune procene uticaja na životnu sredinu (ovisno o mišljenju Ministarstva za životnu sredinu i prostorno planiranje ili županijske kancelarije ili pretpristupne procene uticaja na životnu sredinu (jednostavniji obrazac PUŽS) koji uključuje, po potrebi, elemente drugih instrumenata koji mogu jednostavno zahtevati preciziranje dobro definisanih mera za ublažavanje i usvajanje prihvaćenih operativnih postupaka. Podzajmoprimalac bi paralelno pružao tehnološko-ekonomsku studiju izvodljivosti potprojekta. Troškovi mera ublažavanja biće uključeni u PUŽS ili EMP i inkorporirani u studiju izvodljivosti.

Kategorija B-

Projekti kategorije B- zahtevaju od PSŽS da proceni eventualne buduće uticaje na životnu sredinu vezane za predloženi projekat, identifikuje potencijalne mogućnosti poboljšanja životne sredine i preporuči sve mere potrebne za sprečavanje, umanjeње i ublažavanje negativnih uticaja. Obim i format PSŽS će se razlikovati u zavisnosti od projekta, ali će obično biti uži od obima PSŽS, obično u obliku ESMP-a (potpuna kontrolna lista ESMP).

Ospeg ESMP definisan je u Aneksu 4. Za projekte koji uključuju jednostavne nadogradnje, rekonstrukciju ili adaptaciju zgrada biće korišćena lista kontrole ESMP (videti aneks 3).

Kategorija B- obuhvata potprojekte koji takođe: (a) uključuju kredite za obrtni kapital koji uključuju nabavku i/ili upotrebu opasnih materija (npr. pesticida) ili (b) kredite za poboljšanje procesa koji uključuju kupovinu opreme/mašina koji predstavlja značajan potencijalni rizik po zdravlje ili sigurnost.

Predloženi projekat je klasifikovan kao kategorija B- ako njegovi budući uticaji na životnu sredinu budu manje negativni od onih iz projekata kategorije A i B + uzimajući u obzir njihovu prirodu, veličinu i lokaciju, kao i karakteristike potencijalnih uticaja na životnu sredinu.

Kategorija C

Predloženi projekat je klasifikovan kao kategorija C ukoliko verovatno ima minimalne ili nikakve štetne uticaje po životnu sredinu i zbog toga ne zahteva ni PUŽS niti analizu stanja životne sredine. Osim projekcije, za projekat kategorije C nisu potrebne dalje aktivnosti PSŽS.

Ekološka kategorija	Dokumentacija o zaštiti životne sredine koja će biti uključena u paket za podzajam
Kategorija C	Obrazloženje za kategoriju (Bilo koje odobrenje/dozvola, ukoliko je primenjivo)
Kategorija B-	Bilo kakvo zvanično odobrenje/dozvola (ukoliko je primenjivo) A) ESMP (Aneks 4); ili B) Kontrolna lista ESMP (Aneks 3)
Kategorija B+	Opcija 1) Bilo kakvo službeno odobrenje/dozvola Izjava da "PUŽS nije potrebna" (ukoliko je primenjivo) Izveštaj o proceni uticaja na životnu sredinu (ukoliko je primenjivo) ESMP (Aneks 4) Opcija 2) Izjava da je "PUŽS potrebna i odobrena" Potpun izveštaj o proceni uticaja na životnu sredinu sa ESMP Raspored za implementaciju preporuka za procenu uticaja na životnu sredinu

Procena stanja životne sredine

Procena stanja životnu sredinu (PSŽS) je proces koji ima za cilj prepoznavanje aspekata određene aktivnosti koja može izazvati opasnost za životnu sredinu i po zdravlje ljudi, predviđanje, ocenjivanje i ublažavanje njegovih potencijalnih uticaja i osiguravanje njihovog minimiziranja ukoliko eliminacija nije izvodljiva. Svrha PSŽS je poboljšanje kvaliteta donošenja odluka prepoznavanjem uticaja na životnu sredinu/posledica ranije u procesu pripreme potprojekata, tako da se one mogu uključiti u dizajn potprojekta i mogu blagovremeno sprečiti ili ublažiti u fazi implementacije i radova.

Opseg PSŽS zavisi od kategorije životne sredine vezane za svaki potprojekat, opseg aktivnosti potprojekta, kao i karakteristike lokacije potprojekta, iako je svrha bilo koje vrste procene identifikacija načina za poboljšanje životne sredine predložene aktivnostima minimiziranja, ublažavanja ili kompenzacije njihovih negativnih uticaja. PSŽS, u svrhe ovog i drugih projekata koje podržava SB, uključuje rizike po zdravlje i sigurnost na radu (OHS), kao i rizike vezane za očuvanje kulturnog fizičkog nasleđa. Rezultati PSŽS prikazani su u izveštaju o proceni uticaja na životnu sredinu, koji se ogleda u identifikovanim rizicima životne sredine (koji se odnose na specifične vrste aktivnosti potprojekta) zajedno sa adekvatnim merama. Mere predstavljaju metode, tehnike, procedure i druge načine za poboljšanje potprojekata na ekološki prihvatljiv način minimiziranjem, ublažavanjem ili kompenzacijom negativnih uticaja. PSŽS takođe opisuje korake koji su preduzeti za javne konsultacije.

Uzimajući u obzir da je projekat klasifikovan kao "laka" kategorija B u skladu sa zaštitnim politikama SB i procedurama zaštite životne sredine, međutim, sa dve vrste postavki - urbanizovanih i nezaštićenih naspram zaštićenih područja, u okviru ovog projekta postojaće dve vrste PSŽS: Kontrolni spiskovi ESMP-a i ESMP-ovi specifični za lokaciju/mesto. Kontrolna lista ESMP-a obično se priprema za aktivnosti koje uključuju male građevinske radove kao što su rehabilitacija zgrada, jednostavne nadogradnje, instalacije itd. za koje se mere zaštite brzo izvode. U ovom slučaju, Projekat prepoznaje dve vrste projekata: (i) radove na infrastrukturi širokopojasnog povezivanja koji su ugovoreni, a koje su implementirali PIU-ovi, za neuslužene ili nedovoljno uslužene geografske jedinice (potprojekti pod potkomponentom 1.1), i (ii) potprojekti koje implementira MER (sanacija kontrolne sobe, izgradnja tornja/eva za antene), instaliranje antena i stanica za praćenje i mali radovi iskopavanja na lokacijama visokoškolskih ustanova mogu se očekivati za omogućavanje mreže NREN). Za obe ESMP biće pripremljena kontrolna lista. Samo za aktivnosti iz potkomponente 1.1, PIU-ovi će pripremiti ESMP specifičan za mesto radova u slučaju da se instalacija internetske infrastrukture u potpunosti ili delimično odvija u zaštićenim i/ili osetljivim područjima. Kao vrsta radova, aspekti i uticaji su predvidljivi za ove potprojekte, ESMP specifičan za lokaciju prilagođava mere koje se odnose na uticaje specifične za karakteristike lokacije.

Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu navedeni su projekti koji su predmet procedure procene uticaja na životnu sredinu, ali se ne zahteva procedura PUŽS za ovakve vrste projekata sadržanih u KODE:

- manji građevinski radovi (uglavnom kablovske obloge);
- uvođenje antena;
- izgradnja tornjeva;
- instaliranje fiksnih i mobilnih stanica za praćenje;
- obnova nestambenih zgrada.

Procena uticaja na društvo

Ne postoje zapažena društvena pitanja vezana za projekat KODE.

MEHANIZAM ZA NAKNADU ŠTETE

Projekat KODE će uspostaviti GRM u roku od 6 meseci od efektivnosti projekta kako bi se rešila svaka briga koja se odnosi na projekat koju svako može doneti. Projekat će uspostaviti internet stranicu projekta na kojoj će biti dostupne sve relevantne informacije o projektu, kao što su izveštaji o napretku, izveštaji o zaštitnim mehanizmima, događaji, aktivnosti itd. Internet stranica projekta će imati kontakt informacije osoblja PIU-a ili osoblja ministarstva kojem se može podneti žalba kao i opis i GRM procedure. Mogućnost podnošenja žalbe putem internet stranice će se preneti i putem informativnih sesija projekta, javnih konsultacija i okruglih stolova sa svim zainteresovanim stranama putem kanala društvenih medija (stranica na fejsbuku) i biće naznačena u materijalima za oglašavanje (npr. saopštenja, blogovi) i štampanim materijalima proizvedenim u okviru Projekta. Pored toga, informacije o GRM-u biće dostupne na mestima lokalne samouprave na kojima se implementiraju potprojekti, kao i u seoskim odborima.

Specijalista PIU-a ili osoblje ministarstva će biti zaduženo da prima i odgovara na žalbe. Predviđeno je da žalba garantuje odgovor dokle god su ispunjena sledeća dva uslova: (i) odnosi se na bilo koju aktivnost KODE-a; (ii) sadrži dovoljno detaljnih podataka kako bi se naznačilo da se verovatno dogodila neka nepovoljna aktivnost koja utiče na individualno ili kolektivno blagostanje ili predstavlja rizik za životnu sredinu. Ukoliko bi PIU mogao da odgovori žalbu, onda direktor PIU-a prati postupke koji se preduzimaju radi rešavanja žalbi. Ako odgovor na žalbu zavisi od drugih institucija, a ne osoblja PIU-a (npr. MER, ARKEP), pomenuti će se raspitati i odgovori žaliocu. U slučaju da drugi kriterijumi nisu u potpunosti ispunjeni, specijalista PIU će i dalje ispitati slučaj (sa ili bez kontakta sa podnosiocem žalbe), kao i preduzeti korektivne mere i pružiti povratne informacije podnosiocu žalbe. U slučaju da je žalba anonimna, povratne informacije će biti dostavljene na internet stranici projekta.

Na godišnjem nivou, PIU će imati zadatak da raspravlja u javnom okruženju o žalbama koje su primljene u toku godine i izveštavaće o tome koje mere su preduzete ili se planiraju da budu preduzete kao odgovor na ove kritične povratne informacije. Zapisnici ovih konsultacija će biti objavljeni na internet stranici projekta.

Rešavanje rizika po životnu sredinu

UTICAJI NA ŽIVOTNU SREDINU

Telekomunikacijska i IT oprema i sredstva koja finansira KODE karakterišu relativno nizak otisak ugljenika i ukupna visoka otpornost na spoljne fizičke faktore. Štaviše, proširivanjem širokopojasne povezanosti širom zemlje (pod potkomponentom 1.1 i 2.2 direktno i potkomponentom 1.2 indirektno), Projekat će omogućiti poboljšanja i korišćenje, na primer, sistema ranog upozoravanja kako bi se umanjili klimatski rizici i podržala borba protiv klimatskih promena.

Štaviše, još jedan važan uticaj primene širokopojasne mreže velike brzine ima veze sa promenama u putovanju. Širokopojasne mreže generalno smanjuju potrebu za putovanjem u svrhu rada, kupovinu i druge svrhe, čime se smanjuju emisije ugljenika iz transporta i štedi se mnogo tona emisija ugljen-dioksida godišnje. OESR navodi studije o tome kako rad na poslu može smanjiti transport za oko 0,7-0,8 posto. Odsek za energetiku SAD (2013) uključuje rad na daljinu u okviru svog programa politike za smanjenje potrošnje energije⁴³.

Međutim, radovi na raspoređivanju širokopojasne infrastrukture, stanica za praćenje i rehabilitaciju centralne kontrolne sobe mogu proizvesti uticaje tipične za male građevinske radove, uključujući, ali ne ograničavajući se na:

- Emisije prašine iz transporta koji prenosi radnike i materijale;
- Prašinu od zemljanih radova, utovara i istovara materijala, uklanjanja zidova, maltera, izolacije i drugih građevinskih elemenata;
- Rizike OHS od rada na visinama, tešku mašineriju i vožnju, rizik od trčanja i padanja, zanemarivanje bezbednosne opreme i odeće, postupke ili znake upozorenja;
- Emisije buke od transportnih i teških mašina;
- Proizvodnju otpada - mala količina građevinskog otpada stvaraće se uglavnom tokom sanacije kontrolnog centra, nekih preostalih kanala ili kablova, ambalaže i mineralnog otpada za rovove. Mala količina opasnog otpada će se generisati, pretežno ono što ostane nakon radova, lakovi, kontaminirani kontejneri, mala količina kompaktnih fluorescentnih sijalica, izlivanje, kontejneri za gorivo i slično;
- Uticaj na tlo će biti veoma ograničen. Rovovi za kablove, ukoliko se kopaju, da su plitki;
- Uticaj na vodu - nema uticaja na vodu. Može se desiti samo ako se otpadno zemljište ili druga vrsta otpada baci u lokalne tokove i druga vodna tela, što je strogo zabranjeno;
- Zagađenje pejzaža u slučaju postavljanja novih stubova;
- Uticaj na prirodu ograničen je na ljudsko prisustvo koji može uznemiravati životinje, loše ophođenje (npr. krivolov ili sakupljanje biljaka) i nepropisno planiranje radova (npr. rad tokom sezone parenja).

MERE UBLAŽAVANJA

Potencijalno štetni efekti primene širokopojasne infrastrukture biće dodatno smanjeni u okviru ovog projekta strogim poštovanjem postupaka zaštite životne sredine, putem izbora budućih tehnologija i promocijom podele infrastrukture, gde je to moguće (npr. promovisanje korišćenja optičke podzemne mreže (OPGW) preko visokonaponskih dalekovoda, koji pripadaju vodovodnim i kanalizacionim službama, koji se nalaze duž puteva i železnica).

Antene pod potkomponentom 1.2 biće postavljene na vrhove brda uz poštovanje najviših standarda upravljanja šumskim resursima, kako se ne bi pogoršalo krčenje šuma. U slučaju da se ne može izbjeći

⁴³ <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/au/Documents/finance/deloitte-au-fas-benefits-highspeed-broadband-v2-240914.pdf>

uklanjanje pojedinačnih stabala, to se može uraditi samo uz odobrenje nadležnog organa (npr. Agencije za šume Kosova). U ZP nije dozvoljena seča.

Sve navedeno su kratkoročni uticaji, lokalizovani na malu površinu, minimalne težine, lako se mogu ublažiti mjerama karakterističnim za smanjenje uticaja u građevinarstvu:

- Emisije prašine će biti ograničene redovnim čišćenjem puteva, vozila i mašina, kao i održavanjem lokacije vlažnom i zaštićenom od vetra (npr. vetrobranima). Teret pun prašine će biti pokriven i skladišten.
- Radnici će u svakom trenutku nositi zaštitnu odeću (šlemove) i opremu.
- Instalacija novih stubova i radova iskopavanja izvan postojeće infrastrukture neće biti dozvoljeno u Pasu.
- Otvoreni izvori vatre će biti strogo zabranjeni, kao i bilo kakva vrsta uznemiravanja životinja (lov, hvatanje za trgovinu i drugo), sakupljanje biljaka, šumskih plodova, drveta i drugih šumskih proizvoda.
- Sve zakonom propisane dozvole su nabavljene za izgradnju i/ili rehabilitaciju.
- Svi radovi će biti sprovedeni na siguran i disciplinovan način osmišljen da minimizira uticaj na susedne stanovnike i životnu sredinu.
- Izgradnja je jasno definisana.
- Mesto izvođenja radova treba da zauzima samo površinu neophodnu za izvođenje radova.
- Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja izgradnje i pristup otvorenom prostoru mora biti striktno regulisan.
- Radovi tokom noći će se, ukoliko je moguće, izbeći, naročito u blizini naselja. U slučaju da bude noćnih radova potrebno je dobiti odgovarajuće dozvole.
- Teren na radnom mestu mora se vratiti u stanje kakvom je bilo pre radova, a ako nije moguće, da se adekvatno rehabilituje.
- Sakupljanje otpada, sortiranje, transport i dalje obrađivanje vrši se u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom o otpadu.
- Izgradnja je jasno definisana.

Praćenje usklađenosti sa očuvanjem životne sredine

Za **potprojekat tipa 1**, gde su PIU-ovi izvršitelji i krajnji korisnici sredstava, ESMP kontrolna lista ili ESMP specifičnu za mesto radova (u zaštićenim područjima) priprema odabrani PIU. Nacrt ESMP/kontrolne liste ESMP podleže koordinatoru MER-a komponente 1 (okvirna uloga) i odobravanju ekološke fokusne tačke (PIU). Prvih 3-5 kontrolnih listova ESMP i svi ESMP-ovi specifični za lokaciju takođe podležu odobrenju SB (Fokusna tačka za zaštitu životne sredine podnosi dokumente).

Kontrolna lista ESMP-a i ESMP specifična za lokaciju, nakon konsultacija i finalizacije, biće uključena u ponudu i ugovornu dokumentaciju za izvođenje radova, u ovom slučaju, instaliranje širokopojasne mreže. Dužnost Izvođača (uključujući podugovarače, ukoliko su angažovani) je da sprovede mere ublažavanja i praćenja i da dostavi izveštaj o napretku i stanju MER-a u dogovorenim intervalima (najmanje kvartalno). PIU obavljaju redovnu superviziju (nadzorni inženjer ili imenovano lice sa tehničkim ili ekološkim iskustvom) na ESMP kontrolnoj listi i implementaciji ESMP-a i redovno izveštava MER-u o usklađenosti sa zaštitom životne sredine (ESMP, kontrolna lista ESMP). Iako je izveštavanje periodično, neusklađenost će odmah biti prijavljena MER-u. Korektivne mere koje predlaže MER će se sprovesti u određenom vremenskom okviru. U slučaju da Izvođač ne preduzme korektivne mere preduzimaju se dalji koraci sve dok se mere ne usvoje. Ovi koraci mogu uključivati ukidanje plaćanja dok se ne postigne usaglašenost. MER obilazi radove zarad nadzora zaštite životne sredine najmanje jednom u toku realizacije.

Druga vrsta potprojekata su oni koje će implementirati MER. Budući da se nijedan od ovih potprojekata neće odvijati u ZP, samo MER će pripremiti samo kontrolne liste, zadovoljavajuće za SB. Nakon konsultacija i finalizacije, kontrolne liste ESMP će biti uključene u ponudu i ugovornu dokumentaciju za izvođenje radova. Obaveza Izvođača (uključujući podugovarače, ukoliko su angažovani) je da sprovede mere ublažavanja i praćenja i da podnese izveštaj MER-u u dogovorenim intervalima (najmanje kvartalno).

MER vrši redovan nadzor (inženjer za nadzor ili imenovano lice sa tehničkim ili ekološkim iskustvom) implementacije kontrolne liste ESMP. Korektivne mere koje predlaže MER će se sprovesti u određenom vremenskom okviru. U slučaju da Izvođač ne preduzme korektivne mere doneće se dodatne mere kako bi se postigla potpuna usklađenost. Mere mogu uključivati ukidanje plaćanja.

Za oba tipa potprojekata, MER izveštava SB-u o usklađenosti sa životnom sredinom u redovnim izveštajima o napretku projekta, kao i u posebnim periodičnim izveštajima o implementaciji ESMP i kontrolne liste ESMP (kvartalno, ukoliko se ne dogovori drugačije).

Objavljivanje, deljenje informacija i konsultacije

ESMF će biti objavljen na internet stranici MER-a na engleskom, albanskom i srpskom jeziku sa štampanom verzijom dostupnom javnosti u prostorijama. Istovremeno će se izdati poziv za konsultacije (takođe putem internet stranice MER-a) i datum i mesto određeno za sastanak konsultacije. MER će tražiti i pisane komentare i daće adresu pošte i adresu e-pošte za slanje komentara i predloga. Svi pisani komentari i pitanja postavljena u javnim konsultacijama biće adresirana, a zatim sažeta i priložena ESMF-u u vidu aneksa. Samo tada se ESMF može smatrati konačnim.

Svaka kontrolna lista ESMP i specifični ESMP-ovi pripremljeni za pojedine potprojeke moraće da budu javno objavljeni na engleskom, albanskom i srpskom jeziku nakon što je potprojekat odobreni od strane MER i SB u skladu sa procedurama Ekološkog pregleda. Biće objavljen javni poziv za komentare o objavljenim dokumentima. Objavljivanje podataka unutar zemlje na Kosovu vršiće se putem internet stranice MER-a i uključenih opština na najmanje 14 dana. Papirne kopije će biti dostupne u prostorijama MER-a i prostorija opština u istom periodu. Lokalni oglasi u novinama mogu se koristiti kao sredstvo za pozivanje javnosti da daje komentare na iste dokumente. Konačna verzija ESMP i kontrolne liste ESMP će adresirati relevantne komentare i uključiti beleške sa sastanaka. Konačna verzija ESMF biće ponovo objavljena.

Zapisnici sa javnih konsultacija u Aneksu 8 odražavaju proces i ishod javne konsultacije i objavljivanja.

Shodno tome, nakon poziva za zainteresovane, PIU će organizovati javne konsultacije sa ISP-ima radi ponovne provere stanja širokopojasnog pokrivanja u ciljanim katastarskim zonama (obično 4 po 1 delu), u kojima PIU takođe obaveštava ISP-ove o njihovim opštim uslovima zaštite životne sredine: tj. obavezi da se prati Okvir za zaštitu životne sredine i socijalnog upravljanja i pripremi Plan upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnog upravljanja (ESMP) ili kontrolna lista ESMF, u slučaju da se instalacija internet infrastrukture u potpunosti ili delimično odvija u zaštićenim i/ili osetljivim oblastima.

Proces pregleda stanja životne sredine

Svi podzajmodavci/potprojekti potkomponente 1.1. koji su uključeni u postavljanje širokopojsnih mreža će pratiti proces procene zaštite životne sredine šematski predstavljen ispod.

KORAK 1: ISP priprema i podnosi početni dizajn (komada zemlje) potprojekta za tender zajedno sa upitnikom za procenu opasnosti po životnu sredinu (dostupan u Aneksu 2). Nakon otvorenog tenderskog procesa, u kojem je identifikovan pobjednički ISP, podzajmilac prikazuje potprojekat MER-u (PIU) u skladu sa ESMF (zasnovan na dizajnu, Upitniku za procenu rizika po životnu sredinu koji je dostupan u Aneksu 2 i drugim informacijama) i obaveštava ISP o sljedećim zahtevima i PSŽS koja je neophodna za obradu podzajmova (specifična lokacija za ESMP ili kontrolne liste ESMP, šablone dostupne u ESMF-u ili obrazloženje zašto PSŽS nije potrebna za potprojekte kategorije C). Rezultati skrininga se prosleđuju SB za komunikaciju. U ovom trenutku je odgovornost PIU-a da započne rasprave sa MESP-om i/ili drugim nadležnim organom kako bi ispunio bilo kakve lokalne i nacionalne zahteve za pregled životne sredine (kao što je npr. mišljenje o proceduri procene uticaja na životnu sredinu (ako je potrebno) i/ili druga zvanična odobrenja/dozvole).

KORAK 2: ISP priprema PSŽS (ESMP ili kontrolna lista ESMP) i dostavlja je MER-u na pregled i odobrenje. MER pruža komentare. ISP takođe ispunjava PUŽS zahteve za nacionalnu regulaciju, ako je primjenjivo (proizvedene i konsultovane kao samostalni dokument ili sa priloženim ESMP).

KORAK 3: ISP vrši reviziju ESPM/kontrolne liste ESMP u skladu sa komentarima/zahtevima MER-a (i konsultuje se sa MER-om kada je potrebno) i ponovo podnosi isto. MER odobrava PSŽS kada bude zadovoljno kvalitetom i usklađenošću sa ESMF-om i nacionalnim propisima. Prvih 3-5 kontrolnih lista ESMP i svi ESMP specifični za lokaciju su predmet provere SB.

KORAK 4: Svi PSŽS (bilo da se zahtevaju prema SB ili nacionalnim propisima) biće konsultovani u skladu sa nacionalnim i SB politikama.

KORAK 5: ISP uključuje komentare za konsultacije u PSŽS na osnovu koga je dokument konačan. Preporuke date u proceni dalje se odražavaju u planu za izradu projekta i implementacije, uključujući i procenjene troškove. PSŽS postaje deo tenderske i ugovorne dokumentacije.

KORAK 6: Izvođač radova implementira PSŽS. ISP prati sprovođenje plana ublažavanja i praćenje PSŽS i redovno izveštava MER. MER nadgleda implementaciju PSŽS (uključujući i posetu mestu izvođenja radova) i izveštava SB o implementaciji PSŽS i napretku projekta, u skladu sa rasporedom izveštavanja.

Prema njegovim podkomponentima 1.2, 2.1. i 1.2, tj. potprojektima koje sprovodi MER, pratiće se proces procene zaštite životne sredine predstavljen šematski ispod.

KORAK 1: MER priprema početni koncept potprojekta. U ovom trenutku je odgovornost MER-a da započne rasprave sa MESP-om i/ili drugim nadležnim organom kako bi ispunio bilo kakve lokalne i nacionalne zahteve za pregled životne sredine (kao što je npr. mišljenje o proceduri procene uticaja na životnu sredinu (ako je potrebno) i/ili druga zvanična odobrenja/dozvole). Odgovornost MER-a je da dobije odgovarajuće dozvole i dozvole kako to zahteva domaće zakonodavstvo kako bi se olakšao proces odobravanja sa MESP, opštinskom kancelarijom ili drugim nadležnim organom.

KORAK 2: MER prikazuje potprojekat u skladu sa ESMF-om, priprema PSŽS (najverovatnije kontrolnu listu ESMP) i dostavlja ga SB-u na pregled i odobrenje. SB daje komentare. Iako nije vjerovatno da će se to dogoditi, MER takođe ispunjava zahteve za nacionalnu regulativu PUŽS, ako je primenjivo (PUŽS će biti pripremljena kao samostalni dokument ili sa priloženim ESMP kao aneksom).

KORAK 3: SB daje komentare i odobrenje kada je zadovoljan kvalitetom PSŽS i sadržajem.

KORAK 4: MER javno konsultuje PSŽS u skladu sa SB i nacionalnim politikama. Komentari dostavljeni u konsultacijama uključeni su u PSŽS na osnovu koga je dokument konačan. Preporuke date u proceni se dalje odražavaju u planu za izradu projekta i implementacije, uključujući srodne procenjene troškove jer PSŽS postaje deo tenderske i ugovorne dokumentacije.

KORAK 5: Izvođač radova implementira PSŽS. ISP prati sprovođenje plana ublažavanja i praćenje PSŽS i redovno izveštava MER. MER nadgleda implementaciju PSŽS i izveštava SB o implementaciji PSŽS i izveštaja o napretku projekta, u skladu sa rasporedom izveštavanja.

ANEKSI

ANEKS 1 - NADLEŽNOSTI, ODGOVORNOSTI I KLJUČNI UČESNICI

Učesnik	Aktivnost	Prateća dokumentacija
PIU	- Priprema PSŽS za projekte finansiranja MER-a. Obezbediti odobrenje od MESP-a/lokalnih vlasti ako je potrebno - Dobiti potrebne dozvole/licence - Nadgledanje implementacije PSŽS (ESMP i/ili kontrolne liste ESMP, uključujući i posete lokaciji izvođenja radova) i pružanje korektivnih mera - Inicijalno skeniranje životne sredine - Izveštavanje SB o implementaciji PSŽS, - Pregledanje ISP-ova i drugih potprojekata - Uključivanje PSŽS-a u dokumentaciju ugovaranja i licitiranja	- Kopije dozvola, licenci - Izjava o odobrenju - Periodični izveštaji i izveštaj o završetku potprojekta - Odluka o potrebi za procenu uticaja na životnu sredinu iz MESP (ako je potrebno)
ISP/drugi dobavljač	- Finalizovati formular za ekološki skrining (obrazac procene opasnosti po životnu sredinu, Aneks 2), - Pripremiti i javno konsultovati PSŽS za potprojekte - Pribaviti bilo kakvu neophodnu ekološku dokumentaciju i dozvole/licence od državnih organa (po potrebi) - Uključiti PSŽS u dokumentaciju za ugovaranje i licitaciju. Održavati kompletne dosijee dokumentacije o zaštiti životne sredine za pregled od strane MER-a i IBRD-a - Praćenje/nadzor usklađenosti sa planovima/merama ublažavanja PSŽS-a - Redovno izveštavati MER-u	- Uključiti informacije o životnoj sredini uz prijavu na potprojekat - Dozvole, licence (ukoliko je potrebno) - Uključiti informacije o praćenju stanja životne sredine u redovno izveštavanje portfolija za MER - Uključiti dokumentaciju o životnoj sredini u normalne podatke ISP - Periodični izveštaji o praćenju za MER
MER	- Raspodela operativnog priručnika za ISP/druge dobavljače - Suodobranje kategorije PSŽS - Pomoći ISP-ima/drugim proizvođačima da razumeju i budu informisani o zahtevima za zaštitu životne sredine - Potvrda da su ISP/drugi dobavljači poštovali procedure PSŽS (ESMP i/ili kontrolna lista ESMP) - Obelodanjivanje dokumenata PSŽS (ESMP i/ili kontrolna lista ESMP) - Zajedno sa IBRD-om organizuje obuku za ISP-ove/druge dobavljače, po potrebi	- Uvrstiti u kategoriju životne sredine i status implementacije PSŽS u redovnim periodičnim izveštajnim aktivnostima - Periodično praćenje implementacije PSŽS
SB (IBRD)	- Pomaganje MER-u u organizovanju obuke za ISP-ove/druge dobavljače i osoblje MER-a u vezi sa procedurama ekološke procene, - Sprovodi prethodne i objavljene recenzije	Dokumentuje status implementacije projekta u izveštajima o statusu i

	• Odobrava PSŽS-ove (za prva 3-5 potprojekata ISP-a kategorije B, sva MER i sve projekte u ZP), • Nadgleda sveukupnu usklađenost projekta	rezultatima implementacije i misiji Aide-Memoires
--	--	---

ANEKS 2 - UPITNIK ZA PROCENU RIZIKA PO ŽIVOTNU SREDINU ZA POSTAVLJANJE ŠIROKOPOJASNE INFRASTRUKTURE - IMPLEMENTIRAO ISP

Ime/naziv komada zemljišta/dela _____

Ne	Pitanje opasnosti po životnu sredinu	Da/Ne	Nepoznato	Detalji/Beleške
1	Koja vrsta dizajna će se koristiti za ugradnju infrastrukture (mikro-rovovi, rovovi, stubovi, nešto drugo)?			
2	Da li će biti samo rada na instalacijama i uvođenju ili takođe građevinskih radova, npr. iskopavanja zemljišta, uvođenja stubova itd.?			
3	Da li će instalacija infrastrukture biti deo nekih drugih tekućih radova (npr. struja) ili će biti odvojena?			
4	Ako koristite postojeću infrastrukturu, molimo navedite detaljan opis koji i način.			
5	Ako je potprojekat deo planirane nove infrastrukture, molimo Vas da nam detaljno navedete koje i kako.			
6	Da li se odeljak (potprojekat) nalazi u zaštićenom području?			
7	Da li zaštićene vrste koriste područje u bilo koje doba godine (da li je to ZP ili ne)?			
8	Koja vrsta zaštićenog područja? (nivo i razlog zaštite)			
9	Da li se potprojekat nalazi u ili potencijalno utiče na arheološko ili kulturno nasleđe?			
10	Da li je priroda mesta lokacije: - Primorska, - Urbana, - Poljoprivredna, - Industrijska, - Ostale specifične - molimo navedite u stubu "Napomene"?			
11	Da li postoji pravi način za izdavanje ili potreba za kupovinom zemljišta?			
12	Da li potprojekat zahteva PUŽS ili drugu vrstu PSŽS prema nacionalnom zakonodavstvu?			
13	Da li potprojekat zahteva konkretne javne konsultacije po nacionalnom zakonodavstvu?			
14	Ostale napomene/pitanja			

ANEKS 3 - ŠABLON ZA KONTROLNU LISTU PLANA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I DRUŠTVENOG UPRAVLJANJA

Uvod

KODE projekat će postići svoj razvojni cilj kroz dve glavne grupe aktivnosti;

Prvo, *proširenjem pristupa Kosovaca brzom i kvalitetnijom digitalnoj infrastrukturi*. Ovo će se fokusirati na povećanje pristupa širokopojasnim internet mrežama svih domaćinstava i javnih institucija (obrazovnih i zdravstvenih ustanova) koji se nalaze u odabranim nepovoljnim, ruralnim područjima Kosova. Paralelno tome, projekat će podržati povećanje kvaliteta usluga koje pružaju mobilne širokopojasne internet mreže. Da bi se oslobodio pristup širokopojasnom pristupu, Projekat će se prikupiti privatne investicije s ciljem da podrži koherentni regionalni razvoj koji se, između ostalog, manifestuje jednakim pristupom javnim službama i ekonomskim mogućnostima IKT. Dok to čini, Projekat će se baviti tehnološko neutralnim pristupom. Da bi se povećao kvalitet mobilnog širokopojasnog pristupa, Projekat će finansirati postavljanje nacionalnog sistema za praćenje spektra i aktivnosti vezane za izgradnju kapaciteta radi jačanja upravljanja sektorom IKT.

Drugo, projekat će *podržati Kosovce da iskoriste prednosti regionalnih i globalnih mogućnosti digitalne, naročito za generisanje prihoda, istraživanje i učenje, čime bi se pokrenuo rast digitalne ekonomije na Kosovu*. Usled ovoga projekat će podržati povezivanje na digitalnu infrastrukturu visoke brzine obrazovne i istraživačke zajednice na Kosovu; obuku i mentorisanje nezaposlenih mladih u digitalnim veštinama za rad na mreži, dok će proaktivno obezbeđivati upis žena u program; kao i podizanje svesti o produktivnoj upotrebi širokopojasnog pristupa, posebno za pristup korisnim onlajn informacijama, znanju i tržištima rada, među odabranim domaćinstvima i javnim institucijama (gde je projekat obezbedio širokopojasnu vezu velike brzine). U aktivnostima podizanja svesti projekat će težiti prilagođenom pristupu u cilju uključivanja većeg broja žena, što će rezultirati većim brojem žena korisnika, čime će se doprineti rešavanju postojećeg rodnog jaza u učešću na tržištu rada, a samim tim i u rodnom jazu u zaposlenju. Stoga će investiranje u DE koje omogućuje širokopojasnu infrastrukturu dopuniti ciljne aktivnosti koje povećavaju sposobnost da se više Kosovaca uključi u značajne profesionalne aktivnosti - za učenje, istraživanje i digitalne poslove, sa posebnim fokusom na mlade (starosti od 18-35 godina) i žena.

Potencijalni uticaji na životnu sredinu

Projekat je klasifikovan kao kategorija B uglavnom zbog građevinskih radova vezanih za ugradnju telekomunikacione infrastrukture koja omogućava pristup širokopojasnom internetu pod potkomponentom 1.1 - *Finansiranje digitalne povezanosti*. Projekti još nisu u potpunosti definisani, ali se od radova očekuje uključivanje malih građevinskih ili zemljanih radova (uz postojeću infrastrukturu kao što su putevi, električni kablovi i cevovodi ili zajednički) i/ili instalacije u postojeću infrastrukturu (npr. na nadzemne dalekovode). Aktivnosti lake izgradnje će se odvijati i pod potkomponentom 1.2 - *Poboljšanje okruženja za osposobljavanje digitalnog povezivanja* za ugradnju stanica za praćenje (antene i antenski tornjevi, fiksne stanice za nadgledanje, pokretne stanice za praćenje) i radovi na rehabilitaciji za smeštaj glavnog kontrolnog centra u Prištini. Neki mali radovi iskopavanja zemljišta i/ili na instalacijama pod potkomponentom 2.2. - *Povećanje dostupnosti znanja, informacija i usluga* za mrežnu infrastrukturu NREN i povezivanje telekomunikacione infrastrukture sa 29 univerziteta i koledža (veze poslednje milje).

Stoga se očekuje da se ukupnim uticajima projekta na životnu sredinu može upravljati, kao i privremenim i lokalnim uticajem, budući da su povezani sa manjim građevinskim radovima ili radovima iskopavanja u malim razmerama uglavnom u manje gustim područjima. Ovi uticaji najčešće uključuju, ali se ne ograničavaju na: a) Prašinu i buku usled iskopavanja, rušenja i izgradnje; b) Upravljanje građevinskim otpadom od rušenja c) Narušavanje privatne imovine; d) Zagađenje zemljišta ili erozija.

Kontrolna lista ESMP

Kontrolna lista ESMP se primenjuje za manje rehabilitacije ili male građevinske objekte. Pruža "pragmatičku dobru praksu" i dizajnirana je da bude korisna i kompatibilna sa zaštitnim zahtevima SB. Format kontrolne liste pokušava da pokrije tipične pristupe ublažavanju uobičajenih ugovora o građevinskim radovima sa lokalizovanim uticajima.

Kontrolna lista sadrži jedan uvodni deo i tri glavna dela:

- Uvod ili predgovor u kojem je projekat predstavljen, kategorija životne sredine je definisana i objašnjena je koncept lista ESMP.
- **Deo 1** predstavlja opisni deo ("*pasoš lokacije*") koji opisuje specifičnosti projekta u pogledu fizičke lokacije, institucionalnih i zakonodavnih aspekata, opis projekta, uključujući potrebu za programom izgradnje kapaciteta i opis procesa konsultacija sa javnošću.
- **Deo 2** uključuje ekologiju i društveni skrining u jednostavnom Da/Ne formatu, praćene merama ublažavanja za bilo koju aktivnost.
- **Deo 3** je plan praćenja aktivnosti tokom izrade i implementacije projekta. Zadržava isti format koji je potreban za standardne ESMP-ove Svetske banke. Namera ove kontrolne liste je da deo 2 i 3 budu uključeni kao tenderska dokumentacija za izvođače radova.

Kontrolna lista ESMP-a (delovi 1-3) će biti ažurirana i dopunjena za svaki potprojekat kako bi bila u skladu sa ESMF-om.

Primena kontrolne liste EMP

Proces projektovanja za predviđene građevinske radove u okviru projekta KODE će biti sproveden u tri faze:

- 1) *Faza generalne identifikacije i određivanja opsega*, u kojoj su odabrane lokacije ili objekti (npr. glavni kontrolni centar za monitoring spektra, širokopojasna infrastruktura itd.) za rehabilitaciju, proširenje i/ili izgradnju i elaborirani okvirni program za potencijalne tipologije rada. U ovoj fazi su popunjeni delovi 1, 2 i 3 kontrolne liste ESMP-a. Deo 2 kontrolne liste ESMP-a se može koristiti za odabir tipičnih aktivnosti sa "menija" i povezivanje istih sa tipičnim problemima životne sredine i merama ublažavanja.
- 2) *Detaljna faza projektovanja i izrade tendera*, uključujući specifikacije i uslove za pojedinačne delove/komade zemlje (širokopojasna infrastruktura na različitim lokacijama, NSMS, NREN itd.). Kontrolna lista ESMP-a je revidirana u skladu sa poznatim detaljima o dizajnu u ovoj fazi. Kao takva, kontrolna lista se prezentuje javnosti pre tenderske procedure. Ova faza uključuje i tender i dodelu ugovora o radovima. Celokupni popunjeni tabelarni ESMP (deo 1, 2 i 3) treba da budu dodatno priloženi kao sastavni deo ugovora o radovima, kao i ugovora o nadzoru, i analogno svim tehničkim i komercijalnim uslovima moraju biti potpisani od ugovornih strana.
- 3) *Tokom faze implementacije radova*, sertifikovani inspektor(i)/nadzornik/ci vrši proveru zaštite životne sredine na odgovarajućoj lokaciji, što uključuje i inženjera za nadzor lokacije, angažovanog od strane MER ili ISP-a, PIU-a i relevantnih inspekcijских službi Ministarstva životne sredine. Mere ublažavanja u delu 2 i plan praćenja u delu 3 su osnova za proveru usklađenosti Izvođača sa potrebnim odredbama o životnoj sredini.

Nadzor i izveštavanje

Za praćenje dužnosti zaštite izvođača, inženjer za nadzor lokacije radi sa **delom 3** kontrolne liste ESPM, tj. sa planom nadgledanja. Deo 3 je izrađen na konkretan i detaljan način, definišući jasne mere ublažavanja i praćenja koje se mogu uključiti u ugovore o radovima i koje odražavaju status ekološke prakse na gradilištu, koje može posmatrati/meriti/kvantifikovati/verifikovati inspektor tokom građevinskih radova.

Deo 3 bi tako bio ažuriran i revidiran tokom procesa projektovanja kako bi praktično odražavao ključne kriterijume monitoringa koji se mogu proveriti tokom i nakon radova za osiguranje usklađenosti i na kraju naknada izvođaču.

Prihvatljivi izveštaj o nadzoru od strane inženjera koga je angažovao MER bi bio uslov za punu isplatu ugovorene naknade, isto kao i tehnički kriterijumi kvaliteta ili ankete o količini. Da bi se osigurao stepen ekološke učinkovitosti Izvođača u ugovore o radovima biće uvedena odgovarajuća klauzula, koja određuje kazne u slučaju nepoštovanja ugovornih odredbi o životnoj sredini, npr. u obliku zadržavanja određenog dela isplate, čija veličina zavisi od težine kršenja ugovora. U ekstremnim slučajevima raskid ugovora će biti ugovorno vezan.

DEO 1: INSTUTUCIONALNI I UPRAVNI ASPEKTI		
Država		
Naziv projekta		
Opseg projekta i aktivnost		
Institucionalni aranžmani (Ime i kontakt podaci)	Upravljanje projektom	
Aranžmani implementacije (Ime i kontakt podaci)	Nadzor/Praćenje	
OPIS MESTA IZVOĐENJA RADOVA		
Naziv mesta izvođenja radova		
Opis lokacije izvođenja radova		Aneks 1: Informacije o lokaciji (brojke sa mesta radova) ☐ DA ☐ NE
Ko poseduje zemljište?		
Geografski opis		
ZAKONODAVSTVO		
Identifikovati nacionalne i lokalne zakone i dozvole koje se odnose na aktivnosti projekta		
JAVNE KONSULTACIJE		

Identifikujte kada/gde se odvio proces javnih konsultacija	
--	--

IZGRADNJA INSTITUCIONALNOG KAPACITETA	
--	--

Da li će doći do izgradnje kapaciteta?	☐ NE ili ☐ DA ako da, Aneks 2 uključuje informacije o izgradnji kapaciteta
--	--

DEO 2: EKOLOŠKI/DRUŠTVENI SKRINING			
Da li će aktivnosti na lokaciji uključiti/obuhvatiti bilo šta od sledećeg:	Aktivnost	Status	Dodatne reference
	A. Opšti uslovi	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak A u nastavku
	B. Instalacija širokopojasne infrastrukture (BI) iskopavanjem rovova	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak A, B u nastavku
	C. Instalacija BI - novi dizajn stubova	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak A, C u nastavku
	D. Instalacija BI kroz mikro kopanje rovova	☐ Da ☐ Ne ☐ Moguće	Videti odeljak A, D u nastavku
	E. BI koristeći postojeće instalacije	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak A, E u nastavku
	F. BI koristeći postojeće dalekovode	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak A, F u nastavku
	G. Rehabilitacija prostorije centralnog kontrolnog sistema	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak A, G u nastavku
	H. Izgradnja tornjeva za fiksne antene	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak A, H u nastavku
	I. Fiksne stanice za praćenje	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak A, I u nastavku
	J. Mobilne stanice za praćenje	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak A, J u nastavku
	K. Uvođenje infrastrukture NREN	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak A, I u nastavku
	L. Uvođenje BI u zaštićenim područjima	☐ Da ☐ Ne	Videti odeljak L u nastavku

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
A. Opšti uslovi	Obaveštavanje i bezbednost radnika	a) Pružanje informacija lokalnom stanovništvu o obimu i vremenu početka i trajanja građevinskih aktivnosti pripremom obaveštenja koje će biti stavljeno na oglasnu tablu opštine i na opštinsku internet stranicu i na druge načine, ukoliko je potrebno, kako bi se obezbedilo da je lokalno stanovništvo dobro informisano; b) Lokalne građevinske i ekološke su obaveštene o radovima pre početka istih; c) Sve potrebne dozvole/mišljenja/licence se dobijaju pre početka radova (uključujući građevinske i ostale);

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
		d) Svi radovi će se odvijati na siguran i disciplinovan način; e) Lična zaštitna odeća i oprema za radnike dostupni su u dovoljnim količinama i koriste se/nose se u svakom trenutku; f) Radnici moraju biti adekvatno obučeni, sertifikovani i iskusni za rad koji obavljaju (npr. za radove na visinama); g) Otvorene jame su pokrivene i jasno označene kada se na njima ne radi; h) Obezbediti odgovarajuće oznake i oglasnu/info tablu na mestu izvođenja radova rekonstrukcije i) Obeležavanje mesta za privremeno skladištenje materijala za rekonstrukciju u blizini lokacije j) Obezbeđivanje traka za upozoravanje, ograda i odgovarajućih znakova koji ukazuju na opasnost, ključna pravila i procedure koje treba pratiti. k) Zabranjen je ulazak nezaposlenim licima unutar traka za upozorenje i ograde kada/gde je to potrebno. l) Okolina u blizini sportske dvorane treba biti čista m) Mašinama treba da rukuje samo iskusno i adekvatno obučeno osoblje, čime se umanjuje rizik od nesreća; n) Svi radnici moraju biti upoznati sa opasnostima od požara i merama protivpožarne zaštite i moraju biti obučeni za rukovanje protivpožarnim aparatima, hidrantima i drugim uređajima koji se koriste za gašenje požara o) Uređaji, oprema i aparati za gašenje požara treba uvek da budu funkcionalni da bi u slučaju nužde mogli brzo i efikasno da budu upotrebljeni. Kompleti za prvu pomoć treba da budu dostupni na mestu radova i osoblje treba da je obučeno kako da ih koriste. p) Procedure za hitne slučajeve (uključujući prosipanja, nesreće, itd.) su dostupne na sajtu. q) Prenosni toalet treba staviti na gradilište i treba ga održavati sertifikovano preduzeće.

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
		r) Kupljena oprema će biti instalirana i korišćena u skladu sa svim merama bezbednosti propisanim od strane proizvođača opreme i najboljih praksi.
	Kvalitet vazduha	a) Gradilište, transportne rute i lokacije za rukovanje materijalima treba prskati vodom tokom suvih i vetrovitih dana. b) Građevinski materijal treba skladištiti na odgovarajućim mestima i pokriti kako bi se umanjila prašina c) Tereti vozila koji verovatno emituju prašinu moraju biti pokriveni. d) Ograničenje brzine vozila do lokacije za rekonstrukciju. e) Putevi se redovno čiste na kritičnim tačkama. f) Držite gornji sloj tla i zalihe odvojeno. Zaštitite ceradom/ogradom u slučaju vetrovitog vremena. g) Odlaganje zaliha daleko od drenažnih voda, prirodnih vodenih puteva i mesta koja su podložna eroziji zemljišta. h) Sva zemlja se pokriva kada se odnosi sa gradilišta na odlaganje. i) Obezbedite da su sva transportna vozila i mašine opremljeni odgovarajućom opremom za kontrolu emisija, koja se redovno održava i atestira. j) Obezbedite da sva vozila i mašine koriste benzin od zvaničnih izvora (licencirane benzinske stanice/pumpe) i da se koristi gorivo koje odredi proizvođač mašine i vozila. k) Na gradilištima neće biti prekomernog stajanja u mestu građevinskih vozila.
	Upravljanje transportom i materijalom	a) Agregat u betonu koji se primenjuju pri popunjavanju rovova i koristi u rehabilitaciji mora se prilagoditi zahtevima izdrživosti i gradacije. Agregat mora biti nov (da nije prethodno iskorišćen) i poželjno je da je lokalno proizveden. b) Mineralni resursi (agregat, pesak, šljunak i sl.) nabavljaju se samo od licenciranih kompanija sa važećim koncesijama za iskopavanje/eksploataciju. Kompanije mogu dokazati da su B i Z mere i upravljanje životnom sredinom na mestu.
	Buka	a) Budući da je reč o urbanoj stambenoj zoni (<u>vožnja kroz grad do gradilišta</u>) nivo buke ne bi trebalo da prelazi 55dB tokom dana i sumraka i 45dB tokom noći

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
		b) Građevinski radovi neće biti dozvoljeni tokom noći, a radovi na lokaciji će biti ograničeni na termin od 7.00 do 19.00 časova (dogovoreno u dozvoli). c) Tokom rada poklopci motora generatora, vazdušnih kompresora i druge mehaničke opreme sa pogonom moraju biti zatvoreni, a oprema postavljena što dalje od stambenih područja. d) Pumpe i drugu mehaničku oprema treba efikasno održavati.
	Voda i kvalitet zemljišta	a) Sprečiti opasnost izlivanja otpada (privremeno skladištenje otpada treba da bude zaštićeno od curenja i skladišta za opasni ili toksični otpad treba da budu opremljena sekundarnim sistemom za zadržavanje, npr. kontejnerima sa dvostrukim zidovima ili tankvanama). b) Ako dođe do opasnog prosipanja, obuzdajte ga i uklonite, očistite mesto i pratite procedure i mere za upravljanje opasnim otpadom. c) U slučaju da bilo koja materija curi iz oblasti izvođenja radova koja je potencijalno kontaminirana opasnim supstancama, ista će biti prikupljena na licu mesta u rezervoar za privremeno prikupljanje i transportovana u adekvatno licencirano postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda. d) Uverite se da voda koja se upumpava prirodnim vodenim putevima nikada ne prelazi standarde regulatornih kvaliteta vode redovnim ispitivanjem. e) Instalirati i održavati odgovarajuće sanitarije za radnike. Otpadne vode iz ovih izvora treba prevesti do odgovarajućih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. f) Sprečiti izlaganje opasnih materija iz rezervoara (obavezni sekundarni sistem zadržavanja, npr. kontejneri sa dvostrukim zidovima ili tankvane), građevinske opreme i vozila (redovno održavanje i pregled rezervoara za naftu i gas, mašine i vozila se mogu parkirati (manipulisati) samo na asfaltnim ili betonskim površinama sa sistemom za sakupljanje vode na površinskom odvodu. g) Izlazne ventile na radnom mestu uz mogućnost punjenja sa zadržanim materijama treba filtrirati pre prosipanja u prirodne tokove. h) Voda i ostale komponente u mešavini betona moraju biti čiste i bez štetnih hemikalija.

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
	Upravljanje otpadom	Primenjivaće se dobra praksa upravljanja otpadom, uključujući: a) Identifikaciju različitih vrsta otpada koji se mogu generisati na lokaciji rekonstrukcije i njegovu klasifikaciju prema Zakonu br. 04/L-060 (Zakon o otpadu) b) Kontejneri za svaku identifikovanu kategoriju otpada su obezbeđeni u dovoljnim količinama i postavljeni su pogodno. c) Putevi za sakupljanje i odlaganje otpada i licencirane deponije/postrojenja za preradu biće identifikovani za sve vrste otpada koje se očekuju od rušenja i građevinskih aktivnosti. d) Otpad od mineralne (prirodne) izgradnje i rušenja biće odvojen od opštih otpadnih, organskih, tečnih i hemijskih otpadaka sortiranjem na licu mesta i privremenim uskladištenjem u odgovarajućim kontejnerima. U zavisnosti od njegovog porekla i sadržaja, mineralni otpad će se ponovo primeniti na prvobitnoj lokaciji ili ponovo koristiti. e) Sav građevinski otpad će sakupljati i odlagati pravilno licencirani prikupljači i nosiće ih do licenciranih deponija (ili licenciranih postrojenja za preradu otpada). f) Evidencija o odlaganju otpada redovno se ažurira i čuva kao dokaz za pravilno upravljanje, kako je i predviđeno. g) Kad god je to izvodljivo, izvođač će ponovno koristiti i reciklirati odgovarajuće i održive materijale. Odlaganje bilo kakvog otpada (uključujući organski otpad) ili otpadnih voda u okolnu prirodu ili vodna tela strogo je zabranjeno. h) Prikupljanje, transport i konačno odlaganje/prerada komunalnog otpada od strane licencirane kompanije; i) Građevinski otpad treba odmah ukloniti sa lokacije i ponovo iskoristiti ako je moguće; j) Spaljivanje svog otpada na lokaciji ili nelicenciranih biljaka i lokacija je zabranjeno. k) Postojeće klima uređaje ne treba ponovo puniti ili prazniti. Ukoliko se bacaju njima moraju rukovoditi specijalizovana licencirana preduzeća.

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
	Bezbednost saobraćaja	a) Plan regulisanja saobraćaja priprema se i sprovodi u koordinaciji sa opštinom i nadležnim organom (saobraćajna policija); b) Saobraćaj će se regulisati na bezbedan način. Sigurnost pešaka biće osigurana korišćenjem sigurnih prolaza. c) Obaveštavanje o sigurnosnim i regulacionim propisima i signalizacija će se koristiti na odgovarajući način.
	Erozije tla	a) Biljni pokrivač i prirodni vegetativni ostaci štite tlo od uticaja kišnih padavina i usporava oticanje; b) Površinski sloj zemlje sa područja rada biće uklonjen i skladišten za kasniju upotrebu u uređenju lokacije; c) Očistiti svu zemlju koja mora biti iskopana tokom radova. Postaviti pregradnu ogradu oko područja u kojima se vegetacija ne sme dirati; d) Gradilište će uspostaviti odgovarajuće mere za kontrolu vode i taloga, kao npr. građevinske folije kako bi se sprečilo odlaganje vodenog taloga i kretanje istog izvan mesta i tako izazvalo prekomerno zamućenje u kanalu. e) Prikupljači će biti privremeno prilagođeni kako bi izbegli disperziju površinske vode u slučaju zalivanja peska ili šljunka za kontrolu prašine f) Građevinska vozila i mašine će se prati u servisima za pranje automobila duž segmenta puta koji se koristi. g) Voda će biti odvojena od radova. h) U slučaju izlivanja zagađena voda mora da se zadrži kako bi se sprečilo dalje zagađenje i ista se mora transportovati u postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda. i) Vozila i mašine se mogu parkirati, oprati i održavati samo na određenim područjima sa nepropusnom površinom i sa sistemom za sakupljanje i prečišćavanje (separator ulja i masti), j) Prilikom nanošenja anti-korozivnih mera ili boja na način koji eliminiše mogućnost prosipanja i zagađivanja vodotoka.

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
		k) Zaštita sedimenata koje bi prenele ograde i barijere.
	Mogućnost pronalaženja arheoloških ili bilo kakvih kulturnih ili istorijskih artefakata	a) Radno područje, kamp gradilišta itd. treba da budu udaljeni od baštine i arheoloških nalazišta. b) Treba preduzeti mere adekvatne nege i podizanja svesti kako bi se građevinski radnici prosvetili o mogućem otkrivanju arheoloških relikvija; c) Radovi će biti obustavljeni a nadležni organi obavešteni u skladu sa nacionalnim propisima i praćenjem njihovih uputstava. Radovi će početi ponovo tek kada odgovarajuće vlasti daju svoje smernice i odobrenje.
	Nepravilno skladištenje i korišćenje materijala može izazvati zagađenje vazduha, tla ili vode	a) Čuvati sve materijale u originalnim kontejnerima na adekvatnim lokacijama, što omogućava skladištenje u nepropusnim kontejnerima koji neće dovesti do curenja. b) Na gradilištu neće biti dozvoljeo skladištenje velike količine goriva. c) Obezbediti da su radnici upoznati sa sigurnosnim propisima i zahtevima za skladištenje za svaki proizvod. d) Obezbediti apsorbente za razlivanje na gradilištu. U slučaju nesreće lokalizovati izliv razlit i popraviti mesto izlivanja. Otpad treba tretirati kao opasan. e) Pratite uputstva MSDS prilikom rukovanja hemikalijama.
	Spremnost za hitne slučajeve	a) Plan pripreme za hitne slučajeve je pripremljen i upućen zaposlenima. b) Osigurajte poznavanje mreža u blizini lokacije. c) U slučajevima slučajnog prekida smesta obustavite sve radove, obavestite odgovarajuće vlasti u regionu i naložite hitnu sanaciju oštećene mreže u skladu sa zahtevima nacionalnog zakonodavstva i Plana spremnosti za hitne slučajeve. d) Obezbedite vatrogasnu opremu i obuku za zaposlene

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
	Zaštita prirode	a) Krivolov, uznemiravanje životinja, prikupljanje šumskih biljaka i šumske hrane strogo je zabranjeno. b) Vatra na otvorenom je strogo zabranjena. c) Neće biti nemarnog odlaganja otpada. d) Pre radova površina mora biti proverena od jazbina i gnezda. e) Minimizirajte radno područje i koristite samo ono što je potrebno.
B. Širokopojasna infrastruktura (BI) - Instalacija rogovima		a) Radna stranica treba da zauzima samo površinu neophodnu za izvođenje radova b) Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja pod izgradnjom i pristup otvorenom prostoru mora biti striktno regulisan c) Teren na radnom mestu mora se vratiti u stanje kakvom je bilo pre radova, a ako nije moguće, da se adekvatno rehabilituje. Preduzetnik koji će graditi, ponovo graditi, instalirati ili deinstalirati spojnu elektronsku komunikacionu infrastrukturu dužan je da obavestiti odgovarajuću opštinu ili opštine na čijoj teritoriji je planirano da se aktivnost realizuje u najmanjoj meri sledećim informacijama: - Vlasnik mreže - Vrsta mreže i vrsta rada - Teritorija opštine ili opština u kojima se planira izgradnja infrastrukture (planirano mesto izgradnje ili instalacije treba biti namensko, ako je moguće) - Planirani datum za početak i završetak radova d) Nadležna opština ili opštine objavljuju na svojoj internet stranici navedene informacije u roku od petnaest (15) radnih dana od prijema informacija e) Ukoliko se opština ne složi sa tokom infrastrukture oni će dostaviti obrazloženje u roku od petnaest (15) radnih dana

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
		f) Svi kablovi moraju se koristiti u skladu sa zahtevima proizvođača kablova g) Poklopci šahtova moraju ispunjavati zahteve u pogledu opterećenja (40 tona, ako se nalaze na površini puteva). h) Vrata za spoljne kabinete za kablove i poklopci za distribucione tačke moraju biti opremljeni bravom i) Ako je ispod pešaka postavljena kablovica ili kabl, crvena i bela upozoravajuća traka mora biti postavljena iznad kabla ili kablovskog kanala, pri čemu razmak između trake i kabla ili kablovice ne sme biti manji od 0,2 m j) Ako su građevinski radovi obezbeđeni u blizini ili prelaze infrastrukturu drugog vlasnika, subjekat odgovoran za građevinske poslove mora zatražiti nadzor od vlasnika te infrastrukture. Radovi u blizini druge infrastrukture će biti isključivo ručni.
C. Instalacija širokopojasne infrastrukture (BI) putem novih stubova		a) Mesto izvođenja radova treba da zauzima samo površinu neophodnu za izvođenje radova. b) Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja izgradnje i pristup otvorenom prostoru mora biti striktno regulisan. c) Preduzetnik koji će graditi, ponovo graditi, instalirati ili deinstalirati spojnu elektronsku komunikacionu infrastrukturu dužan je da obavestiti odgovarajuću opštinu ili opštine na čijoj teritoriji je planirano da se aktivnost realizuje u najmanjoj meri sledećim informacijama: - Vlasnik mreže - Vrsta mreže i vrsta rada - Teritorija opštine ili opština u kojima se planira izgradnja infrastrukture (planirano mesto izgradnje ili instalacije treba biti namensko, ako je moguće)

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
		- Planirani datum za početak i završetak radova d) Nadležna opština ili opštine objavljuju na svojoj internet stranici navedene informacije u roku od petnaest (15) radnih dana od prijema informacija e) Ukoliko se opština ne složi sa tokom infrastrukture oni će dostaviti obrazloženje u roku od petnaest (15) radnih dana f) Ukoliko se metalna konstrukcija koristi kao deo infrastrukture oni moraju imati zaštitu od rđe na najmanje deset (10) godina. g) Svi kablovi moraju se koristiti u skladu sa zahtevima proizvođača kablova h) Vrata za spoljne kabinete za kablove i poklopci za distribucione tačke moraju biti opremljeni bravom na zaključavanje i) Preduzetnik je obavezan da elaborira i objavi svoja pravila o sigurnosti i bezbednosti koja će osigurati zaštitu osoblja, kupaca, imovine i mreže tokom izgradnje, rekonstrukcije, uklanjanja, instalacije i deinstalacije tokom aktivnosti utvrđenih u projektu
D. Instalacija BI iskopavanjem mikro rovova		a) Radna stranica treba da zauzima samo površinu neophodnu za izvođenje radova b) Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja pod izgradnjom i pristup otvorenom prostoru mora biti striktno regulisan c) Teren mesta izvođenja radova se mora vratiti u isto stanje u kome je bio pre radova, a ukoliko to nije moguće onda adekvatno rehabilitovan. d) Preduzetnik koji će graditi, ponovo graditi, instalirati ili deinstalirati spojnu elektronsku komunikacionu infrastrukturu dužan je da obavestiti odgovarajuću opštinu ili opštine na čijoj teritoriji je planirano da se aktivnost realizuje u najmanjoj meri sledećim informacijama: - Vlasnik mreže

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
		- Vrsta mreže i vrsta rada - Teritorija opštine ili opština u kojima se planira izgradnja infrastrukture (planirano mesto izgradnje ili instalacije treba biti namensko, ako je moguće) - Planirani datum za početak i završetak radova e) Nadležna opština ili opštine objavljuju na svojoj internet stranici navedene informacije u roku od petnaest (15) radnih dana od prijema informacija f) Ukoliko se opština ne složi sa tokom infrastrukture oni će dostaviti obrazloženje u roku od petnaest (15) radnih dana g) Svi kablovi moraju se koristiti u skladu sa zahtevima proizvođača kablova h) Poklopci šahtova moraju ispunjavati zahteve u pogledu opterećenja (40 tona, ako se nalaze na površini puteva). i) Vrata za spoljni kabinet za kablove i poklopci za distribucione tačke moraju biti opremljeni bravom. j) Ako je ispod pešaka postavljena kablovica ili kabl, crvena i bela upozoravajuća traka mora biti postavljena iznad kabla ili kablovskog kanala, pri čemu razmak između trake i kabla ili kablovice ne sme biti manji od 0,2 m k) Ako su građevinski radovi obezbeđeni u blizini ili prelaze infrastrukturu drugog vlasnika, subjekat odgovoran za građevinske poslove mora zatražiti nadzor od vlasnika te infrastrukture. Radovi u blizini druge infrastrukture će biti isključivo ručni.
E. BI koristeći postojeće instalacije		a) Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja pod izgradnjom i pristup otvorenom prostoru mora biti striktno regulisan

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
		b) Preduzetnici koji planiraju izgradnju, ponovnu izgradnju, uvođenje ili uklanjanje spoljne elektronske komunikacione infrastrukture dužni su da o tome obaveste opštinu ili opštine na čijoj se teritoriji aktivnost realizuje. - Vlasnik mreže - Vrsta mreže i vrsta rada - Teritorija opštine ili opština u kojima se planira izgradnja infrastrukture (planirano mesto izgradnje ili instalacije treba biti namensko, ako je moguće) - Planirani datum za početak i završetak radova c) Nadležna opština ili opštine objavljuju na svojoj internet stranici navedene informacije u roku od petnaest (15) radnih dana od prijema informacija d) Ukoliko se opština ne složi sa tokom infrastrukture oni će dostaviti obrazloženje u roku od petnaest (15) radnih dana e) Svi kablovi moraju se koristiti u skladu sa zahtevima proizvođača kablova f) Preduzetnik je obavezan da elaborira i objavi svoja pravila o sigurnosti i bezbednosti koja će osigurati zaštitu osoblja, kupaca, imovine i mreže tokom izgradnje, rekonstrukcije, uklanjanja, instalacije i deinstalacije tokom aktivnosti utvrđenih u projektu g) Ako su građevinski radovi obezbeđeni u blizini ili prelaze infrastrukturu drugog vlasnika, subjekat odgovoran za građevinske poslove mora zatražiti nadzor od vlasnika te infrastrukture. Radovi u blizini druge infrastrukture će biti isključivo ručni.
F. BI koristeći postojeće dalekovode		a) Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja pod izgradnjom i pristup otvorenom prostoru mora biti striktno regulisan

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
		b) Preduzetnici koji planiraju izgradnju, ponovnu izgradnju, uvođenje ili uklanjanje spoljne elektronske komunikacione infrastrukture dužni su da o tome obaveste opštinu ili opštine na čijoj se teritoriji aktivnost realizuje. - Vlasnik mreže - Vrsta mreže i vrsta rada - Teritorija opštine ili opština u kojima se planira izgradnja infrastrukture (planirano mesto izgradnje ili instalacije treba biti namensko, ako je moguće) - Planirani datum za početak i završetak radova c) Nadležna opština ili opštine objavljuju na svojoj internet stranici navedene informacije u roku od petnaest (15) radnih dana od prijema informacija d) Ukoliko se opština ne složi sa tokom infrastrukture oni će dostaviti obrazloženje u roku od petnaest (15) radnih dana e) Svi kablovi moraju se koristiti u skladu sa zahtevima proizvođača kablova f) Vrata za spoljne kabinete za kablove i poklopci za distribucione tačke moraju biti opremljeni bravom na zaključavanje g) Preduzetnik je obavezan da elaborira i objavi svoja pravila o sigurnosti koja će osigurati zaštitu osoblja, kupaca, imovine i mreže tokom izgradnje, rekonstrukcije, uklanjanja, instalacije i deinstalacije tokom aktivnosti utvrđenih u projektu. h) Ako su građevinski radovi obezbeđeni u blizini ili prelaze infrastrukturu drugog vlasnika, subjekat odgovoran za građevinske poslove mora zatražiti nadzor od vlasnika te infrastrukture. Radovi u blizini druge infrastrukture će biti isključivo ručni.
G Rehabilitacija		a) Tokom rušenja enterijera koristite usisnike za ruševine iznad prvog sprata.

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
prostorije centralnog kontrolnog sistema		
H Izgradnja tornja za fiksne antene		a) Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja izgradnje i pristup otvorenom prostoru mora biti striktno regulisan. b) Treba koristiti samo postojeće puteve. Neće biti izgradnje pristupnih puteva. c) Neće biti seče. Ukoliko se pojedinačno uklanjanje stabala ne može izbeći to se može učiniti samo uz prethodno pisano odobrenje nadležnih organa (Kosovska agencija za šume). d) Sve sigurnosne mere će biti primenjene u projektovanju, implementaciji i radu.
	Erozije tla	a) Sprečavanje erozije i klizišta vršiće se adekvatnim geotehničkim radom (npr. upotrebom sidra od armiranog betona sa mrežama, barijerama, gabionima itd.),
I Fiksne stanice za nadgledanje		a) Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja izgradnje i pristup otvorenom prostoru mora biti striktno regulisan. b) Treba koristiti samo postojeće puteve. Neće biti izgradnje pristupnih puteva. c) Neće biti seče. Ukoliko se pojedinačno uklanjanje stabala ne može izbeći to se može učiniti samo uz prethodno pisano odobrenje nadležnih organa (Kosovska agencija za šume). d) Sve sigurnosne mere će biti primenjene u projektovanju, implementaciji i radu.

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
J Mobilne stanice za praćenje		a) Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja izgradnje i pristup otvorenom prostoru mora biti striktno regulisan. b) Treba koristiti samo postojeće puteve. Neće biti izgradnje pristupnih puteva. c) Neće biti seče. Ukoliko se pojedinačno uklanjanje stabala ne može izbeći to se može učiniti samo uz prethodno pisano odobrenje nadležnih organa (Kosovska agencija za šume). d) Sve sigurnosne mere će biti primenjene u projektovanju, implementaciji i radu.
K Uvođenje infrastrukture NREN		a) Tokom izgradnje radnici moraju biti ograničeni na područja pod izgradnjom i pristup otvorenom prostoru mora biti striktno regulisan b) Mesto izvođenja radova treba da zauzima samo površinu neophodnu za izvođenje radova.
L Uvođenje IB u zaštićenim područjima	Zaštita prirode	a) Sve aktivnosti u zaštićenim područjima mora odobriti nadležni organ (MŽSPP ili Agencija za zaštitu prirode). b) Pre radova površina mora biti proverena od jazbina i gnezda. U slučaju da se pronade, rukovodilac izgradnje mora kontaktirati inspekciju za zaštitu prirode i pratiti njihova uputstva. c) Radovi u zaštićenim i osetljivim područjima se ne smeju obavljati u periodu kada se zaštićene vrste gnezde i razmnožavanju ili drugim osjetljivim periodima (konsultujte se sa Agencijom ili angažujte biologa da definišete periode). d) Radovi su strogo ograničeni na postojeću infrastrukturu (putevi ili struja). Neće biti razdvajanja od infrastrukture i/ili zemljokopa.

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA

DEO 3: PLAN NADZIRANJA/PRAĆENJA							
Faza	Šta/Koji (Parametar će biti nadziran?)	Gde (Će se parametar nadzirati?)	Kako (Će se parametar nadzirati?)	Kada (Definisati učestalost ili kontinuitet?)	Zašto (Se parametar prati?)	Trošak/Rashod (ukoliko nije uključen u budžet projekta)	Ko (Je odgovoran za nadziranje?)
Tokom pripreme aktivnosti							
Tokom implementacije aktivnosti							
Tokom nadziranja aktivnosti							

ANEKS 4 - ŠABLON ZA KONTROLNU LISTU PLANA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I DRUŠTVENOG UPRAVLJANJA

Plan projekta za zaštitu životne sredine i društveno upravljanje (ESMP) sastoji se od skupa mera ublažavanja, praćenja i institucionalnih mera koje treba preduzeti tokom implementacije i rada zarad eliminisanja štetnih uticaja na životnu sredinu i društvenu sredinu, njihovo narušavanje ili njihovo umanjivanje na prihvatljiv nivo. Plan obuhvata i aktivnosti koje su neophodne za sprovođenje ovih mera.

1. Planovi upravljanja su suštinski elementi izveštaja PSŽS za projekte kategorije A; za mnoge projekte kategorije B PSŽS može rezultirati samo planom upravljanja. Da bi pripremio plan upravljanja, primalac i njegov tim za dizajn PSŽS (a) identifikuju skup odgovora na potencijalne štetne uticaje; (b) utvrđuju uslove za obezbeđivanje efikasnih i blagovremenih odgovora; i (c) opisuju sredstva za ispunjavanje tih zahteva. Konkretnije govoreći, ESMP uključuje sledeće komponente:

Ublažavanje

2. ESMP identifikuje izvodljive i troškovno isplative mere koje mogu umanjiti potencijalno značajne štetne uticaje na životnu sredinu na prihvatljive nivoe. Plan uključuje kompenzacione mere ako mere ublažavanja ne budu izvodljive, ekonomične ili dovoljne. Konkretnije, ESMP;

(a) Identifikuje i rezimira sve očekivane značajne štetne uticaje na životnu sredinu (uključujući one koji uključuju autohtono stanovništvo ili prinudno preseljenje);

(b) Opisuje u tehničke detalje svaku meru ublažavanja, uključujući vrstu uticaja na koju se odnosi i uslove pod kojima se zahteva (npr. u kontinuitetu ili u slučaju nepredviđenih situacija), zajedno sa projektima, opisima opreme i operativnim procedurama, po potrebi;

(c) Procenjuje bilo koji potencijalni uticaj ovih mera na životnu sredinu; i

(d) Obezbeđuje povezivanje sa bilo kojim drugim planom ublažavanja (npr. za prisilno ponovno preseljenje, autohtone narode ili kulturna dobra) koji je neophodan za projekat.

Praćenje/Nadziranje

3. Praćenje životne sredine tokom implementacije projekta pruža informacije o ključnim ekološkim aspektima projekta, naročito o uticaju projekta na životnu sredinu i efikasnosti mera ublažavanja. Takve informacije omogućavaju primaocu i Banci da procene uspeh ublažavanja u sklopu nadzora projekta i omogućiće preduzimanje korektivnih mera kada je to potrebno. Stoga, ESMP identifikuje ciljeve praćenja i određuje vrstu nadzora, sa vezama uticaja procenjenih u izveštaju PSŽS i merama ublažavanja opisanim u ESMP. Naročito odsek za praćenje ESMP-a pruža (a) specifičan opis i tehničke detalje o praćenju, uključujući parametre koje treba izmeriti, metode koje će se koristiti, lokacije uzorkovanja, učestalost merenja, granice detekcije (gde je to prikladno), i definisanje pragova koji će signalizirati potrebu za korektivnim aktivnostima; i (b) postupke praćenja i izveštavanja kako bi (i) obezbedio rano otkrivanje uslova koji zahtevaju posebne mere ublažavanja, i (ii) pružio informacije o napretku i rezultatima ublažavanja.

Raspored implementacije i procena troškova

4. Za sva tri aspekta (ublažavanje, praćenje i razvoj kapaciteta), ESMP obezbeđuje (a) raspored implementacije za mere koje se moraju izvršiti kao deo projekta, pokazujući fazu i koordinaciju sa celokupnim planovima implementacije projekta; i (b) procenu kapitala i periodičnih troškova i izvora sredstava za sprovođenje ESMP-a. Ove cifre su takođe integrisane u ukupne tabele troškova projekta.

Plan ublažavanja

Faza izgradnje					
Aktivnost	Očekivani uticaj na životnu sredinu	Predložena mera ublažavanja	Odgovornost za sprovođenje mere ublažavanja	Period implementacije mere ublažavanja	Troškovi vezani za sprovođenje mera za ublažavanje
1.					
2.					
...					
Operativna faza					
1.					
2.					
...					

Plan nadziranja/praćenja

Faza izgradnje					
Šta/Koji	Gde	Kako	Kada	Ko	Koliko
<i>Parametar će biti nadziran?</i>	<i>Će se parametar nadzirati?</i>	<i>Će se parametar nadzirati (šta treba meriti i na koji način)?</i>	<i>Će se parametar nadzirati (vreme i učestalost)?</i>	<i>Će nadzirati parametar – (odgovornost/nadležnost)?</i>	<i>je trošak povezan sa sprovođenjem nadziranja?</i>
1.					
2.					
...					
Operativna faza					
1.					
2.					
...					

ANEKS 5 – SPISAK PROJEKATA KOJI MORAJU DA PRODU KROZ PUŽS

Proizvodnja i prerada metala

1. Instalacije za pečenje ili sinterovanje metalne rude (uključujući sulfidne rude)
2. Fabrike za izlivanje gvožđa i čelika (primarna ili sekundarna fuzija), uključujući kontinuirano livenje.
3. Fabrike/livnice/topionice za preradu crnih metala:
 - 3.1. Čekićni kovač sa izlaznom snagom većom od pedeset (50) KJ po čekiću, dok ulazna snaga prelazi dvadeset (20) KW;
 - 3.2. nanošenje zaštitnih mešanih metalnih premaza sa nanosom koji prelazi jednu (1) tonu/sat bruto čelika;
 - 3.3. Livnice za proizvodnju crnih metala kapaciteta više od sto (100) tona/dan.
4. Fabrike/livnice za:
 - 4.1. proizvodnju obojenih metala i proizvodnju sirovih metala od obojenih metala iz rude; koncentrata ili sekundarnih sirovina metalurškim, hemijskim ili elektrolitskim procesima;
 - 4.2. topljenje, uključujući proizvodnju legura i reciklirane proizvode (prerada, livenje u livnicama itd.) sa proizvodnjom koja premašuje jednu (1) tonu/dan za olovo i kadmijum ili deset (10) tona/dan za ostale metale.
5. Fabrike za površinsku obradu metala i plastičnih materijala, koristeći elektrolitičke ili hemijske procese gde zapremina posuda za prečišćavanje prelazi deset (10) m³.
6. Instalacije za površinsku obradu supstanci ili proizvoda koji koriste organske rastvarače posebno za premazivanje, farbanje, razmaščavanje, zaštitu od vode i infiltraciju boje, čišćenje ili presovanje gde je količina rastvarača veća od sto (100) tona godišnje.
7. Proizvodnja i prerada legura od obojenih metala koji sadrže arsen, živu i olovo, sa kapacitetom većim od hiljadu (1.000) tona godišnje.

2. Industrija minerala

8. Fabrike cementa koje sadrže rotirajuće peći (pečenje i sušenje) sa proizvodnim kapacitetom većim od tri stotine (300) tona dnevno ili fabrike za proizvodnju kreča sa rotirajućim kadama sa proizvodnim kapacitetom od trideset (30) tona dnevno ili više ili sa drugim vrstama peći sa proizvodnim kapacitetom od trideset (30) tona dnevno ili više.
9. Fabrike za proizvodnju materijala koje koriste procese kao što su kalcifikacija i pečenje minerala koji sadrže toksične elemente kao što su živa, arsenik i kadmijum.
10. Fabrike za proizvodnju stakla, uključujući proizvodnju staklenih vlakana, sa proizvodnim kapacitetom od deset (10) tona dnevno ili više.

11. Livnice za topljenje mineralnih supstanci, uključujući proizvodnju mineralnih vlakana sa proizvodnim kapacitetom od deset (10) tona dnevno ili više.
12. Fabrike za proizvodnju keramičkih proizvoda pečenjem, naročito za proizvodnju cigle, pločica, vatrostalnih opeka, kamena i porcelana, sa proizvodnim kapacitetom od trideset (30) tona dnevno ili više.
13. Instalacije za ekstrahovanje azbesta i za preradu i transformaciju azbesta i drugih proizvoda koji sadrže azbest, kao što su: proizvodi od azbestnog cementa, sa godišnjom proizvodnjom više od pet hiljada (5.000) tona gotovih proizvoda; za frikcioni materijal, sa godišnjom proizvodnjom od više od pedeset (50) tona gotovih proizvoda; i za druge namene azbesta, korišćenje više od dve stotine (200) tona godišnje.
14. Fabrike za pečenje i sinterovanje nemetalnih minerala sa proizvodnim kapacitetom od trideset (30) tona dnevno ili više.

3. Ekstraktivna industrija

15. Kamenolomi i rudarstvo glinenih površina gde površina lokacije prelazi pet (5) ha ili ekstrakcija treseta, gde površina lokacije prelazi deset (10) ha ili uključuje ekstrakciju od petnaest hiljada (15.000) tona ili više godišnje.
16. Ekstrakcija i prerada (osim rastapanja i gasifikacije) uglja, lignita i bituminoznih minerala sa proizvodnim kapacitetom od pedeset hiljada (50.000) tona godišnje ili više.

4. Hemijska industrija

17. Integrisane aktivnosti za industrijsku proizvodnju putem hemijskih procesa, pojedinačnih supstanci ili grupa supstanci, navedene u podstavovima 17.1 do 17.7:
 - 17.1. Proizvodnja osnovnih organskih hemikalija kao što su:
 - 17.1.1. jednostavni ugljovodonici (linearni ili ciklični, zasićeni ili nezasićeni, alifatski ili aromatični);
 - 17.1.2. ugljovodonici koji sadrže kiseonik kao što su: alkoholi, karboksilne kiseline, etri, aceton, peroksid, epoksidna smola;
 - 17.1.3. sulfatni ugljovodonici;
 - 17.1.4. azotni ugljovodonici, kao što su amini, amidi, azotna jedinjenja, nitratna jedinjenja, nitriti, cijanidi, izocijanidi;
 - 17.1.5. ugljovodonici koji sadrže fosfor;
 - 17.1.6. halogeni ugljovodonici;
 - 17.1.7. organometalne komponente;
 - 17.1.8. osnovni plastični materijali (polimeri, sintetička vlakna i vlakna sa celuloznom bazom);

- 17.1.9. sintetička guma;
- 17.1.10. boje i pigmenti;
- 17.1.11. sredstva aktivne površine.
- 17.2. Proizvodnja osnovnih neorganskih hemikalija, kao što su:
 - 17.2.1. gasovi poput amonijaka, hlora ili vodonik hlorida, fluora ili fluorida vodonika, ugljen dioksida, sumpornih jedinjenja, vodonika, sumpor dioksida, karbonil fluorida;
 - 17.2.2. kiseline, kao što su: hromna kiselina, fluorovodična kiselina, fosforna kiselina, azotna kiselina, hlorovodonična kiselina, sumporna kiselina, sumporasta kiselina;
 - 17.2.3. baze, kao što su amonijum hidroksid, kalijum hidroksid, natrijum hidroksid;
 - 17.2.4. soli, kao što je kalijum karbonat, natrijum karbonat, izbeljivač na bazi natrijum-kalijum-borata, srebro nitrat;
 - 17.2.5. nemetali, metalni oksidi i druge neorganske kombinacije kao što su: kalcijum karbid, silicijum, silicijum karbid;
- 17.3. Proizvodnja hemijskih đubriva sa fosfatnom, azotnom ili kalijumskom bazom (jednostavna ili složena đubriva);
- 17.4. Proizvodnja osnovnih sredstava za zaštitu biljaka i biocida;
- 17.5. Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda, boja i pesticida, upotrebom hemijskog ili biološkog procesa;
- 17.6. Proizvodnja eksplozivnih materija;
- 17.7. Proizvodnja proteinskih nutritivnih aditiva, fermentata i drugih proteinskih supstanci koristeći hemijske i biološke procese.

5. Energetska industrija

- 18. Termoelektrane i druga postrojenja za sagorevanje sa izlaznom snagom od pedeset (50) MW ili više.
- 19. Središta nuklearne energije.
- 20. Ugradnja električnih vodova visokog napona sa minimalnih dvesta dvadeset (220) kV i dužinom dužom od deset (10) km.
- 21. Rafinerije sirove nafte i postrojenja za gasifikaciju i rastapanje uglja i bituminoznih škriljaca i instalacija za povraćaj iskorišćenog ulja u iznosu od sto hiljada (100.000) tona godišnje ili više.
- 22. Postrojenja za skladištenje nafte, petrohemijske ili hemijske proizvoda kapaciteta od sto hiljada (100.000) tona ili više.
- 23. Postrojenja za čuvanje radioaktivnih materijala.

6. Transportna infrastruktura

- 24. Izgradnja linija za železnički saobraćaj širokih razmera i aerodroma sa osnovnom dužinom piste od dve hiljade stotine (2100) m ili više.
- 25. Izgradnja novog puta sa dve ili više traka ili preusmeravanje i/ili proširenje postojećeg puta za obezbeđivanje dveju ili više traka, pri čemu bi takav novi put, ili preusmeravanje i/ili prošireni odsek bio pet (5) km ili više u kontinuiranoj dužini.
- 26. Cevovodi prečnika petsto (500) mm ili više i dužine od deset (10) km ili više za transport:
 - 26.1. prirodnog gasa, ulja ili hemikalija, i
 - 26.2. ugljen-dioksida (CO₂) u cilju geološkog skladištenja, uključujući pridružena postrojenja za poboljšanje
- 27. Cevovodi prečnika osam stotina (800) mm ili više i dužine četrdeset (40) km za transportne tokove ugljen-dioksida (CO₂) u cilju geološkog skladištenja, uključujući i povezana postrojenja za poboljšanje.

7. Prehrambena industrija

- 28. Proizvodnja i prerada prehrambenih proizvoda od:
 - 28.1. sirovina životinjskog porekla (ne uključujući mleko) gde proizvodni kapacitet konačnog proizvoda premašio trideset (30) tona dnevno;
 - 28.2. sirovina biljnog porekla, pri čemu bi proizvodni kapacitet finalnog proizvoda premašio dvesta pedeset (250) tona dnevno (prosek na osnovu kvartalne vrednosti);
 - 28.3. mlečnih proizvoda, pri čemu količina tretiranog mlijeka prelazi stotinu (100) tona dnevno (prosek na osnovu godišnjeg iznosa);

8. Obrada i odlaganje otpada i otpadnih voda

- 29. Postrojenja za spaljivanje, oporavak, hemijsku obradu ili punjenje deponija opasnim otpadom.
- 30. Postrojenja za spaljivanje komunalnog otpada sa ulazom od 1 tona/sat ili više.
- 31. Deponije za bezopasan otpad sa unosom od trideset (30) tona dnevno ili više.
- 32. Postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda kapaciteta preko sto hiljada (100.000) populacionih ekvivalenata.
- 33. Postrojenja za tretman industrijskih otpadnih voda

9. Projekti za skladištenje, prenos i snabdevanje vodom

- 34. Prisustvo podzemnih voda ili šeme veštačkih podzemnih voda gde je godišnja zapremina vode opala ili dopunjena ekvivalentna ili veća od pet (5) miliona kubnih metara.

- 34.1. Radovi prenosa vodnih resursa između rečnih slivova gde je cilj prenosa sprečavanje eventualnih nestašica vode i gde je količina prenesene vode veća od trideset (30) miliona m³ godišnje.
- 34.2. U svim ostalim slučajevima rad na prenosu vodnih resursa između rečnih slivova gde višegodišnji prosečni tok sliva abstrakcije prelazi šest stotina (600) miliona m³ godišnje i gde preneti iznos prelazi 5% ovog toka. U oba slučaja isključeni su prenosi vodovodne vode.
- 36. Brane i druge instalacije namenjene za zadržavanje ili trajno skladištenje vode, gde nova ili dodatna količina vode koja se drži ili čuva prelazi pet (5) miliona m³.

10. Industrija papira, drveta, tekstila i kože

- 37. Postrojenja za proizvodnju papira i kartona od preko sto hiljada (100.000) m² godišnje.
- 38. Industrijska postrojenja za:
 - 38.1. proizvodnju celuloze od drveta ili sličnih vlaknastih materijala;
 - 38.2. proizvodnja papira i ploča sa proizvodnim kapacitetom većim od pedeset (50) tona/dan.
- 39. Proizvodnja nameštaja sa prispećem drveta ili drugog osnovnog materijala većim od deset hiljada (10.000) m³ godišnje.
- 40. Biljke za predtretman (operacije kao što su pranje, izbeljivanje, mercerizacija) ili bojenje vlakana ili tekstila.
- 41. Fabrike za štavljenje kože.
- 42. Postrojenja za intenzivno odgajanje živine, svinja ili stoke sa više od:
 - 42.1. deset hiljada (10 000) grla živine;
 - 42.2. pet stotina (500) svinja;
 - 42.3. sto (100) goveda; i
 - 42.4. hiljadu (1000) grla male stoke;

12. Ostali projekti

- 43. Postrojenja za tretiranje leševa životinja i odlaganje mrtvih životinja.
- 44. Lokacije geološkog skladištenja ugljen-dioksida.
- 45. Postrojenja za uzimanje CO₂ tokova za potrebe geološkog skladištenja od instalacija obuhvaćenih ovim Aneksom ili gde ukupan godišnji ulov CO₂ iznosi 1,5 megatona ili više.
- 46. Svaka promena ili proširenje projekata navedenih u ovom Aneksu, ako takva promena ili proširenje sama po sebi ispunjava pragove, ako postoji, navedena je u ovom Aneksu.

**ANEKS 6 - SPISAK PROJEKATA KOJI ĆE BITI PREISPITANI SLUČAJ PO SLUČAJ,
U SKLADU SA USLOVIMA NAVEDENIMA U ANEKSU 7, KAKO BI SE
UTVRDILO DA LI MORAJU BITI PODVRGNUTI PUŽS**

1. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo:

- 1.1. Projekti za korišćenje neobrađenog zemljišta ili poluprirodnih područja za intenzivne poljoprivredne svrhe;

- 1.2. Projekti upravljanja vodama za poljoprivredu, uključujući projekte navodnjavanja i odvođenja zemljišta;
- 1.3. Inicijalno pošumljavanje i krčenje šuma radi prelaska na drugu vrstu korišćenja zemljišta;
- 1.4. Intenzivno uzgajanje ribnjaka.

2. Ekstraktivna industrija

- 2.1. Kamenolomi, drobiličari, rudarstvo i ekstrakcija treseta uključujući lokacije utvrđuju se za zanatsko rudarstvo kojim upravlja opština (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 2.2. Podzemno iskopavanje rudnika;
- 2.3. Ekstrakcija, rušenje i ostali minerali dobijeni iskopavanjem rečnog korita;
- 2.4. Duboke bušilice, naročito:
 - 2.4.1. Geotermalno bušenje; i
 - 2.4.2. Bušenje za vodosnabdevanje, osim bušotina koje istražuju stabilnost tla;
 - 2.4.3. Površinske instalacije za vađenje uglja, lignita i bituminoznih minerala (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);

3. Energetska industrija

- 3.1. Industrijske instalacije za proizvodnju električne energije, pare i tople vode (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 3.2. Industrijske instalacije za transport gasa, pare i toplu vodu; prenos električne energije pomoću nadzemnih kablova (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 3.3. Površinsko skladištenje prirodnog gasa;
- 3.4. Podzemno skladištenje zapaljivih gasova;
- 3.5. Površinsko i podzemno skladištenje tečnih zapaljivih materija (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5) i skladištenje u zemljišnoj površini fosilnog karburanta;
- 3.6. Industrijsko briketiranje uglja i lignita;
- 3.7. instalacije za preradu i skladištenje radioaktivnog otpada (osim ako nije uključeno u Aneks 5);
- 3.8. Instalacije za proizvodnju hidroelektrične energije (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 3.9. Instalacije za iskorišćavanje vetroelektrana za proizvodnju energije; 3.9. Kontinuirani izvori zračenja (jonizujuće i nejonizujuće).
- 3.10. Instalacije za snimanje struja CO₂ u cilju geološkog skladištenja (instalacije koje nisu obuhvaćene Aneksom 5);

4. Proizvodnja i prerada metala

- 4.1. Postrojenja za proizvodnju gvožđa ili čelika sa kontinuiranim livenjem;
- 4.2. Postrojenja za preradu crnih metala (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 4.3. Livnice crnih metala (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 4.4. Instalacije za topljenje, uključujući i legura, obojenih metala, uključujući i reciklirane proizvode (rafiniranje, livenje itd.), (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 4.5. Instalacije za površinsku obradu metala i plastičnih materijala (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 4.6. Proizvodnja i montaža motornih vozila i proizvodnja motora motornih vozila;
- 4.7. Instalacije za pečenje i sinterovanje metalnih ruda;
- 4.8. Instalacije za izgradnju i popravku aviona;
- 4.9. Proizvodnja železničke opreme;
- 4.10. Uništavanje eksplozivom

5. Industrija minerala

- 5.1. Koksne peći (destilacija suvog uglja);
- 5.2. Postrojenja za proizvodnju cementa (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 5.3. Instalacije za proizvodnju azbesta i proizvodnju azbestnih proizvoda (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 5.4. Instalacije za proizvodnju stakla uključujući staklena vlakna (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 5.5. Instalacija za topioničke mineralne supstance uključujući proizvodnju mineralnih vlakana (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 5.6. Proizvodnja keramičkih proizvoda pečenjem, posebno keramičkih pločica, opeke, vatrostalnih opeka, pločica, kamena ili porcelana (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 5.7. Fabrike za proizvodnju asfalta;
- 5.8. Fabrike za proizvodnju betona.

6. Hemijska industrija

- 6.1. Tretman intermedijarnih proizvoda i proizvodnja hemikalija;
- 6.2. Proizvodnja pesticida i farmaceutskih proizvoda, boja i lakova, elastomera i peroksida (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);

6.3. Skladišni objekti za naftu, petrohemijske i hemijske proizvode.

7. Prehrambena industrija

- 7.1. Proizvodnja biljnih i životinjskih ulja i masti (projekti koji nisu obuhvaćeni Aneksom 5);
- 7.2. Pakovanje i konzerviranje proizvoda životinjskog porekla i povrća;
- 7.3. Proizvodnja mlečnih proizvoda (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 7.4. Proizvodnja piva (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 7.5. Proizvodnja slatkiša i sirupa (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 7.6. Postrojenja za klanje životinja;
- 7.7. Industrijske instalacije za proizvodnju farine;
- 7.8. Fabrike šećera (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5).

8. Industrija tekstila, kože, drveta i papira

- 8.1. Fabrike za proizvodnju papira i ploča (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 8.2. Biljke za predtretman (pranje, beljenje, mercerizacija) ili umiranje vlakana ili tekstila (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 8.3. Biljke za štavljenje kože.
- 8.4. Postrojenja za obradu celuloze i proizvodnju.

9. Industrija gume

- 9.1. Proizvodnja i obrada proizvoda na bazi elastomera

10. Infrastrukturni projekti

- 10.1. projekti razvoja industrijskih nekretnina;
- 10.2. projekti urbanog razvoja, uključujući i izgradnju trgovačkih centara i parkirališta;
- 10.3. izgradnja železnica i intermodalnih pretovarnih objekata i intermodalnih terminala (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 10.4. izgradnja aerodroma i hipodromova (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 10.5. izgradnja puteva (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 10.6. izgradnja ili modifikacija unutrašnjih plovni puteva;
- 10.7. projekti za sprečavanje poplava uključujući modifikacije rečnih kanala (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);

- 10.8. brane ili druge instalacije dizajnirane da drže vodu ili čuvaju na duže vreme (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 10.9. Izgradnja ili modifikacija tramvajskih, podignutih ili podzemnih železnica, suspendovanih linija ili sličnih linija određenog tipa, koje se koriste isključivo ili uglavnom za prevoz putnika;
- 10.10. Instalacije gasovoda i cevovoda za transport tokova CO₂ u cilju geološkog skladištenja (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5).
- 10.11. Abstrakcije podzemnih voda i šeme ponovnog punjenja veštačkih podzemnih voda (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 10.12. Radovi za prenos vodnih resursa između rečnih slivova (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5).

11. Turizam i aktivnosti u slobodno vreme

- 11.1. Ski-staze, ski-liftovi i žičare i povezane aktivnosti;
- 11.2. Turistička naselja i hotelski kompleksi izvan urbanih područja i slično;
- 11.3. Stalni kampovi i staništa karavana;
- 11.4. Tematski parkovi;
- 11.5. Infrastrukturne instalacije u zaštićenim zonama, koje nisu uključene u prostorno planiranje

12. Ostali projekti

- 12.1. Stalne trkačke i testne trake za motorna vozila;
- 12.2. Postrojenja za odlaganje otpada (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 12.3. Postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 12.4. Mesta za odlaganje mulja (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 12.5. Skladištenje otpadnog gvožđa i drugih metala, uključujući i otpadna vozila;
- 12.6. Instalacije za proizvodnju veštačkih mineralnih vlakana (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 12.7. Instalacije za oporavak ili uništavanje eksplozivnih supstanci;
- 12.8. Mesta za odlaganje industrijskog bezopasnog otpada;
- 12.9. Mesta za čuvanje i preradu mrtvih i neželjenih životinja (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5);
- 12.10. Prehrambena industrija (projekti koji nisu uključeni u Aneks 5 ili poglavlje 7 iznad).
- 12.11. Svaka promena ili produženje projekata datih u Aneksu 5 ili Aneksu 6 koji su već odobreni, izvršeni ili u postupku izvršenja, koji mogu imati značajne štetne uticaje na životnu sredinu (promjena ili produžetak koji nije uključen u Aneks 5);

12.12. Projekti iz Aneksa 5, uzeti isključivo ili uglavnom za razvoj i testiranje novih metoda ili proizvoda i koji se ne koriste više od dve (2) godine.

ANEKS 7 - USLOVI ZA SKRINING

1. Karakteristike projekata

1.1. Karakteristike projekta moraju se uzeti u obzir, naročito:

- 1.1.1. veličina projekta;
- 1.1.2. uticaj na životnu sredinu u kombinaciji sa drugim postojećim ili očekivanim budućim projektima;
- 1.1.3. upotreba prirodnih resursa;
- 1.1.4. proizvodnja otpada;
- 1.1.5. zagađenje i neprijatnosti;
- 1.1.6. rizik od nesreća, naročito uzevši u obzir korišćene supstance ili tehnologije

2. Lokacija projekata

2.1. Mora se razmotriti osetljivost životne sredine određenog geografskog područja na koja verovatno mogu uticati projekti, imajući u vidu:

- 2.1.1. trenutnu upotrebu zemljišta;
- 2.1.2. relativno obilje, kvalitet i regenerativni kapacitet prirodnih resursa u toj oblasti;
- 2.1.3. apsorpcioni kapacitet prirodne sredine, sa posebnom pažnjom na sledeće oblasti:
 - 2.1.3.1. močvarna područja;
 - 2.1.3.2. planinska i šumska područja;
 - 2.1.3.3. prirodni rezervati i parkovi;
 - 2.1.3.4. posebne oblasti zaštite;
 - 2.1.3.5. područja u kojima su standardi kvaliteta životne sredine utvrđeni zakonodavstvom zajednice već premašeni;
 - 2.1.3.6. gusto naseljene oblasti;
 - 2.1.3.7. pejzaži od istorijskog, kulturnog ili arheološkog značaja.

3. Karakteristike potencijalnog uticaja

3.1. Potencijalni značajni efekti projekata moraju se uzeti u obzir u odnosu na uslove navedene u 1 i 2 iznad, a posebno imajući u vidu:

- 3.1.1. opseg uticaja (geografska površina i veličina ugrožene populacije);
- 3.1.2. prekogranična priroda uticaja;
- 3.1.3. veličina i kompleksnost uticaja;
- 3.1.4. verovatnoća uticaja;
- 3.1.5. trajanje, učestalost i reverzibilnost uticaja.

ANEKS 8 - ZAPISNIK/CI SA SASTAN(A)KA KONSULTACIJA SA ESMF-OM

Konsultacije sa ESMF-om su održane u zgradi MER-a u Prištini 16. aprila 2018. godine. Dokument je prethodno objavljen na internet stranici MER-a (4. aprila 2018. godine) i dostupan je u štampanom izdanju u njegovim prostorijama 14 dana. Informacije o njegovom objavljivanju, praćeno javnim konsultacijama, objavljene su na internet stranici MER-a, na platformi javne konsultacije Vlade Kosova i javnog zalaganja. Dokument i saopštenje su dostavljeni na albanskom, srpskom i engleskom jeziku.

Grafikon 1 Javno saopštenje na albanskom jeziku

Konsultim Publik: Korniza për Menaxhimin e aspekteve sociale dhe ambientale për projektin e Ekonomisë Dixhitale të Kosovës- KODE

Si pjesë e përgatitjes së projektit për Ekonominë Dixhitale të Kosovës- KODE, Ministria e Zhvillimit Ekonomik shpall për konsultime publike Kornizën për Menaxhimin e aspekteve sociale dhe Ambientale- ESMF (Environmental and Social Management Framework).

Kohëzgjatja e diskutimit publik: 4 Prill, 2018 –17 Prill, 2018.

Ministria e Zhvillimit Ekonomik fton palët e interesuara të dërgojnë komentet, pyetjet dhe sugjerimet gjatë kohëzgjatjes së diskutimit publik në formë elektronike në e-mail adresën enver.basha@rks-gov.net ose nëpërmjet postës te Qeveria e Kosovës- Ministria e Zhvillimit Ekonomik sheshi Nëna Terezë Nr. 36, 10000 Prishtinë- Republika e Kosovës.

Prezentimi Publik i dokumentit do të bëhet të hënën me datën 16 Prill, 2018 në ora 11:00 në objektin e Ministrisë së Zhvillimit Ekonomik. Kopjet fizike të dokumentit ESMF janë të qasshme në receptionin e Ministrisë së Zhvillimit Ekonomik në të tri gjuhët Shqip, Anglisht dhe Serbisht.

Grafikon 2 Javno saopštenje na srpskom jeziku

Javne konsultacije: Okvir za menadžment okruženja i socijalnog aspekta - Projekat Kosovske digitalne ekonomije (KODE)

U sklopu pripreme Projekta Kosovske Digitalne Ekonomije (KODE), Ministarstvo Ekonomskog Razvoja objavljuje Javnu Konsultaciju „Okvira za menadžment Okruženja i Socijalnog Aspekta“ - ESMF (Environmental and Social Management Framework).

Trajanje javne konsultacije: 4. april 2018. - 17. april 2018.

Ministarstvo ekonomskog razvoja poziva zainteresovane strane da elektronskim putem pošalju svoje komentare, pitanja i sugestije u e-mail adresi enver.basha@rks-gov.net ili poštom Vladi Kosova, Ministarstvu za Ekonomski Razvoj, Trg "Majka Tereza", Br. 36, 10000 Priština, Republika Kosovo.

Javna prezentacija dokumenta će se održati u ponedjeljak 16. aprila 2018. godine u 11:00 sati u prostorijama Ministarstva za Ekonomski Razvoj. Kopije ESMF dokumenta dostupne su na recepciji Ministarstva za Ekonomski Razvoj na albanskom, srpskom i engleskom jeziku.

Grafikon 3 Javno saopštenje na engleskom jeziku

Public Consultation: Environmental and Social Management Framework – Kosovo Digital Economy (KODE) Project

As part of preparation of Kosovo Digital Economy (KODE) Project, Ministry of Economic Development discloses for Public Consultation Environmental and Social Management Framework (ESMF).

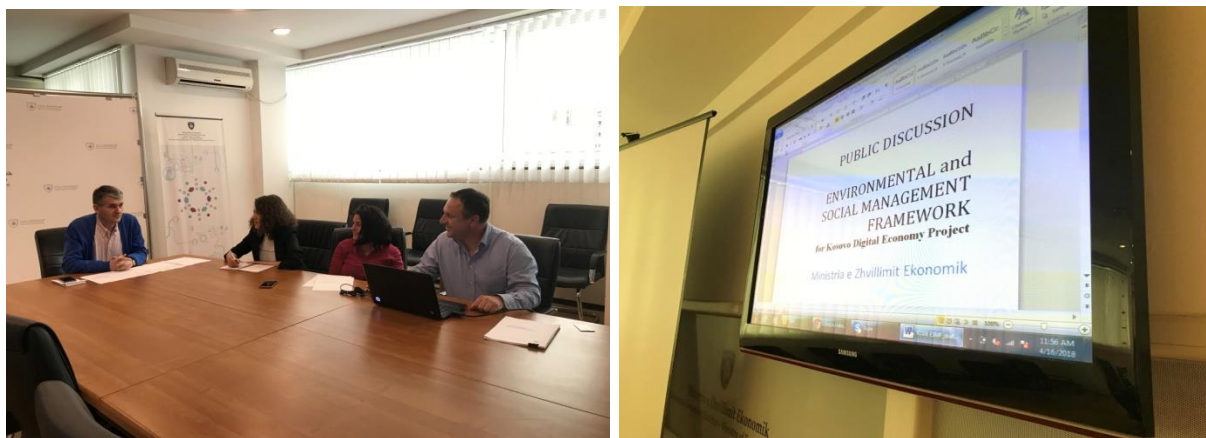
Duration of public consultation: April 4th, 2018 – April 17th, 2018.

Ministry of Economic Development invites interested parties to submit their comments, questions and suggestions during the public consultation period electronically to Enver.Basha@rks-gov.net or by post to Government of Kosovo, Ministry of Economic Development, Square "Mother Teresa", No.36, 10000 Prishtina, Republic of Kosovo.

Public presentation of the document will be carried out on Monday April 16th, 2018 at 11:00 a.m. at the premises of the Ministry of Economic Development. Hard copies of the ESMF are available at the reception of the Ministry of Economic Development in Albanian, Serbian and English.

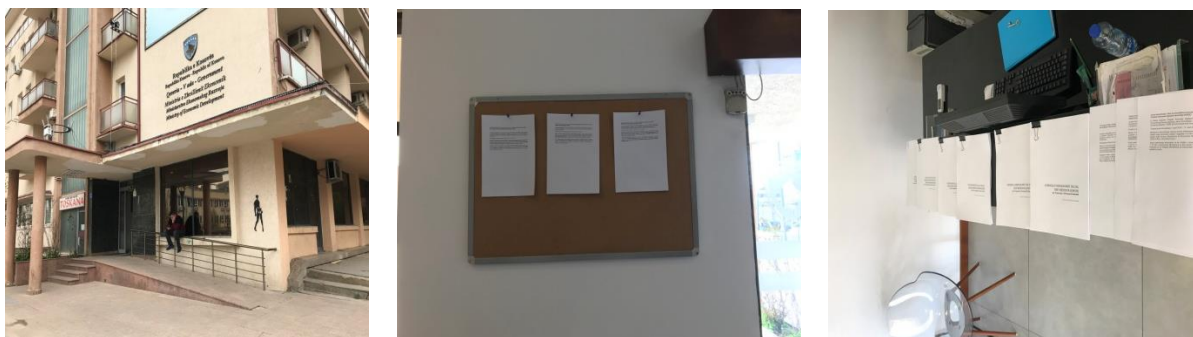
Sastanak je počeo u 11 časova. Prisutni su bili predstavnici MER-a, Agim Kukaj - šef Odseka za poštu, telekomunikacije i informaciono-komunikacione tehnologije, Enver Baša - šef sektora za telekomunikacije, gđa. Ajše Jašari - šef odseka za IKT, gđa Fjola Resteljica - viši službenik za elektronsku infrastrukturu i g. Besnik Beriša - konsultant Svetske banke koji je učestvovao u svojstvu posmatrača. Nijedna druga zainteresovana strana nije izrazila interes da učestvuje u ovoj javnoj raspravi i nije bilo povratnih informacija dobijenih tokom perioda konsultovanja.

Slika 1 Javne konsultacije u Prištini (zgrada MER-a)

Javnom raspravom je predsedavao gospodin Kukaj koji je zatražio od učesnika da još jednom doprinesu dokumentu ESMF-a. Zatim je gospodin Baša predstavio dokument ESMF-a, počevši sa kratkim uvodom o važnosti ESMF-a za Projekat, a zatim je prošao kroz različite delove istog sa posebnim osvrtom na kontrolnu listu mera za ublažavanje za potkomponente Projekta. Razgovori su bili usredsređeni na uspostavljanje širokopojasne infrastrukture. Ustanovljeno je postojanje izuzetno zahtevnog uslova za minimalno rastojanje koje treba poštovati pri postavljanju kablova ili kablovskog kanala paralelno sa drugim inženjerskim mrežama ili saobraćajnim putevima u horizontalnom smeru koji je posebno definisan kao ne manji od 5 metara (uslov 2.1 stranica 32). Takođe je postignuta saglasnost da opis projekta treba biti koncizniji i čitljiviji.

Slika 2 Javna saopštenja

Na kraju sastanka zaključeno je da je MER načinilo velike napore da informiše različite zainteresovane strane i građane koji će moći da pošalju svoje komentare do 17. aprila 2018. godine.

Sa javnih konsultacija donesena su dva konkretna zaključka: (a) ukloniti element "2.1 ivica osnove zemljanog nasipa na putu" iz dokumenta ESMF-a, i započeti postupke za razmatranje Uredbe MER-a br. 05/2017 za izgradnju, uvođenje i nadzor elektronskih komunikacija; (b) skratiti opis projekta kako bi bio koncizniji i čitljiviji.

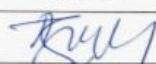
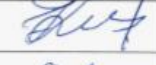
Grafikon 3 Spisak učesnika

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government
Ministria e Zhvillimit Ekonomik
Ministarstvo Ekonomskog Razvoja - Ministry of Economic Development

**Public Discussion - ENVIRONMENTAL and SOCIAL MANAGEMENT FRAMEWORK
for Kosovo Digital Economy Project**

Date: 16.04.2018

No.	Name and Surname	Institution/Organization	e-mail	Signature
1.	AGIM KUKAJ	MED	agim.kukaj@rks-gov.net	
2.	FJOLLA RESTELICA	MED	fjolla.restelica@rks-gov.net	
3.	AJSHI JASHARI	MED	ajshi.jashari@rks-gov.net	
4.	ENVER BASHA	MED	enver.basha@rks-gov.net	
5.	BESNIK BENISHA	BB	besnik.benisha@gmail.com	
6.				
7.				

ⁱ Kroz prethodne studije izvodljivosti i javne konsultacije sa zajednicama i PIU-ima. Međutim, imajte na umu da se tokom trajanja Projekta situacija može razvijati. Stoga će svaki specifični lot/deo biti ponovo revidiran pre bilo kakvih javnih investicija. Postoje i područja koja mogu biti identifikovana kao 'bela područja'. Budžet projekta ne dozvoljava pokrivanje svih 'belih područja'. Projekat će početi sa identifikovanim područjima po dogovorenom okviru prioritiziranja i dodavaće više oblasti, ukoliko budžet to dopušta.

ⁱⁱ Upravljanje spektrom je kombinacija upravnih, naučnih i tehničkih postupaka neophodnih kako bi se osiguralo efikasno funkcionisanje radio-komunikacijske opreme i usluga bez smetnji. Lakonski rečeno, upravljanje spektrom je celokupan proces regulisanja i administriranja upotrebe radio-frekvencijskog spektra. Cilj upravljanja spektrom je maksimizacija efikasnosti spektra i minimiziranje smetnji. Pravila i propisi, zasnovani na relevantnim zakonima, predstavljaju regulatornu i pravnu osnovu za proces upravljanja spektrom." Konsultovanje u vezi istraživanja spektra za ARKEP (2013), lična komunikacija.

ⁱⁱⁱ Obuka će značajno podići svest i prihvatanje korisnika YOU-a globalnih platformi za rad na internetu. Ona će to učiniti tako što će korisnicima pomoći da kreiraju profile na različitim platformama i ponude različite mogućnosti za zapošljavanjem. Korisnici koji nemaju bankovni račun i/ili račun kreditne kartice će dobiti odgovarajuću podršku. Na taj način će projekat KODE

takođe pomoći u povećanju finansijske inkluzije, naročito žena, od kojih 57%, prema jednoj proceni, nema bankovni račun (u poređenju sa 31% muškaraca bez bankovnog računa).